

SUOMALAISET MUUKALAISET

**Ahvenanmaan suomenkielisen vähemmistön kokemuksia
ryhmästään ja äidinkielsä asemasta**

Mari Mononen

Pro gradu-tutkielma

Sosiologia / Kansalaisyhteiskunnan

asiantuntijuuden maisteriohjelma

Yhteiskuntatieteiden

ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2012

SUOMALAISET MUUKALAISET

Ahvenanmaan suomenkielisen vähemmistön kokemuksia ryhmästään ja äidinkiелensä asemasta

Mari Mononen

Sosiologia / Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden maisteriohjelma

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Esa Konttinen

Kevät 2012

sivumäärä: 77 sivua

TIIVISTELMÄ

Tämän Pro Gradu – tutkielman tehtävänä on lisätä tietoa siitä, millaisen etnisen ryhmän Ahvenanmaalla asuvat suomenkieliset kokevat muodostavansa. Lisäksi tarkoituksena on tarkastella, millainen on kyseisen etnisen ryhmän sekä heidän äidinkiелensä asema Ahvenanmaalla.

Tutkielman näkökulma etnisen ryhmän muodostumiseen on sosiaaliskonstruktivistinen. Ryhmän nähdään muotoutuvan jatkuvasti uudelleen eri tahojen ryhmälle antamissa merkityksissä sekä ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi historiallisen ja paikkaan liittyvän kontekstin uskotaan selittävän osaltaan etnisten ryhmien välistä dynamiikkaa, joten tutkielmassa esitellään Ahvenanmaan itsehallintoaseman perustaa ja nykytilaa. Aineisto koostuu 16 Ahvenanmaalla asuvan suomenkielisen haastatteluista, ja niiden analysoinnissa on hyödynnetty aineistolähtöisen merkitysrakenteiden tulkinnan keinoja.

Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että Ahvenanmaan suomenkieliset muodostavat heterogeenisen, mutta vahvaa yhteenkuuluvuutta kokevan etnisen ryhmän, joka haluaa ylläpitää äidinkiелtään ja suomalaista kulttuuriaan. Haastateltavat kokivat suomenkielisten etnisen itsevarmuuden nousseen, joskaan he eivät edelleenkään kaikissa tilanteissa halunneet korostaa alkuperäänsä. Haastatellut suomenkieliset olivat pääosin tyytyväisiä ryhmänsä ja äidinkiелensä asemaan Ahvenanmaalla, eivätkä he kaivanneet asemaan suuria muutoksia. Tärkeimpiä asioita, joihin muutoksia kaivattiin, olivat suomen kielen kotikieliopetuksen mahdollistuminen ja jyrkät poliittiset asenteet.

Tuloksista voi päätellä, että Ahvenanmaan suomenkieliset toimivat etnisenä ryhmänä pääasiassa sovinnoillisesti ja integraatioon pyrkien. Koska maakuntaan sopeutuminen oli useimmille tärkein tavoite, ei monikaan haastatelluista pitänyt oikeuksien puolesta järjestäytymistä järkevänä tavoitteena.

Avainsanat: etniset ryhmät, vähemmistöt, Ahvenanmaa

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ETNINEN RYHMÄ.....	8
2.1 Etninen ryhmä sosiaalitieteissä	8
2.2 Sosiaalinen ja etninen identiteetti.....	10
2.3 Sosiaalinen organisoituminen ja vuorovaikutus.....	12
2.3.1 Sosiaaliset verkostot ryhmän resurssina.....	12
2.3.2 Yhteiskunnallinen organisoituminen ryhmän resurssina.....	14
3 ETNISTEN RYHMIEN VÄLISET SUHTEET	16
3.1 Etninen vähemmistö.....	16
3.2 Varmat ja epävarmat etniset ryhmät.....	17
3.3 Ryhmien välinen vuorovaikutus ja asenteet	18
4 VÄHEMMISTÖN ASEMA YHTEISKUNNASSA	20
4.1 Vähemmistöpolitiikat	20
4.2 Etnisten vähemmistöjen aseman turvaaminen Suomessa	21
5 AHVENANMAAN ERITYISTAPAUSET	24
5.1 Itsehallintoasema.....	24
5.2 Kielelliset oikeudet Suomessa ja Ahvenanmaalla.....	25
5.3 Ahvenanmaalaiset – varma vähemmistö Suomessa	26
5.4 Ahvenanmaan suomenkieliset – vähemmistö vähemmistön keskellä.....	29
5.5 Ahvenanmaan vähemmistöpolitiikka	32
6 KOHTI TUTKIMUSONGELMIA	34
6.1 Teemahaastattelu.....	34
6.2 Aineiston kerääminen.....	35
6.3 Analyysimenetelmä.....	37
6.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi lähtökohtana.....	37
6.3.2 Merkitysrakenteiden tulkinta.....	38
7 TULOKSET	40
7.1 Suomalaisuus identiteettinä.....	40
7.1.1 Rajanveto ahvenanmaalaisuuteen.....	40
7.1.2 Kieli ja kulttuuri yhdistäjinä.....	42
7.1.3 Ryhmän organisoituminen	43
7.1.4 Yhteisön itsevarmuus	45
7.1.5 Epämuodolliset sosiaaliset verkostot voimavarana	46
7.2 Ahvenanmaalle sopeutuminen	47
7.2.1 Ahvenanmaalaisten sisäpiiri.....	47

7.2.2 Perhesuhteiden merkitys	48
7.2.3 Suomalaisuuden häivyttäminen.....	49
7.2.4 Vuorovaikutuksessa välittyvät asenteet.....	50
7.2.5 Median välittämät mielikuvat.....	50
7.2.6 Poliittiset intressit.....	51
7.2.7 Suomen kielen käyttömahdollisuudet	53
7.2.8 Integraation toteutuminen.....	54
7.3 Halu muutoksiin	55
7.3.1 Suomen kotikieliopetus	56
7.3.2 Järjestäytyminen vaihtoehtona	57
7.3.3 Muutokset suomen kielen asemassa.....	58
7.3.4 Integroituminen ennen kaikkea	59
7.3.5 Pyrkimys positiiviseen asennemuutokseen	60
7.4 Johtopäätökset	61
8 POHDINTA	67
8.1 Tutkimuksen tavoitteiden toteutuminen.....	67
8.2 Ahvenanmaan suomenkielisten tulevaisuus	68
8.3 Jatkotutkimusehdotukset	69
Lähteet:.....	71
Lait, asetukset ja sopimukset:.....	76
Liite 1: Teemahaastattelun runko	77

1 JOHDANTO

”Minulla on oikeus tähän, kuunnella näitä sanoja, jotka rauhoittavat, antavat levon. Kuunnella näitä miellyttäviä sanoja, jotka ovat koko minun elämäni. Täällä, tällä seudulla, kotonaan asuvilla ihmisillä on tämä oikeus koko ajan. Miksi se kiellettäisiin minulta, muukalaiselta, siirtolaiselta?”

Anna-Liisa Lindeman: Maan tavalla (1989)

Lainaus on romaanista Maan tavalla, joka kertoo suomalaisnaisten sopeutumisvaikeuksista Ahvenanmaalle. Manner-Suomessa asuvana suomenkielisenä tulee harvoin mietittyä, kuinka paljon kielelliseen enemmistöön kuuluminen helpottaa elämää. Useimmiten lähipiiri koostuu pitkälti muista samankielisistä ja tarvittavat palvelut järjestyvät omalla äidinkielellä. Suomenkielinenkin voi kuitenkin kuulua alueelliseen kielivähemmistöön Suomessa. Suomen 19 yksikielisestä ruotsinkielisestä kunnasta 16 sijaitsee Ahvenanmaalla. Ahvenanmaan 28 000 asukkaasta noin viisi prosenttia on suomenkielisiä (Tilastokeskus, 2010), joten heidän suhteellinen osuutensa Ahvenanmaalla on samaa luokkaa kuin ruotsinkielisten osuus suomalaisista. Voisi olettaa, että suomenkielisten asema Ahvenanmaalla olisi samanlainen kuin ruotsinkielisten asema yksikielisesti suomenkielisissä Manner-Suomen kunnissa. Ahvenanmaan itsehallintolain vuoksi suomen kieleltä puuttuu kuitenkin virallinen asema Ahvenanmaalla, joten kyseessä on varsin erilainen vähemmistö kuin suomenruotsalaiset.

Ahvenanmaan maakunta on ollut suosittu tutkimuskohde erityisasemansa vuoksi, mutta tutkimukset ovat yleensä koskeneet Ahvenanmaan ruotsinkielistä väestöä. Kun ahvenanmaalaiset itsessään ovat vähemmistö Suomessa, maakunnan sisäisiä vähemmistöjä on tutkittu vain vähän. Tilanne, jossa enemmistöasemaan tottuneet suomenkieliset ovat päätyneet kielivähemmistöksi, jolle samat kielelliset oikeudet eivät enää päde, on erityislaatuinen ja kaipaa siksi lisätutkimusta. Tämän tutkimuksen pääasiallinen tarkoitus onkin tuottaa lisätietoa siitä, **millaisen etnisen vähemmistön Ahvenanmaan suomenkieliset kokevat muodostavansa**. Lisäksi pyritään selvittämään, **millaiseksi Ahvenanmaan suomenkieliset kokevat suomen kielen ja erityisesti oman ryhmänsä aseman Ahvenanmaalla, ja millaiset tekijät siihen ovat vaikuttaneet**.

Tutkielmassa näkökulma etnisen ryhmän muodostumiseen on sosiaaliskonstruktivistinen: ryhmän etnisen identiteetin nähdään olevan jatkuvassa uudelleenmuotoutumisen prosessis-

sa, jossa vaikuttavat niin ryhmän jäsenten kuin muidenkin ryhmien käsitykset ryhmästä, ryhmien väliset suhteet sekä ajallinen ja paikkaan liittyvä konteksti. Sosiologiassa etnisen ryhmän ajatellaankin muodostuvan sosiaalisesti, itse tehtyjen ja muiden tekemien luokitte-
lujen ja rajanvetojen pohjalta (mm. Allardt 1981, 38 ja Verkuyten 2005, 77). Etnisen ryh-
män erottaa muista sen erityispiirteet, kuten ryhmän jäseniä yhdistävä alkuperä ja kulttuu-
rihistoria, useimmiten myös oma kieli. Osa etnisen identiteetin sisällöstä voi näin olla val-
miiksi annettua, mutta osa siitä on myös omiin valintoihin perustuvaa saavutettua sisältöä
(Liebkind 1988, 66–67). Modernissa yhteiskunnassa yksilö voi entistä vapaammin itse
määritellä etnisen identiteetin merkityksen omalle identiteetilleen, joten tässäkin tutkiel-
massa suurempi painoarvo on annettu yksilöiden omille kokemuksille ja identiteetin itse
luodulle (saavutetulle) sisällölle tuotettaessa tietoa tutkittavasta ryhmästä. Etnisen ryhmän
olemassaoloon liittyvät myös sen ylläpitämiseen tähtäävä toiminnallinen puoli sekä sen
aseman vahvistamiseen pyrkivät instituutiot. Tutkielman toisessa luvussa esitetään, kuinka
etninen ryhmä näin muodostuu ja jatkuvasti uusiutuu sosiaalisesti.

Tutkielman rakenne etenee siten, että kolmannessa luvussa ensin määritellään, mitä etni-
sellä vähemmistöllä tässä tutkielmassa tarkoitetaan ja sitten perehdytään tarkemmin etnis-
ten ryhmien välisiin suhteisiin. Karmela Liebkind (esim. 1997a, 201) on luokitellut etnisiä
ryhmiä niiden yhteiskunnallisen aseman varmuuden mukaan erilaisiin luokkiin. Hän erot-
taa toisistaan varmat ja epävarmat enemmistöt ja vähemmistöt. Luokittelu on käsitteellinen
ja etnisillä ryhmillä voikin olla sekä varmoja että epävarmoja piirteitä. Luokittelu auttaa
kuitenkin hahmottamaan eri ryhmien välisiä suhteita ja ennustamaan niiden toimintaa.
Ryhmien välisiä suhteita tutkiessa otetaan kuitenkin huomioon, että etniset ryhmät eroavat
toisistaan paitsi jäsenien lukumäärän myös niiden käytössä olevan vallan ja yhteiskunnalli-
sen aseman suhteen.

Ryhmän asemaan ja psykologiseen varmuuteen vaikuttavat myös esimerkiksi yhteiskun-
nassa noudatettavat vähemmistöpolitiikat sekä kieliryhmän historia, joten etnisiä ryhmiä
koskevassa tutkielmassa kontekstille on annettava suuri painoarvo. Tämän tutkielman nel-
jännessä luvussa tarkastellaankin, kuinka Suomessa vähemmistöjen asemaa pyritään paran-
tamaan lakien, kansainvälisten sopimusten ja kulttuuriseen integraatioon pyrkivän vähem-
mistöpolitiikan avulla. Lisäksi tutkielman viidennessä luvussa pyritään avaamaan Ahve-
nanmaan historiallista ja poliittista kontekstia sekä esittämään Ahvenanmaan kieliryhmiä
kuvaavia piirteitä muiden tutkimusten valossa.

Tutkielman kuudennessa luvussa lähestytään tutkimusongelmia esittelemällä niiden selvittämiseksi valittuja aineiston keräämiseen ja sen analysoimiseen liittyviä menetelmiä. Tässä tutkielmassa suurin painoarvo on annettu Ahvenanmaan suomenkielisten omille kokemuksille ja aineistona toimivat toukokuussa 2011 kerätyt 16 Ahvenanmaalla pitkään asuneen suomenkielisen asukkaan haastattelut. Aineiston analyysi on ollut pitkälti aineistolähtöistä: tärkeitä ovat ne asiat, joille haastatellut suomenkieliset itse ovat antaneet suuren merkityksen.

Seitsemännessä luvussa pyritään pienehkön aineiston aiheuttamat rajoitukset huomioon ottaen mahdollisimman kattavasti vastaamaan tutkimuskysymyksiin, eli tuottamaan lisätietoa siitä, **millaisen etnisen ryhmän Ahvenanmaan suomenkieliset kokevat muodostavansa, ja millainen heidän ryhmänsä ja äidinkiellensä asema Ahvenanmaalla on.** Tarkoituksena ei ole tuottaa kattavaa kuvausta kyseisestä vähemmistöstä, vaan lisätä tietoa ryhmästä tekemällä haastatteluaineestoon perustuvia tulkintoja. Lisäksi eritellään niitä asioita, joilla aineiston perusteella vaikuttaa olevan merkitystä tämän etnisen vähemmistön luonteen muodostumisessa. Viimeisessä luvussa pohditaan sitä, kuinka hyvin tutkimukselle asetetut tavoitteet toteutuivat, ja miten metodivalinnoissa onnistuttiin. Lisäksi pohditaan, miltä ryhmän tulevaisuus näyttää kun ottaa huomioon maakunnassa läsnä olevat muutostrendit. Lopuksi esitellään, minkälaisia mahdollisia jatkotutkimustarpeita tämän tutkielman anti herätti.

2 ETNINEN RYHMÄ

2.1 Etninen ryhmä sosiaalitieteissä

Ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää etnisyydelle tai teoriaa etnisten erojen alkuperälle. Anthony Giddens (2001, 246–247) esittää, että etniset erot ovat muodostuneet pitkässä sosiaalistumisprosessissa. Hänen mukaansa etniset erot ovat kokonaan opittuja – etnisyyden alkuperässä ole mitään synnynnäistä. Giddens määrittelee etnisyyden muodostuneen ja jatkuvasti muodostuvan niissä kulttuurisissa käytännöissä, jotka erottavat tietyn ryhmän muista ryhmistä. Sen tarkemmin syventymättä siihen, kuinka nämä etniset erot ovat ajan myötä muodostuneet, voidaan esittää sosiologiassa suhteellisen vakiintunut tapa etninen ryhmän määrittelemiseksi.

Sosiolingvistit erottelevat etnisten luokittelujen muodostamiseen kolme yksilöiden ominaisuuksiin liittyvää perustetta. Ensimmäinen niistä on *itse tehty luokittelu* eli samaistuminen ryhmään ja yhteenkuuluvuuden kokeminen ryhmän muihin jäseniin. Etnistä ryhmää ei siis katsota olevan olemassa mikäli sen jäsenet eivät itse halua kuulua siihen tai koe ryhmää omakseen. Kaksi muuta perustetta sisältävät ulkoapäin tulevat luokittelut: *sukujuuret* ja *erityiset kulttuuripiirteet*, kuten kyky puhua tiettyä kieltä. Käytännössä kaikki ryhmän jäsenet eivät täytä näitä ehtoja. Osaksi ryhmää voi tulla myös esimerkiksi avioliiton kautta eikä äidinkielikään ole aina ehto etniseen ryhmään kuulumiselle. Tämän määritelmän mukaan etnisen ryhmän olemassaolo edellyttää, että jokainen ryhmän jäsen täyttää ainakin yhden edellä mainituista ehdoista, ja osa täyttää kaikki. (Allardt 1981, 38–40.)

Edellä mainitut luokittelut liittyvät yksilön ominaisuuksiin. Norjalainen sosiaalianthropologi Fredrik Barth (1969, 15) on kuitenkin korostanut, että muihin ryhmiin nähden muodostetut etniset rajat määrittelevät ryhmän paremmin kuin ryhmän kulttuurisisältö. Näitä rajoja luovat ja säilyttävät ryhmien sisäinen ja niiden välinen vuorovaikutus. Sosiaalianthropologit lisäävätkin neljänneksi etnisen ryhmän määrittelyn perusteeksi tämän *vuorovaikutuksen sosiaalisen organisaation*, jonka kautta kyseisen ryhmän identiteetti jatkuvasti muotoutuu. Allardt huomauttaa, että mikään ryhmä ei ole etninen ryhmä, jos sillä ei ole paikkaa kontekstin mukaisessa sosiaalisessa tai poliittisessa organisaatiossa. (Allardt 1981, 37–41.) Etniset identiteetit eivät ole muuttumattomia, vaan ne muokkautuvat vuorovaikutustilanteissa. Vuorovaikutus ja sosiaalinen organisoituminen muodostavat rajanvetoja muihin

ryhmiin. (Verkuyten 2005,77.) Organisoituneissa järjestöissä ja yhdistyksissä tapahtuvan vuorovaikutuksen lisäksi vuorovaikutusta tapahtuu myös yhteisöjen ja niiden jäsenten epävirallisessa kommunikaatiossa.

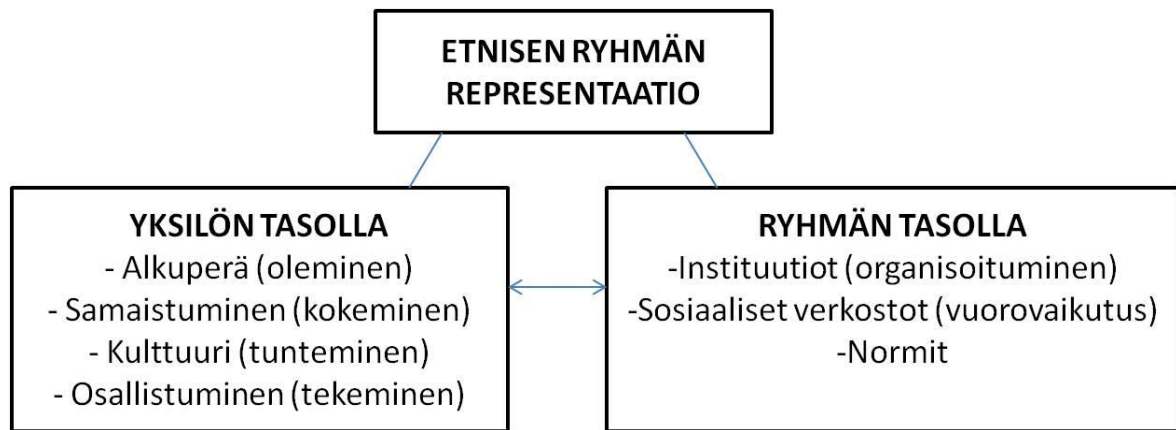
Etnisyys voidaan määritellä myös muilla tavoin. Verkuytenin (2005, 197–199) mukaan sosiologi Fishman luokittelee etnisyyttä määrittäviksi komponenteiksi *olemiseen* (being), *tekemiseen* (doing) ja *tuntemiseen* (knowing) liittyviä tekijöitä. Näiden kolmen komponentin lisäksi sosiaalipsykologit haluavat lisätä määritelmään etnisyyden *kokemisen* (feeling). Verkuyten hahmottaa etnisyyden määrittävän samalla tapaa ja hän on tarkemmin eritellyt asioita, joita näihin neljään etnisyyttä määrittävään komponenttiin sisältyy.

Olemisella tarkoitetaan periytyvää osaa etnisestä identiteetistä eli esimerkiksi biologisia vanhempia ja kotimaata. On tavallista käyttää tietyn etnisen ryhmän jäsenyyttä itseään kuvaaillessa, vaikka itsellä ei välttämättä olisi vahvaa tunnetta ryhmään kuulumisesta tai positiivista kuvaa ryhmästä. Oleminen ei kuitenkaan kerro siitä, kuinka henkilö kokee ryhmänsä ja missä määrin hän siihen sitoutuu. Nämä tuntemukset ja henkilökohtainen tulkinta omasta ryhmästä liittyvätkin *kokemisen* komponenttiin. *Tekemiseen* taas liittyy mahdollisuuksia ja velvoitteita osallistua erilaisiin ryhmäaktiviteetteihin ja käyttäytyä tavoin, jotka toteuttavat omaa etnisyyttä. Tämä komponentti sisältää muun muassa etnisen ryhmän sisäiset sosiaaliset verkostot, ryhmän kielen käyttämisen eri tilanteissa, kulttuuristen perinteiden harjoittamisen siihen liittyvine symboleineen, etnisyyteen liittyvissä yhdistyksissä toimimisen ja osallistumisen politiikkaan. Etnisyyteen liittyy myös oman etnisen ryhmän uskomusten, ideologioiden ja historian *tuntemista*. Tämä tarjoaa ymmärrystä omasta alkuperästä ja siten kiinnostuksen muista ryhmistä erottautumiseksi. (Verkuyten 2005, 197–200.)

Näitä määritelmiä yhdistää käsitys siitä, että etnisen ryhmän olemassaolo edellyttää ryhmän jäseniä yhdistävän alkuperän ja kulttuurihistorian lisäksi ryhmän jäsenten itse ryhmälle antaman merkityksen sekä ryhmän olemassaoloon liittyvään toimintaan osallistumista. Lisäksi elinvoimaisuuden ylläpitämiseksi ryhmäkulttuuria ylläpidetään ja luodaan uudelleen sosiaalisten verkostojen kautta tapahtuvassa vuorovaikutuksessa ja erilaisissa instituutioissa.

Tässä tutkielmassa käsitys etnisen ryhmän muodostumisesta on sosiaaliskonstruktioistinen: etnisen ryhmän representaation muodostumista tarkastellaan jatkuvasti käynnissä olevana prosessina, johon vaikuttavat sekä yksilön että ryhmän ominaisuudet. Ryhmän jäsen-

ten henkilökohtaisia ominaisuuksia, eli itseluokittelua, etnisen alkuperän ja kulttuurin sekä toimintaan osallistumisen merkitystä käsitellään tässä tutkielmassa yksilöiden sosiaalisen ja etnisen identiteetin kautta. Sen lisäksi ryhmän ominaisuuksia esitellään sosiaalisen organisoitumisen ja sosiaalisten verkostojen sekä vuorovaikutuksen avulla. Tutkielman taustalla olevaa teoreettista käsitteistöä ja sen rakenteeseen liittyvää määritelmällistä jakoa on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1: Etnisen ryhmän määrittäminen

2.2 Sosiaalinen ja etninen identiteetti

Ryhmään kuulumisesta on lähes mahdotonta puhua avaamatta identiteetin käsitettä. Sosiologisen näkökulman mukaan identiteetti ei ole henkilön tai ryhmän sisäinen *ominaisuus* niin kuin psykologiassa katsotaan, vaan se muodostuu ihmisten, instituutioiden ja käytäntöjen *vuorovaikutuksen* seurauksena. Tämän näkökulman mukaan identiteetit eivät ole täydellisiä tai pysyviä vaan ne voivat olla myös monikerroksisia ja keskenään ristiriitaisia. (Jokinen & Saaristo 2004, 137.) *Etnisen identiteetin* voidaan nähdä yksinkertaisimmillaan olevan se osa sosiaalisesta identiteetistä, joka liittyy johonkin etniseen ryhmään samaistumiseen (Liebkind 2009, 16).

Sosiaalisella identiteetillä tarkoitetaan sitä kokonaisuutta, joka muodostuu yksilön erilaisista ryhmäjäsenyyksistä. Sen voidaan siis katsoa muodostuvan osittaisista identiteeteistä, joita voivat olla esimerkiksi sukupuoli, ikään, etnisyyteen tai poliittiseen tai uskonnolliseen suuntautumiseen liittyvät identiteetit. Sosiaalisen identiteetin muodostuminen edellyt-

tää selektiivisyyttä sekä ihmisten jakamista ”meihin ja muihin”. (Verkuyten 2009, 42–43.) Ryhmään samaistuminen edellyttää myös halua kuulua kyseiseen ryhmään, eli silloin valittu viiteryhmä nähdään positiivisena (Liebkind 1988, 70). *Sosiaalisen identiteetin teorian* isänä pidetään Henri Tajfelia, joka yhdessä John Turnerin kanssa kiteytti sosiaalisen identiteetin kolmeen perusajatukseen. Ensinnäkin heidän mukaansa ihmiset sisällyttävät erilaiset ryhmäjäsenyytensä osaksi minäkäsitystään, jonka he pyrkivät pitämään positiivisena. Toiseksi, yksilö pyrkii tämän myönteisen minäkuvan ylläpitämiseen suorittamalla omille ryhmäjäsenyyksilleen suotuisaa ryhmävertailua. Kolmas keskeinen ajatus on, että tästä vertailusta syntyvät ryhmärajat luovat sosiaalisia kategorioita ja eroja ryhmien välille. (Tajfel & Turner 1986, 16–17.)

Sosiaalisen identiteetin osaintiteetit vaihtelevat sen mukaan, missä määrin niiden sisältö on annettua, saavutettua ja omaksuttua. Annettuja identiteetin osia ovat sellaiset ominaisuudet, jotka henkilö saa syntymässä ja joita on hyvin vaikea muuttaa. Näitä ovat esimerkiksi sukupuoli, ihonväri tai ikä. Muita annettuja ominaisuuksia ovat esimerkiksi nimi, äidinkieli, kansallisuus ja uskonto. Näitä identiteetin osia on helpompi muuttaa kuin vaikkapa sukupuolta, mutta silti ne annettuina ovat osa henkilön sosiaalista identiteettiä. Saavutettuja identiteettisisältöjä ovat ne ryhmät, joihin ihminen vapaaehtoisesti liittyy ja ne valinnat, jotka ihmisen elämää ohjaavat. Omaksutut identiteetit ovat pääasiallisesti pysyviä käyttäytymismalleja ja vuorovaikutustyyliä, joita ihminen on omaksunut, ja jotka ilmenevät suhteessa muihin ihmisiin. Näitä ovat esimerkiksi käyttäytyminen alistuvasti tai muiden mielipiteistä riippuvaisesti. Kuitenkaan mikään näistä ryhmään samaistumisen muodoista ei ole määräävä siinä mielessä, että vaikka joku identiteetin osa olisikin ”annettu”, yksilö voi itse määritellä sen merkittävyyden omalle sosiaaliselle identiteetilleen. (Liebkind 1988, 66–67.)

Etenkin modernissa yhteiskunnassa identiteetin ”annetun osan” merkitys etniselle ryhmälle on vähentynyt, sillä alkuperä ja äidinkieli eivät enää määrää ihmisen kohtaloa vahvasti. Tämä johtuu muun muassa siitä, että maantieteelliset rajat ovat aiempaa helpommin ylittävissä ja myös kielitaito on yleisesti ottaen lisääntynyt, eikä kommunikaation tarvitse tapahtua oman äidinkielen rajoissa. Vaikka kaikkien ryhmän jäsenten yhteiset sukujuuret ja kulttuuripiirteet eivät ole edellytys etniseen ryhmään kuulumiselle, ovat ne kuitenkin taustalla vaikuttava ryhmää koossa pitävä voima. Ei ole mielekäästä puhua etnisestä ryhmästä mikäli ryhmällä ei ole minkäänlaisia erityispiirteitä. (Allardt 1981, 39–42.)

Kulttuuripiirteistä näkyvimpiä on etnisen ryhmän yhteinen kieli. Vaikka ryhmään samaistumista pidetäänkin nykyään ulkoisia luokittelupiirteitä tärkeämpänä etnisyyden määrittäjänä, ei yhteisen äidinkielen merkitystä voi väheksyä. Mikään kieli ei ehkä itsessään määrää etniseen ryhmään kuuluvuutta, mutta kielen taitaminen luo rajoja vuorovaikutukselle ja mahdollisuuksille osallistua sosiaaliseen tilanteeseen. Kyky puhua jotakin kieltä luo solidaarisuutta samankielisten välille ja äidinkieleen yhdistetään usein paljon tunteita. (May 2001, 129–132). Toisaalta kieli on myös olennainen osa kulttuuriperintöä ja samalla merkityksellinen apuväline kulttuurin eteenpäin viemisessä (Skutnabb-Kangas 1988, 13).

Ryhmän jäsenten etnisellä identiteetillä on merkitystä etnisen ryhmän olemuksen muodostumisessa. Yksilöt antavat etniselle ryhmäjäsennydelleen erilaisia merkityksiä ja siten osallistuvat etniseen ryhmään liittyvien mielikuvien, representaatioiden luomiseen. Etnisen ryhmän muotoutumiseen vaikuttavat siis sen jäsenten ominaisuudet: saavutetut identiteettisisällöt eli esimerkiksi oma kokemus ryhmään samaistumisesta ja ryhmäjäsennyden ”annetut” piirteet, eli alkuperä ja yhteinen kulttuuri. Etninen identiteetti on osa yksilön sosiaalista identiteettiä, identiteettien vyyhtiä. Yksilö voikin itse määrittää etnisen identiteettinsä merkityksen omalle sosiaaliselle identiteetilleen. On myös huomioitava, että etnisyyden merkitys identiteetille vaihtelee usein kontekstista toiseen. Verkuyten (2009, 184) huomauttaa, että sama ihminen voi korostaa tai häivyttää etnisyyttään riippuen siitä, onko oman etnisyyden esille tuominen suotavaa kyseisessä tilanteessa.

2.3 Sosiaalinen organisoituminen ja vuorovaikutus

2.3.1 Sosiaaliset verkostot ryhmän resurssina

Fredrik Barth kritisoi biologiseen perustaan ja yhteisiin kulttuuripiirteisiin perustuvaa etnisen ryhmän määrittelyä. Barth (1969, 15–16) korostaa, että vahva yhteenkuuluvuuden tunne omaan ryhmään ja eroavaisuus muihin ryhmiin nähden eivät synny niin paljon ryhmien eristyneisyyden kuin niiden keskinäisen vuorovaikutuksen vaikutuksesta – päinvastoin kuin voisi olettaa. Rajoja vuorovaikutukselle luovat ryhmien jäsenten keskinäinen ja toisiin ryhmiin ulottuva verkostoituminen.

Sosiaalista organisoitumista voidaan käsitellä sosiaalisen pääoman käsitteen avulla. Käsite on alun perin Pierre Bourdieun 1970-luvulla lanseeraama ja sen jälkeen käsitettä on kehitetty eri suuntiin, minkä vuoksi sosiaalisen pääoman määritelmien kirjo on laaja. Siitä huolimatta vallitsee vahva yksimielisyys siitä, että sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan *”sellaisia resursseja, jotka toimijat voivat saada käyttöönsä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa”*. Tästä vuorovaikutuksesta syntyvät yksilöiden, yhteisöiden ja organisaatioiden sosiaaliset verkostot hyödyttävät jäseniään eri tavoin – toisia enemmän kuin toisia. Sosiaalisen pääoman teorioissa painotetaan sitä, että sosiaalinen pääoma on aina sidoksissa sosiaalisen verkoston toimijoiden välisiin suhteisiin: se ei synny rakenteessa itsessään. (Keskinen & Teräs 2008, 10–11.)

Sosiaalisen pääoman käsitteestä on erotettavissa kaksi päälinjaa sen suhteen, katsotaanko sosiaalisen pääoman kertyvän ja hyödyttävän yksilöitä vai yhteisöjä. Yksilötasolla puhutaan siitä, kuinka toimijat hyödyntävät verkostossa piileviä resursseja ja tällöin sosiaalinen pääoma on henkilökohtaista muun pääoman jatketta. Yhteisötasolla pääomaa sen sijaan luo ja ylläpitää ryhmä tai organisaatio ja silloin tarkastellaan sitä, kuinka sosiaalinen pääoma resurssina vaikuttaa ryhmän jäsenten toimintaan. (Keskinen & Teräs 2008, 10.) Esimerkiksi James Coleman (1988, 101–105) pitää sosiaalista pääomaa juuri julkisena resurssina, josta ryhmän jäsenet hyötyvät. Hän korostaa yhteisön tiiviiden verkostojen kykyä luoda tehokas tiedonkulku verkoston jäsenten kesken. Lisäksi tiiviit suhdeverkostot ylläpitävät ryhmän normistoa ja lisäävät jäsenten välistä luottamusta ja vastavuoroista toimimista. Tässä tutkielmassa sosiaalisen pääoman käsitettä käytetään samassa merkityksessä kuin Coleman sen ymmärtää: julkisena ryhmän resurssina.

Colemanin mukaan tiiviit yhteisöverkostot pysyvät tiiviinä juuri ryhmän sosiaalisen rakenteen sulkeutuneisuuden ansiosta. Tiheiden verkostojen ansiosta yhteisön jäsenet tuntevat toisensa ja normien vaikutukselta on vaikea välttyä. Normien rikkominen voi aiheuttaa yhteisön ulkopuolelle sulkemisen tai muita kollektiivisia sanktioita. Tämän vuoksi tiivis yhteisö synnyttää paineita koko ryhmän huomioon ottamiselle oman edun tavoittelun sijaan. (Coleman 1988, 101–105.) Tämän kaltaista tiiviissä yhteisöissä muodostuvaa sosiaalista pääomaan voidaan kutsua *sitouttavaksi* (Ruuskanen 2001, 97–98).

Granovetter (1973, 1360–1378) esittää, että heikot sidokset – muihin ryhmiin ulottuvat verkostot – yhteisön sosiaalisena pääomana auttavat sitä menestymään paremmin kuin vahvoihin sidoksiin, eli ystäväyteen, työyhteisöön tai muodollisiin järjestöihin nojaavat

verkostot. Heikot sidokset ovat ikään kuin siltoja pienyhteisöjen verkostojen välillä: niitä on niiden ihmisten välillä, jotka ovat useamman ryhmän jäseniä tai toimivat ryhmien vuorovaikutuskanavina. Tällaiset heikot sidokset lisäävät yksilön liikkumavaraa ja toisaalta myös yksilöiden yhteenkuuluvuuden tunnetta sisäryhmänsä kanssa. Heikot sidokset saattavat yhteen ihmisiä eri sosiaalisista ryhmistä ja yhteiskunnan eri osa-alueilta, joten niiden ansiosta ryhmät saavat tietoa heille epätyypillisistä asioista. Tätä verkoston kykyä yhdistää erilaisia ihmisryhmiä kutsutaan *yhdistäväksi* sosiaaliseksi pääomaksi (Ruuskanen 2001, 97).

2.3.2 Yhteiskunnallinen organisoituminen ryhmän resurssina

Sosiaalianthropologit nostavat tärkeäksi etnisen ryhmän olemassaolon perusteeiksi ryhmien välistä vuorovaikutusta säätelevät organisaatiot ja instituutiot, niiden toimivuuden ja monipuolisuuden. Ryhmän järjestäytyminen ei rajoitu vain organisaatioihin järjestöjen merkityksessä vaan ryhmän organisoituneisuuden asteeseen liittyvät myös julkiset laitokset, joukkotiedotusvälineet, kulttuurilaitokset, juhlat sekä kieltä ja kulttuuria edustavat symbolit. Tämä ”sosiaalinen organisaatio” sisältää siis sekä julkisen että kolmannen sektorin instituutioita. Tärkeää ryhmän kannalta ei ole niinkään organisaatioiden määrä, vaan se kuinka hyvin nämä organisaatiot ja instituutiot kattavat sosiaalisen elämän eri alueet. Hyvään yhteiskuntaelämään kuuluu perinteisen sosiologisen oletuksen mukaan *poliittisen toiminnan, koulutuksen, integraation, talouden ja virkistysten yksikköjä*. Kun nämä yhteiskuntaelämän eri alueet on monipuolisesti katettu, etnisen ryhmän asema on Allardtin mukaan vahvempi. Tästä esimerkiksi Allardt esittää suomenruotsalaisten vahvan aseman Suomessa. Ruotsinkielisen vähemmistön oikeuksien toteutumista Suomessa ovat takaamassa esimerkiksi ruotsinkieliset vahvat koulutukselliset instituutiot, tiedotusvälineet, poliittiset yhteenliittymät ja kulttuurilaitokset. (Allardt 1981, 214–216.)

Kansalaisyhteiskunta on erityisen tärkeässä roolissa julkisen sosiaalisen pääomana synnyttämisessä. Yhdistykset ja liikkeet ovat sosiaalisten verkostojen ja keskinäisen solidaarisuuden organisoitunut muoto, ja niillä on suuri merkitys kansalaisten sosiaalistamisessa ja yhteistyön sekä luottamuksen muodostamisessa (Kaunismaa 2001, 130). Sosiaalisten verkostojen lisäksi se, mitä kattavampaa kansalaisyhteiskunnan sosiaalinen organisoituminen yhdistysten muodossa on, helpottaa ihmisten osallistumista julkiseen toimintaan. Tässä

mielessä sosiaalisen organisaation monipuolisuus voi siis edistää ihmisten aktiivista osallistumista ja yhteiskunnallista toimimista, ja siten edesauttaa viiteryhmänsä mahdollisuuksia vaikuttaa. Osallistumista tukevien raamien ja rakenteiden heikkous tai puute voi sen sijaan vaikeuttaa ryhmän etnisen identiteetin ylläpitämistä.

3 ETNISTEN RYHMIEN VÄLISET SUHTEET

3.1 Etninen vähemmistö

Arkikielessä vähemmistöllä tarkoitetaan ryhmää, jonka edustajia on vähemmän kuin muiden ryhmien edustajia. Esimerkiksi siis yksinhuoltajista, homoseksuaaleista tai vammaisista voidaan puhua Suomessa vähemmistöinä. Yleensä vähemmistöllä viitataan kuitenkin *etniseen vähemmistöön*. Hannikaisen (1997, 37) mukaan seuraavista etnisen vähemmistön käsitteeseen liittyvistä piirteistä vallitsee kansainvälisestikin suuri yhteisymmärrys. Vähemmistöllä tarkoitetaan *”ihmisryhmää, joka eroaa muusta väestöstä etniseltä tai kansalliselta alkuperältään, kieleltään tai uskonnoiltaan”*. Ryhmä muodostaa määrällisen vähemmistön suurimpiin kansallisiin ryhmiin verrattuna, ja sillä on halu säilyttää omaan ryhmäänsä kuuluva kulttuuri ja perinne.

Vähemmistön määrittely ei ole kuitenkaan täysin ongelmaton. Esimerkiksi vähemmistön koosta on olemassa erilaisia tulkintoja, määrällisiä ja suhteellisia minimivaatimuksia on esitetty. Määritelmällisesti ”ihanteellisena” vähemmistön prosenttiosuutena valtiossa pidetään usein 0,1-20. Sitä suuremmista osuuksista muodostuvia ryhmiä voidaan pitää jo yhtenä pääkansallisuusryhmistä. (Hannikainen 1997, 37.) Sosiologiassa vähemmistöstä puhuttaessa ei aina tarkoiteta ryhmää, joka on jäsenmäärältään pienempi vaan ryhmää, joka on yhteiskunnassa alisteisessa, ei valtaapitävässä asemassa (Giddens 2001, 248). Siispä mikäli vähemmistöön katsotaan liittyvän epävarmuutta, myös lukumääräinen enemmistö voi muodostaa yhteiskunnassa ”vähemmistön”.

On myös esitetty, että nauttiakseen kansainvälisen oikeuden suojaa, vähemmistöllä on myös oltava syvät juuret asuinvaltiossa, sekä lisäksi asuinvaltionsa kansallisuus, mikä rajaisi vastikään valtioon muuttaneet siirtolaiset vähemmistön määritelmästä. (Hannikainen 1997, 37.) Tässä tutkielmassa etnisestä vähemmistöstä puhuttaessa tarkoitetaan yksinkertaisesti etnisen ryhmän kriteerit täyttävää yhteisöä (ks. tämän tutkielman 2. luku), joka on jäsenmäärältään selvästi valtaväestöä pienempi ja joka ei ole yhteiskunnassa valtaapitävässä asemassa.

3.2 Varmat ja epävarmat etniset ryhmät

Ryhmien välisiä suhteita on vaikea tutkia ottamatta huomioon ryhmien keskinäistä sosiaalista tunnustamista. Tunnustetuksi tuleminen tarve on luonnollista ryhmän olemassaololle ja toisten ryhmien tunnustaminen lisää ryhmän varmuutta. (Liebkind 1997b, 42.) Karmela Liebkind (1997a, 201) jakaa etniset ryhmät niiden yhteiskunnallisen aseman varmuuden perusteella varmoihin ja epävarmoihin vähemmistöihin ja enemmistöihin. Liebkindin luokittelun avulla yhteiskunnan enemmistön ja vähemmistöjen välisiä suhteita on helpompi tulkita ja ennustaa. Luokittelu on käsitteellinen ja etnisellä ryhmällä voikin olla sekä varmoja että epävarmoja piirteitä.

Epävarman enemmistön omaan etniseen ryhmään samaistumisen aste on hyvin korkea, ja he välttävät vertailemasta itseään vähemmistöön. Epävarma enemmistö kokee valta-asemansa uhatuksi ja siksi torjuu yleisesti vähemmistön vaatimukset. *Varma enemmistö* sen sijaan ei koe oloaan uhatuksi, joten sillä on varaa huomioida vähemmistön näkökulmat ja se sietää muiden ryhmien olemassaoloa. Varman enemmistön jäsenet samastuvat ryhmäänsä kohtalaisesti, eivät kuitenkaan niin vahvasti kuin epävarman. Enemmistöidentiteetin korostamista ei nähdä tarpeelliseksi. *Epävarma vähemmistö* vertaa ryhmäänsä enemmistöön vahvasti. Enemmistö edustaa heille tavoiteltavaa normia, ja vähemmistön edustajat samastuvat voimakkaasti enemmistöön. Epävarman vähemmistön jäsenet häpeävät ryhmäänsä ja välttävät sitä. *Varman vähemmistön* jäsenet sen sijaan samaistuvat vahvasti sisäryhmäänsä. He haluavat korostaa erilaisuuttaan ja vaativat ryhmälleen yleistä tunnustamista. (Liebkind 1997a, 201; Liebkind 1997b, 43.)

Allard Ljunggren (2008, 30) on muodostanut Liebkindin teoretisoinnin mukaisen nelikentän (kuvio 2), jossa hän havainnollistaa ryhmän asemaan liittyvän varmuuden yhteyttä siihen, kuinka paljon etnistä ryhmäjäsenyyttä korostetaan osana identiteettiä. Hänen mukaansa etnisen ryhmän merkitys sosiaaliselle identiteetille korostuu kun kyseessä on asemaltaan varma vähemmistö tai epävarma enemmistö. Varma enemmistö ja epävarma vähemmistö eivät sen sijaan korosta niin paljon etnistä alkuperäänsä.

		OBJEKTIIVINEN STATUS	
		ENEMMISTÖ	VÄHEMMISTÖ
SUBJEKTIIVINEN STATUS	VARMA	matala etninen profiili	korkea etninen profiili
	EPÄVARMA	korkea etninen profiili	matala etninen profiili

Kuvio 2: Allardt Ljunggren, Barbro: Etninen profiili ryhmän subjektiivisen ja objektiivisen aseman tuotteena

3.3 Ryhmien välinen vuorovaikutus ja asenteet

Etnisten ryhmien toisiinsa liittyvät asenteet vaikuttavat ryhmien välisiin suhteisiin ja toimivat myös niiden ennustajina. Siksi pyrkimys positiiviseen asennemuutokseen on avaintekijä etnisten vähemmistöjen yhteiskuntaan integroimisessa. (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2009, 111.) Kuten Tajfel sosiaalisen identiteetin teoriassaan esitti, etniset ryhmät pyrkivät usein suosimaan omaa ryhmäänsä, mikä saattaa ilmentyä muiden syrjimisenä. Simon ja muut (2001, 304) tulkitsevat ryhmien välisten suhteiden vaikuttavan vahvasti jäseniensä sosiaaliseen elämään ja he ovat tarkastelleet näitä vaikutuksia vähemmistö- ja enemmistöryhmien kontekstissa. Simonin ja muiden mukaan ryhmän lukumääräinen vähemmyys lisää helposti tarvetta pitää ryhmän puolia, mikä puolestaan voi aiheuttaa ennakkoluuloja enemmistöä kohtaan. Tämä korostuu ryhmän ollessa yhteiskunnalliselta asemaltaan epävarma ja vailla valtaa. Ryhmän tasolla epävarmuus ja ennakkoluuloisuus lisääntyvät myös muiden vähemmistöön usein liittyvien rasitteiden seurauksena, esimerkiksi äidinkielen käyttämiseen liittyvien rajoitteiden vuoksi. (Simon ym. 2001, 317–318.)

Oletus, että vähemmistöjen jäsenet olisivat asenteiltaan syrjivämpiä kuin enemmistöjen jäsenet, perustuu oletukselle, että vähemmistön jäsenillä olisi enemmän ongelmia etniseen identiteettiin liittyen, enemmän epävarmuuden tunteita ja tarve saavuttaa positiivinen ryh-

mäidentiteetti. Useiden tutkimustulosten mukaan ryhmän koolla voikin olla vaikutusta asenteisiin ulkoryhmää kohtaan. Pienillä ryhmillä asenteet ovat usein kielteisemmät, johtuen muun muassa pienten ryhmien suuremmasta ryhmäkuuluvuuden tunteesta. (Liebkind ym. 2007, 415–416.) Kuitenkaan vähemmistöt ja enemmistöt eivät eroa toisistaan vain lukumääräisesti vaan myös niiden aseman ja vallan suhteen. Vaikka vähemmistön jäsenillä olisi tarve suosia sisäryhmäänsä, ei tämä välttämättä johda ulkoryhmän syrjintään (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2009, 113–114).

Toisaalta myös sosiaalipsykologinen oletus siitä, että kontaktit ryhmien välillä vähentävät vihamielisyyttä ja ennakkoluuloja, on myös vahvistunut useissa tutkimuksissa. Vähemmistön jäsenellä on luonnollisesti enemmän kontakteja enemmistön jäseniin kuin toisinpäin. Enemmistön jäseniä voi olla niin paljon enemmän, että osalta puuttuu kontakti vähemmistön edustajiin täysin. Eräiden tutkimusten mukaan vähemmistöjen asenteet ulkoryhmää kohtaan ovatkin useammin myönteiset kuin enemmistöjen, johtuen juuri ulkoryhmäkontaktien vähentämisestä ennakkoluuloista. (Liebkind ym. 2007, 415–416.) Muita asenteisiin suuresti, jopa ryhmän kokoa enemmän vaikuttavia, seikkoja ovat esimerkiksi kieliryhmän historia sekä sen yhteiskunnallinen asema (emt., 427), ja kontekstille tulisikin antaa suurempi painoarvo ryhmien välisten suhteiden tutkimisessa. Tästä syystä tässä tutkielmassa on pyritty avaamaan kontekstia valottamalla Suomessa noudatettavia menettelytapoja vähemmistöjen suojelemiseksi sekä Ahvenanmaan tilanteen historiaa ja nykypäivää.

4 VÄHEMMISTÖN ASEMA YHTEISKUNNASSA

4.1 Vähemmistöpolitiikat

Vähemmistön asemaan vaikuttavat yhteiskunnassa harjoitettavat vähemmistöpolitiikat, joiden keinoin vähemmistön asema ja vaikutusmahdollisuudet osittain määrittyvät. Vähemmistön asema yhteiskunnassa riippuu paljolti siitä, kuinka valtaväestö vähemmistöön suhtautuu ja antaa vähemmistölle tilaa. Sosiologi Edmund Dahlström on erottanut vähemmistöpolitiikasta tämän suhteen viisi puolta. Ensimmäinen niistä on *syrjintäpolitiikka*, jota noudatettaessa vähemmistöä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti muun muassa viranomais-ten kanssa asioidessa, kouluissa ja työelämässä, mikä johtaa vähemmistöjen alistettuun asemaan. Toinen mahdollinen menettelytapa on *negatiivinen erottelu*, jossa vähemmistö pyritään eristämään enemmistöstä esimerkiksi kaupungin infrastruktuurin suhteen. Nämä kaksi vähemmistöpolitiikan muotoa voivat esiintyä samaan aikaan ja vahvistaa vähemmistön huonoa kohtelua. (Liebkind 1997b, 27–28.)

Kolmas suhtautumistapa on *positiivinen erottelu*, jonka tarkoituksena on säilyttää vähemmistön omaleimaisuus muiden kulttuurien rinnalla eristämättä vähemmistöä. Tämä voi vaatia erityisiä järjestelyjä, mitä ei kuitenkaan nähdä ongelmana. (Liebkind 1997b, 28.) Tästä menettelystä käytetään myös ilmaisua *positiivinen erityiskohtelu* tai jopa *suosinta*. Vähemmistölle siis annetaan erityisoikeuksia, joita muulla väestöllä ei ole, jotta vähemmistö saavuttaisi yhdenvertaisemman aseman yhteiskunnassa. (Scheinin 1997, 10.) Esimerkkinä tästä ovat esimerkiksi maahanmuuttajien työllistämisen avustaminen tai kulttuuritoiminnan lisääminen vähemmistöryhmälle.

Neljäs vähemmistöpolitiikan muoto Dahlströmin jaottelun mukaan on *akkulturaatiopolitiikka*, jossa enemmistö pyrkii siihen, että vähemmistö sisäistää enemmistön kulttuuripiirteet kieli, arvot ja tavat mukaan luettuna vähemmistön oman kulttuuriperinnön kustannuksella. Viides mahdollinen toimintatapa on *assimilaatiopolitiikka*. Sitä noudatettaessa enemmistö pyrkii heikentämään vähemmistön tunnetta oman etnisen ryhmänsä asemasta. Tavoitteena on kääntää vähemmistön samaistuminen omasta ryhmästä valtaväestöön. (Liebkind 1997b, 28.)

Positiivista erottelua lukuun ottamatta Dahlströmin jaottelun mukaiset politiikat ovat vähemmistöä kohtaan epäsuotuisia. Positiivinen erottelu pyrkii yhteiskunnalliseen tasa-

arvoon ja sitä kautta syrjinnän estämiseen sekä vähemmistön mahdollisuuteen säilyttää oma kulttuurinsa (kulttuuriautonomia). Optimistiseksi tavoitteeksi vähemmistökeskustelussa esitetään usein *kulttuurista integraatiota*, millä tarkoitetaan eri kulttuurien yhdistymistä niin, että sen ”osat jäävät ehjiksi”. (Liebkind 1997b, 29.) Integraation tavoitteena on enemmistö- ja vähemmistökulttuurien molemminpuolinen aktiivinen vuorovaikutus: arvojen, ajatusten ja kulttuuriin liittyvien tapojen oppiminen ja vaihtaminen. Useimmiten tämä kuitenkin edellyttää, että nimenomaan vähemmistöjen jäsenet hyväksyvät ja opettelevat enemmistön kielen ja toimintatavat sopeutuakseen yhteiskuntaan. Poliittisissa ohjelmissa jätetäänkin usein mainitsematta, että yhteisillä arvoilla tarkoitetaan yleensä enemmistön arvoja, joiden hegemonisuus jää helposti huomaamatta. (Pyykkönen 2007, 37–38.) Käytännössä integraatio on siis usein valitettavasti vain kaunisteleva nimitys assimilaatiolle, kulttuurien yhteensulauttamiselle (Liebkind 1997b, 29).

4.2 Etnisten vähemmistöjen aseman turvaaminen Suomessa

Vähemmistöjen aseman turvaamiseksi on säädetty myös kansallisia lakeja ja solmittu kansainvälisiä sopimuksia, jotka pyrkivät suojelemaan paikallisia vähemmistöjä ja turvaamaan niiden tasa-arvoisen kohtelun. Suomessa vähemmistöjen oikeuksien toteutumista seuraa sisäasiainministeriön piirissä nimetty vähemmistövaltuutettu sekä syrjintälautakunta. Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta (660/2001, 1 §) määrittelee vähemmistövaltuutetun toimialan seuraavasti:

”Etnisen syrjinnän ehkäisyä, hyvien etnisten suhteiden edistämistä, etnisten vähemmistöjen sekä ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien turvaamista, etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvontaa sekä ihmiskauppaan liittyvää raportointia varten sisäasiainministeriön yhteydessä on vähemmistövaltuutettu. Vähemmistövaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton.”

Vuonna 1976 voimaana tullut YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimuksen (KP-sopimus) 26 artiklassa ilmaistaan yhdenvertaisuusperiaate, joka kieltää esimerkiksi rotuun, sukupuoleen, kieleen, mielipiteisiin tai muuhun asemaan perustuvan syrjinnän. Sopimuksen 27 artiklan mukaan vähemmistöön kuuluvilta henkilöiltä ei saa evätä oikeutta nauttia omasta kulttuuristaan ja kielestään, tai harjoittaa omaa uskontoaan. (Lång

& Mohell 1997, 20.) Suomen perustuslaki on harmoniassa tämän tulkinnan kanssa (Hannikainen 1997, 39). Vuonna 1992 YK:n yleiskokouksen julistus vähemmistöjen oikeuksista oli KP-sopimuksen 27 artiklaa kattavampi, mutta se poikkeaa vain varovaisesti artiklan sanamuodosta. Julistus muun muassa velvoittaa valtiot suojelemaan vähemmistöjen identiteettiä ja olemassaoloa sekä korostaa vähemmistön oikeuksia osallistua heitä koskevissa asioissa päätöksentekoon ja julkiseen elämään. Julistuksen mukaan on valtion velvollisuus huolehtia siitä, että vähemmistöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada asianmukaista opetusta äidinkielellään. Julistuksen lähtökohtana on, että valtio voi ryhtyä erityistoimenpiteisiin vähemmistön aseman edistämiseksi ilman, että valtion epäiltäisiin toimivan tasa-arvoperiaatteen vastaisesti. (Hannikainen 1997, 41–42.)

Vuonna 1960 allekirjoitettiin UNESCO:n yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetus-alalla (59/1971). Sopimuksen allekirjoittajamaat (mukaan luettuna Suomi) ovat velvollisia ”kieltämään kaikenmuotoisen syrjinnän opetuksen alalla” ja ”edistämään kaikille tasavertaisia mahdollisuuksia opetuksen saamiseen ja tasa-arvoista kohtelua opetuksessa”. Tämä sopimus muun muassa velvoittaa sopimusvaltiot poistamaan syrjintää sisältävät lait opetuksen alalla, kieltää viranomaisia kohtelemasta kansalaisia eri lailla sekä takaa samanlaisen mahdollisuuden opetuksen saamiseen myös vieraan maan kansalaisille kuin valtion omille asukkaille. Opetusalan yleissopimus on tärkeä kansallisten vähemmistöjen opetuksen laadun takaaja.

Alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskevan Eurooppalaisen peruskirjan (1992) tavoitteena on varmistaa alueellisten kielten käyttö mahdollisuuksien mukaisesti opetuksessa, viestimisessä, talous- ja yhteiskuntaelämässä, oikeus- ja hallintoelimien kanssa asioitaessa sekä kulttuuritoiminnassa. Suomi on ratifioinut tämän peruskirjan ja soveltaa sitä ruotsin- ja saamenkielisten vähemmistöjen suhteen sekä mahdollisuuksien mukaan myös romani- kieleen ja muihin Suomen ei-alueellisiin vähemmistökieliin. (Pentikäinen M. ym. 1997, 236–239.)

Suomen perustuslaki ja eduskunnan hyväksymät kansainväliset sopimukset edellyttävät, että lähtökohtainen vähemmistöihin sovellettava politiikka olisi vähemmistöjen integroiminen (ks. tämän tutkielman luku 4.1 Vähemmistöpolitiikat) suomalaiseen yhteiskuntaan. Laissa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, 2§) puhutaan myös maahanmuuttajien *kotouttamisesta*, eli viranomaisten järjestämistä toimenpiteistä ja voimavaroista, jotka sijoitetaan maahanmuuttajien osallistamiseksi

si työelämään ja yhteiskunnan toimintaan säilyttäen heidän oma kielensä ja kulttuurinsa. Tietyiltä osin myös positiiviseen erikoiskohteluun kannustetaan Suomessakin: esimerkiksi YK:n yleiskokouksen vähemmistön oikeuksia koskevan julistuksen (1992) lähtökohta on, että vähemmistön oikeuksien edistämiseksi voidaan ryhtyä erityistoimiin loukkaamatta tasa-arvoperiaatetta.

5 AHVENANMAAN ERITYISTAPAUS

5.1 Itsehallintoasema

Ahvenanmaan itsehallintoasema perustuu Kansainliiton vuonna 1921 tekemään ratkaisuun, jonka mukaan Ahvenanmaa kuuluu Suomen suvereniteettiin, mutta myönnytyksenä Ahvenanmaalle annettiin itsehallintoasema ja väestölle siihen liittyviä takeita. Päätöksen mukaan Ahvenanmaalla tulee noudattaa vuonna 1920 säädettyä itsehallintolakia. Vaihtoehtona olisi ollut antaa Ahvenanmaan väestölle oikeus päättää Ruotsiin liittymisestä. Ratkaisun perusteluissa Kansainliitto totesi historiallisten ja maantieteellisten tekijöiden puoltavan Suomen suvereenisuutta. Tärkeänä perusteena oli myös Itämeren alueen rauha. Kansainliiton komissio katsoi Suomen olevan eduistaan tiukasti kiinnipitävä valtio, joka tarvittaessa puolustautui vaikka asevoimin. Ruotsi *”rauhantahtoisena ja sovittelevana valtiona”* sen sijaan pystyisi sopeutumaan Ahvenanmaan Suomen suvereenisuuden alaiseksi jäämiseen. Toteutuessaan itsehallintoaseman katsottiin sekä parantavan Suomen ja Ruotsin välisiä suhteita että itse saarten asukkaiden hyvinvointia ja menestystä. Lisäksi Ahvenanmaan alueen demilitarisointi takasi Ruotsille sen, ettei Ahvenanmaa muodostu heille sotilaalliseksi uhaksi. (Hannikainen 1993, 13–21.)

Tärkeimpiä Ahvenanmaalle myönnettyistä takeista olivat alusta alkaen ruotsin kielen säilyttäminen koulussa opetuskielenä, maanomistuksen säilyttäminen maakunnan asukkailla, maakuntaan muuttajien äänioikeuteen asetettavat rajoitteet ja oman maaherran nimittäminen (Internationella dokument om Åland 2007, 5-8). Ahvenanmaalla on oma ”eduskunta” Ålands Lagting, *Maakuntapäivät*, joka vastaa Ahvenanmaan lainsäädännöstä ja ”edustaa Ahvenanmaan maakunnan väestöä itsehallintoa koskevissa asioissa” (Ahvenanmaan itsehallintolaki 16.8.1991/1144, 3 §). Ahvenanmaan autonomian ja oman lainsäädännön tavoitteena on suojella maakunnan ruotsinkielisyyttä ja kunnioittaa Ahvenanmaan omaa kulttuuria ja tapoja (Hannikainen 1993, 7).

Vuonna 1991 hyväksyttiin uudistettu itsehallintolaki, joka on edelleen voimassa. Vuoden 1991 laki poikkeaa vuoden 1920 tekstistä Ahvenanmaan kannalta yleisesti edullisempaan suuntaan. Ahvenanmaan asemaa uudessa laissa vahvistaa esimerkiksi 7 §:n säännös, johon sisältyy vaade ruotsin kielen tyydyttävästä taidosta kotiseutuoikeuden saamiseksi. Vasta kotiseutuoikeuden saatuaan henkilöllä on oikeus osallistua vaaleihin ja hän on vaalikelpoi-

nen. Maakunnassa valtion ja maakunnan viranomaisten sekä kunnallishallinnon virkakieli on aina ruotsi, joten siksikin ehdolle asettuminen edellyttää myös vahvaa ruotsin kielen taitoa. Lisäksi laki (10 §) rajoittaa ulkopuolisten oikeutta omistaa kiinteää omaisuutta Ahvenanmaalla: vain heillä, joilla on kotiseutuoikeus, on oikeus hankkia tai hallita kiinteää omaisuutta Ahvenanmaalla. Vuoden 1991 laki sen sijaan hieman parantaa suomen kielen asemaa maakunnan kouluopetuksessa. Vuonna 1920 säädetty itsehallintolaki kielsi suomen kielen opettamisen valtion tai kunnan ylläpitämissä kouluissa ilman kunnan suostumusta. Nykyään suomen kielen opettaminen vieraana kielenä on sallittua ilman erityistä suostumusta. Opetuskielenä suomen käyttäminen on edelleen luvanvaraista. (Hannikainen 1993, 68–69.)

Muutokset itsehallintolaissa ovat mahdollisia lähitulevaisuudessa. YLE uutisoi 15.12.2011 Ahvenanmaan halusta laajentaa itsehallintoasemalla taattuja oikeuksiaan (Tuukka Lukinmaa: *Ahvenanmaa haluaa itse päättää omista asioistaan*). Uutisessa kerrotaan, että sosiaalidemokraattien maakuntapäiväedustaja Barbro Sundbackin mukaan maakuntahallitus ajaa uutta itsehallintolakia, jossa vain muutamat ydinasiat, kuten perusoikeudet ja turvallisuuspolitiikka, jäisivät Suomen valtion suvereniteettiin. Uutisen mukaan oikeusministeri Anna-Maja Henriksson asettaa vuonna 2012 työryhmän pohtimaan Ahvenanmaan itsehallintoasemaa.

5.2 Kielelliset oikeudet Suomessa ja Ahvenanmaalla

Suomessa sovelletaan 1.1.2004 voimaan tullutta Kielilakia (6.6.2003/423). Lain tarkoituksena on ”turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia” (2 §). Kaikki lait, asetukset sekä viranomaisten oikeussäännöt eduskunnalle on annettava myös ruotsiksi (30 §). Suomessa on 19 yksikielistä ruotsinkielistä kuntaa, joista 16 sijaitsee Ahvenanmaalla. Lisäksi Suomessa on 43 kaksikielistä kuntaa, joista 22:ssa enemmistö on ruotsinkielisiä. Kaikissa Suomen kunnissa Suomen kansalaisella on oikeus käyttää äidinkieltään asioidessaan valtion viranomaisen kanssa, ja lisäksi kaksikielisissä kunnissa myös kunnan viranomaisen kanssa asioidessa omaa äidinkieltä tulee voida käyttää (10 §). Perusopetuslain (21.8.1998/628) mukaan myös peruskouluopetusta ja lasten päivähoitoa on tarpeen vaatiessa järjestettävä molemmilla kielillä kunnan kielestä riippumatta (10 §). Terveystieteiden

lain (30.12.2010/1326) 6 § mukaan sairaanhoito ja terveyskeskuksen palvelut on myös järjestettävä potilaalle omalla kielellä ja lisäksi tulkkauspalvelua on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan.

Itsehallintoasemansa vuoksi Ahvenanmaa on alueellinen poikkeus kieltä koskevien lakien suhteen. Itsehallintolain kuudennessa luvussa on maakuntaa koskevat kielisäännökset. Niissä todetaan Ahvenanmaan olevan ruotsinkielinen maakunta, jossa valtion ja maakunnan viranomaisten sekä kunnallishallinnon virkakieli on ruotsi. Suomen kansalaisen suomen kielen käyttöoikeudet rajoittuvat tuomioistuimeen ja muihin valtion viranomaisiin. Ahvenanmaalla julkisista varoista ylläpidettävien koulujen opetuskieli on ruotsi. Pykälässä 41 todetaan, että Ahvenanmaalla tutkinnon suorittanut voi päästä Suomessa ruotsinkieliseen tai kaksikieliseen oppilaitokseen suorittamaan tutkinnon myös ilman muilta opiskelijoilta vaadittavaa suomen kielen taitoa. (Ahvenanmaan itsehallintolaki 1144/1991.)

Perusopetuslain (21.8.1998/628) mukaan Suomessa käytännössä kuka tahansa voi saada äidinkielen opetusta omalla kielellään, mutta Ahvenanmaalla suomenkielinen ei voi saada kouluopetusta omalla kielellään itsehallintolain opetuskieltä koskevan pykälän perusteella. Suomen ratifioima UNESCO:n yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla (59/1971) kieltää syrjinnän koulutuksessa, mutta Ahvenanmaan lainsäädäntö ei ole sopusoinnussa tämän sopimuksen kanssa, sillä suomen kielen opetusta äidinkielenä ei järjestetä Ahvenanmaalla (Hannikainen 1992, 44). Alueen suomenkieliset eivät ole juurikaan nostaneet epäkohtaa esille, ja UNESCO onkin antanut ymmärtää, ettei se aio reagoida tilanteeseen. Suomi on kuitenkin kansainvälisessä vastuussa ihmisoikeussopimuksen noudattamisessa ja jos joillain alueilla Suomessa sopimusta ei noudateta, voidaan joutua harkitsemaan UNESCO:n edellä mainitun syrjintäsopimuksesta irtisanoutumista. (Hannikainen 1993, 101–102.)

5.3 Ahvenanmaalaiset – varma vähemmistö Suomessa

Vuonna 2011 Ahvenanmaalla oli noin 28 000 asukasta, joista noin 90 % on ruotsinkielisiä, 5 % on suomenkielisiä ja loput 5 % muunkielisiä (Tilastokeskus 2011). Alueen yksikielisyys on legitimoitu ja Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimiston mukaan suurin osa (66,9 %) ahvenanmaalaisista on edelleen maakunnassa syntyneitä. Itsehallintolaki ja siihen liit-

tyvä kotiseutuoikeus sekä omat symbolit kuten lippu, maakuntalaulu ja omat postimerkit korostavat Ahvenanmaalla olevia kansallisia piirteitä ja vahvistavat ahvenanmaalaista yhteenkuuluvuutta.

Ahvenanmaalaisen etnisen identiteetin voidaan nähdä koostuvan monesta palasesta. Itsehallintoaseman vuoksi ahvenanmaalaisten asema poikkeaa suomenruotsalaisten asemasta Suomessa. Vaikka kyseessä on kielellinen vähemmistö Suomessa, ahvenanmaalaiset ovat samalla maakuntansa asioista hyvin paljon itse päättävä enemmistö. Ahvenanmaalaiset ovat Suomen kansalaisia ja suomenruotsalaisten tavoin ahvenanmaalaisilla on taustalla vuosisatoja kestävä Ruotsista hyvin erillinen historia. Ruotsin läheisyys kuitenkin takaa sen, että vaikutteita Ruotsista tulee paljon: ruotsalainen televisio ja lehdet ovat tuttuja ahvenanmaalaisille, ja suuri osa ahvenanmaalaisista nuorista menee jatkokoulutukseen Ruotsiin. Historiallisen, laillisen, maantieteellisen ja kulttuurillisen omalaatuisuutensa vuoksi ahvenanmaalaisuus eroaa etnisenä identiteettinä selvästi suomalaisuudesta, ruotsalaisuudesta tai suomenruotsalaisuudesta. (State 2009, 19–20.) Ahvenanmaalaisuus etnisenä identiteettinä on vaikea saavuttaa maakuntaan myöhemmin muuttavana Ahvenanmaan erityispiirteiden vuoksi (State 2009, 30). Tämän perusteella ahvenanmaalaisilla vaikuttaisi olevan paljon Granovetterin jaottelun mukaisia vahvoja sidoksia ja sitä kautta muodostuvaa sitouttavaa sosiaalista pääomaa.

Maahanmuuttajien Ahvenanmaalle integroitumista koskevassa tutkimuksessaan Bogdan State (2009, 20–21) perehtyi myös ahvenanmaalaisten kokemuksiin etnisestä identiteetistään. Tutkimuksessa vastaajat saivat määritellä missä määrin he samaistuvat suomalaisiksi, ruotsalaisiksi, suomenruotsalaisiksi, eurooppalaisiksi ja ahvenanmaalaisiksi. Staten mukaan ahvenanmaalaisessa identiteetissä korostuu hyvin voimakkaasti paikallisuus. Kaikkiaan 90 % vastanneista koki identifioituvansa ahvenanmaalaiseksi edes jossain määrin, 60 % täysin. Sen sijaan esimerkiksi täysin suomalaiseksi samaistui vain noin neljännes vastaajista. Myös muihin vaihtoehtoihin samaistuminen oli selvästi ahvenanmaalaisuutta vähäisempää.

Barbro Allardt Ljunggren on väitöskirjassaan ”Åland som språksamhälle” tutkinut yhdeksäsluokkalaisten ahvenanmaalaisten asenteita ruotsin-, suomen- ja englannin kieltä kohtaan. Tutkimukseen osallistui 257 yhdeksäsluokkalaista ja 90 lukion toisen vuoden opiskelijaa. Tutkimus osoitti, että ahvenanmaalaisilla nuorilla on hyvin voimakas ahvenanmaalainen identiteetti: 72 % vastanneista piti ”kotimaanaan” Ahvenanmaata ja tämän lisäksi 11

% oli väitteen kanssa enemmän samaa kuin eri mieltä. Suomea koskevat luvut oli 27 % ja 23 %. Jopa joka kolmas vastanneista oli sitä mieltä, että Ahvenanmaan tulisi pyrkiä itsenäisyyteen. Määrä on huomattavan suuri ottaen huomioon esimerkiksi Ahvenanmaan maakuntapäivien hallituksen, jonka 30 jäsenestä kaksi kuului (vuonna 2011 kolme) itsenäisyyteen tähtäävään ”Ålands framtid” -puolueeseen. (Allardt Ljunggren 2008, 229–240.)

Tutkimus osoitti ahvenanmaalaisilla nuorilla olevan jonkin verran negatiivisia tunteita suomen kieltä ja -kielisiä kohtaan. Esimerkiksi samalla kun vastaajat suhtautuivat positiivisesti ruotsin kielen aseman vahvistamiseen Suomessa, asenteet suomen kielen vahvistamiseksi Ahvenanmaalla olivat enimmäkseen negatiivisia. Kysyttäessä ihannepuolison taustoista ahvenanmaalaiset pitivät suomenkielisiä vähemmän viehättävinä vaihtoehtoina ruotsin- ja englanninkielisiin verrattuna. Tutkimukseen osallistuneista 32:lla ainakin toinen vanhemmista puhui lapselleen suomea. Tämän ryhmän keskuudessa asenteet suomen kieltä kohtaan olivat huomattavasti avoimempia. (Allardt Ljunggren 2008, 229–240.) Väitöskirjan tulokset kertovat noin 15–18-vuotiaiden nuorten asenteista, eikä niitä voi yleistää kaikkiin ahvenanmaalaisiin. On kuitenkin vaikea uskoa, että asenteet rajoittuvat vain yhteen kohorttiin, joten tämä asennemittaus on ainakin suuntaa-antava Ahvenanmaan ruotsinkielisten kielellisistä asenteista.

Liebkindin luokituksen mukaisesti ahvenanmaalaisilla onkin eräänlainen kaksoisidentiteetti: toisaalta he ovat varma vähemmistö Suomessa ja toisaalta epävarma enemmistö Ahvenanmaalla. Varman vähemmistön piirteistä kertovat ryhmän jäsenten vahva etninen identifiointuminen omaan ryhmäänsä ja halu säilyttää omat kulttuuriset piirteensä. Epävarman enemmistön statuksesta taas kertoo se, että ahvenanmaalaiset eivät suuressa määrin huomioi paikallisten vähemmistöjen tarpeita. (Allardt Ljunggren 2008, 29–31.)

Vaikka suomen kieltä ei opeteta Ahvenanmaalla äidinkielenä, on kielen tarpeellisuus Ahvenanmaalla merkittävä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että peruskoululaisista 90 % opiskelee suomea, vaikkei se ole pakollinen kieli (Allardt Ljunggren 2008, 30). Lisäksi vuonna 2008 Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimiston (ÅSUB) teettämä tutkimus suomen kielen asemasta ahvenanmaalaisessa työelämässä osoittaa, että suomen kielen taito on merkittävä etu työnhaussa sekä julkisella että yksityisellä sektorilla (ÅSUB 2008:1, 51). Toinen ÅSUB:n teettämä tutkimus (2009:7, 50) osoittaa kokemuksen suomen kielen tarpeellisuudesta työelämässä korreloivan positiivisesti vastaajan korkean koulutustason, työhön liittyvän korkean aseman ja hyvän suomen kielen taidon kanssa. Toisin sanoen suomen kielen

hallitseminen on todellisuudessa tarpeellista korkeaa koulutusta vaativissa työpaikoissa ja siksi etu Ahvenanmaan työmarkkinoilla. Tämän seurauksena suomen kielen taidottomat korkeakoulutetut ahvenanmaalaiset eivät usein jää Ahvenanmaalle töihin, jolloin Ahvenanmaan investoinnit koulutukseen voidaan nähdä siltä osin menevän hukkaan (ÅSUB 2008:1, 54).

5.4 Ahvenanmaan suomenkieliset – vähemmistö vähemmistön keskellä

Ahvenanmaan suomenkieliset on ollut usein tutkimuksissa ”unohdettu” vähemmistö. Koska ahvenanmaalaiset itse ovat vähemmistö Suomessa, tutkimukset ovat usein rajoittuneet tuottamaan tietoa juuri ahvenanmaalaisista. Maahanmuuttoa Ahvenanmaalle ja Ahvenanmaalta sekä maahanmuuttajien integroitumista Ahvenanmaalle on myös tutkittu jonkin verran, mutta tutkimukset usein rajaavat suomalaiset pois – onhan kyseessä määritelmällisesti maan rajojen sisällä tapahtuva muutto. Lisäksi ei ole yksiselitteistä, että Ahvenanmaan suomenkieliset edes olisivat määritelmällisesti vähemmistö, ovathan he enemmistössä Suomessa. Ratkaisu jättää suomenkieliset tarkastelun ulkopuolelle tutkittaessa Ahvenanmaan vähemmistöjä on kuitenkin erikoinen, sillä kyseessä on Suomen emämaa-aseman vuoksi jo intuitiivisesti ajatellen muista paikallisista vähemmistöistä poliittisesti eroava ryhmä. Ahvenanmaan maantieteellisen erillisyyden ja maakunnan yksikielisen aseman vuoksi on mielekästä tutkia Ahvenanmaan suomenkielisiä paikallisena vähemmistönä ja tuottaa heidän ryhmästään ja tilanteestaan lisää tietoa.

Ahvenanmaalaisista 5 % on suomenkielisiä, joten he muodostavat määrällisen vähemmistön Ahvenanmaalla. Ulkoapäin määritellessä Ahvenanmaan suomenkieliset on helppo luokitella etniseksi vähemmistöksi; onhan kyseessä suhteellisen pieni ryhmä, jota yhdistää sekä kieli että alkuperä. Myös sisäryhmään eli muihin maakuntaan muuttaneisiin suomenkielisiin samaistuminen on kohtalaisen vahvaa. Liebkindin luokittelun mukaan Ahvenanmaan suomenkielisillä etnisenä ryhmänä on sekä varmoja että epävarmoja piireitä, mutta se on muuttunut epävarmasta vähemmistöstä varmempaan suuntaan (Allardt Ljunggren 2008, 29–31). Suomenkielisen vähemmistön samaistuminen omaan ryhmäänsä on useimmiten vahvaa, mutta jossain tilanteessa omaa etnistä taustaa halutaan häivyttää. Vaikka suomenkieliset ahvenanmaalaiset pyrkivät assimiloitumaan ruotsinkieliseen yhteiskuntaan ja ovat

suuressa määrin sopeutuneet alueen yksikieliseen luonteeseen, on suomenkielisten omaan ryhmään samaistumisen aste silti kohtalaisen korkea.

Suomenkielisten yhteiskunnallinen järjestäytyminen Ahvenanmaan maakunnassa on varsin vähäistä. Hannikainen (1992, 23–24) erittelee tähän useita syitä. Ensinnäkin Ahvenanmaan suomenkielisten joukko on hyvin heterogeeninen, minkä vuoksi kaikki eivät katso suomenkielisten muodostavan yhtenäistä kielellistä, etnistä tai kansallista ryhmää. Järjestäytymiselle ja yhdistystoiminnalle ei ole suurta tarvetta. Lisäksi suomenkieliset ovat Ahvenanmaalle muuttaessaan tietoisia alueen yksikielisestä luonteesta ja hyväksyvät sen. Suuri osa Ahvenanmaalle muuttajista on korkeakoulutettuja ja kielitaitoisia henkilöitä, jotka eivät koe, että heidän olisi ryhdyttävä toimintaan kansallisia piirteitä suojatakseen. Sitä paitsi Suomen läheisyys takaa sen, että takaisin on helppo muuttaa, jos asuminen Ahvenanmaalla käy vaikeaksi.

Ahvenanmaalla toimii vain yksi suomenkielinen yhdistys, vuonna 1972 perustettu Ahveniset ry, jonka tarkoituksena on tarjota suomenkielisille sosiaalisia tapahtumia sekä tilaisuuksia käyttää ja ylläpitää äidinkieltään. Ahveniset ei pyri olemaan suomenkielisen väestön edustaja Ahvenanmaalla (Hannikainen 1992, 25). Vuonna 2011 yhdistykseen kuului noin 80 jäsentä, joista suurimman ryhmän muodostavat yli 50-vuotiaat jäsenet. Toiseksi suurin ryhmä muodostuu sitä nuoremista aikuisista, joita on 20–30 jäsentä. Lapsijäseniä yhdistyksessä on 15. Ahvenisten puheenjohtaja Sirkka Liisa Enqvistin mukaan yhdistyksen alkuperäinen tarkoitus oli lähinnä auttaa suomenkielisiä sopeutumaan Ahvenanmaan oloihin. Nykyään yhdistyksen toiminta painottuu lähinnä yhteydenpitomahdollisuuksien tarjoamiseen suomenkielisten välillä. Esimerkkeinä Ahvenisten toiminnasta Enqvist mainitsee lasten kerhotoiminnan, erilaisia yhteisiä retkiä, saunailtoja, lauluiltoja, suomalaisten elokuvi-iltoja, isänpäiväkahvit ja äitiänpäivälounaan. Myös suomalaisten merkkimiesten ja -naisten päivinä pyritään järjestämään jotain henkilöihin liittyvää ohjelmaa. Vuoden tärkein tapahtuma on itsenäisyyspäiväjuhla, johon osallistuu vuosittain noin 80 henkeä. On huomattava, että vain pieni osa maakunnan yli 1300 suomenkielisestä kuuluu kyseiseen yhdistykseen. Tämän voi olettaa viestivän osaltaan siitä, ettei suomenkielisillä ehkä ole suurta tarvetta järjestyneelle äidinkieleen liittyvälle yhteisöllisyydelle.

Yhteiskunnallinen järjestäytymättömyys ei ole kuitenkaan kokonaan vähäisestä ryhmään samaistumisesta johtuvaa, vaan alueen yksikielistä luonnetta ylläpidetään myös Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) avulla. Laissa todetaan yksiselitteisesti maakunnan ole-

van ruotsinkielinen (36 §). Siihen vedoten esimerkiksi kotikielen opetusta suomeksi ei järjestetä. Maakunnassa ei myöskään julkaista suomenkielisiä paikallislehtiä, ja Ahvenanmaan sanomalehdet kieltäytyvät julkaisemasta ilmoituksia ja mainoksia suomen kielellä, ellei ruotsinkielistä käännöstä julkaista samassa yhteydessä. Uskonnon harjoittaminen omalla kielellä on kuitenkin mahdollista myös Ahvenanmaalla. Uskonnolliset rituaalit on mahdollista järjestää suomenkielisinä, ja muutaman kerran vuodessa maakunnassa järjestetään myös suomenkielisiä jumalanpalveluksia. (Hannikainen 1992, 58–62.)

Ahvenanmaan itsehallintolain poikkeukset Suomen perustuslaista voivat vaikuttaa epärealistilta, ja monet säädökset ovat ristiriidassa kansainvälisten vähemmistöjä koskevien säädösten kanssa. Esimerkiksi vaatimus ruotsin kielen taidosta kotiseutuoikeuden saamiseksi on aiheuttanut riitoja; painotetaanhan muualla Suomessa yksilön oikeutta valita oma kielensä. Toisaalta Ahvenanmaan erityispiirteiden säilyttämiseksi maakunnan vain noin 28 000 asukkaan kielitaitovaatimus voi vaikuttaa luonnolliseltakin (Allardt 1981, 82–83). Koska maakunnan suomenkieliset eivät ole ilmaisseet tarvetta muodostaa yhteisöä kielisten oikeuksien vaatimiseksi, eivät ihmisoikeuselimet ole pitäneet tärkeänä puuttua eri kielten asemaan Ahvenanmaalla (Hannikainen 1992, 65).

Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimisto on vuonna 2010 toimittanut tutkimuksen, jolla on tuotettu tietoa Ahvenanmaalla koetusta syrjinnästä. Tutkimuksen taustakysymyksissä on muodostettu kolme ryhmää vastaajien äidinkielen perusteella: ruotsin kieli, muu pohjoismaainen kieli ja muu kuin pohjoismaainen kieli (ÅSUB 2010:8, 14). Jako on siinä mielessä erikoinen, että Ahvenanmaan asukkaista yli 5 % on suomenkielisiä ja alle 1 % norjan-, tanskan- tai islanninkielisiä. Lisäksi lienee selvää, että suomenkielisten suomalaisten asema poikkeaa muiden pohjoismaalaisten asemasta merkittävästi. Tutkimuksessa huomautetaan (ÅSUB 2010:8, 14 alaviite), että pohjoismaisten kielten ryhmässä 96 % vastanneista oli suomenkielisiä. Silti tutkimuksessa puhutaan tuloksia esitellessä edellä mainituista ryhmistä, korostamatta pohjoismaisen ryhmän muodostuvan lähinnä suomenkielisistä. Joka tapauksessa tutkimus osoittaa, että ryhmässä ”muu pohjoismaainen kieli” 60 % oli kokenut äidinkieleen perustuvaa syrjintää. Ruotsinkielisistä äidinkieleen liittyvää syrjintää oli kokenut 14 % ja muun kielisistä 41 %. (ÅSUB 2010:8, 29.) Ero on merkittävä ja sen voi tulkita tarkoittavan, että Ahvenanmaan suomenkieliset ovat kokeneet äidinkieleen liittyvää syrjintää muita kieliryhmiä enemmän.

Vaikka Ahvenanmaan suomenkieliset samaistuvat ryhmäänsä kohtalaisen vahvasti, on suomenkielisyyteen liittyvä muodollinen yhteistoiminta Ahvenanmaalla vähäistä. Tämä näyttää johtuvan niin äidinkielen käyttämisen rajatuista mahdollisuuksista kuin toisaalta suomenkielisten suhteellisen vähäisestä halusta korostaa etnisen identiteettinsä merkitystä. Jonkin verran suomalaisuuden vähäiseen korostamiseen voivat vaikuttaa myös koettu kielen perustuva syrjintä ja joidenkin paikallisten negatiiviset asenteet vähemmistökieltä kohtaan. Suomenkielisten muodostama vähemmistö on usein sivuutettu sekä Ahvenanmaalla teetetyissä että Ahvenanmaata koskevissa tutkimuksissa, joten ryhmää koskeva tieto on vähäistä. Yksi tämän tutkielman keskeisimmistä tarkoituksista onkin tuottaa lisätietoa kyseisestä ryhmästä.

5.5 Ahvenanmaan vähemmistöpolitiikka

Maahanmuutto Ahvenanmaan maakuntaan on jatkuvasti kasvavaa, joten Ahvenanmaan on huomioitava maakunnassa asuvat vähemmistöt entistä paremmin. Vuoden 2007 alussa Ahvenanmaan maakuntahallitus kokosi integraatiokomitean, jonka tehtävänä oli kehittää maakunnan integraatiopolitiikkaa. Integraatiokomitea toimitti maakuntahallitukselle loppuraportin, joka sisälsi erilaisia maahanmuuttajien integroimiseen liittyviä suosituksia. Komitea keskittyi maahanmuuttajien parempaan tiedottamiseen heidän oikeuksistaan, ruotsin kielen opetukseen ja työmarkkinoille pääsyn helpottamiseen heidän integroimisekseen Ahvenanmaalle. Nämä fokuksen kohteet toimenpide-ehdotuksineen nousivat maahanmuuttajien kartoitetuista tarpeista. (Granholm 2009, 13 ja 63.)

Bodgan State on vuonna 2007 tutkinut maahanmuuttajien integroitumista Ahvenanmaalle. Kysyttäessä kuinka yhtenäiseksi (*integrated*) he kokivat yhteisön, jossa elävät, keskiarvo oli 6.23 asteikon ollessa 1-10. Myös kysyttäessä kokemuksesta henkilökohtaisesta integroitumisen asteesta, maahanmuuttajat kokivat kohtalaisen suuressa määrin olevansa integroituneita Ahvenanmaalle. Luvut olivat suunnilleen samat riippumatta siitä oliko Ahvenanmaalle muutettu henkilökohtaisista intressistä kuten työstä johtuen vai oliko muuton syynä pakolaisuus. (State 2007, 12.) Maahanmuutto Ahvenanmaalle on hyvin pitkälti työperäistä, sillä työttömyysprosentti maakunnassa on vain noin 2 % (Tilastokeskus 2008). Korkean työllistymisasteen voi arvioida yhtäältä helpottavan maahanmuuttajien maakuntaan integ-

roitumista ja toisaalta vaikuttavan ahvenanmaalaisten asenteisiin maahanmuuttoa kohtaan positiivisesti.

Tämä integraatiokomitean esittämä politiikkaohjelma tähtää siihen, että maahanmuuttajat pääsisivät mahdollisimman täysipainoisiksi yhteiskunnan jäseniksi Ahvenanmaalla. Integroinnissa pyritään sopeuttamaan maahanmuuttajat yhteiskuntaan madaltamalla kynnystä työelämään pääsemiseksi ja erityisesti vahvistamalla heidän ruotsin kielen taitoaan. Muilla kielillä palveluja ei juuri tarjota eikä kotikielen opetusta muilla kuin ruotsin kielellä järjestetä. Maahanmuuttajiin kohdistuvista erityistoimenpiteistä (positiivisesta erottelusta) huolimatta monet maahanmuuttajat kokevat vaikeaksi ”tulla ahvenanmaalaiseksi” (State 2009, 30).

6 KOHTI TUTKIMUSONGELMIA

6.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen, jossa painotus halutaan antaa haastateltavien omille kokemuksille ja näkemyksille. Jotkut haastateltavat voivat kokea, että teemahaastattelun suhteellisen avoin rakenne tarjoaa heille mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin. Haastatteluun suostuneilla voi olla myös taustalla toive siitä, että omien kokemusten jakaminen tutkimusta varten hyödyttäisi omaa viiteryhmää. Teemahaastattelu tapahtuu tutkijan aloitteesta ja ehdoilla, mutta siinä pyritään kuitenkin keskustelunomaiseen tilanteeseen, jossa haastateltavalle annetaan tilaa painottaa hänelle tärkeitä asioita tutkimuksen aihepiiriin sisällä. Haastattelua varten tutkija määrittelee keskustelun aihepiirit etukäteen ja pitää huolta, että kaikista teemoista tulee keskusteltua. Teemoittelu sekä edesauttaa asiassa pysymistä että helpottaa aineiston myöhempää analyysia. Kysymysten tarkka muotoilu ja esittämisjärjestys eivät ole olennaisia tässä menetelmässä. Haastattelijalla on mukana lista käsiteltävistä asioista, mutta ei valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä. On haastateltavasta kiinni mitkä aihealueet nousevat keskeisiksi keskustelussa. (Eskola & Vastamäki 2010, 26–29.)

Tässä tutkielmassa tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelu sopii hyvin, sillä suomenkielisten asema Ahvenanmaalla on eräänlainen tabu niin Ahvenanmaalla kuin Manner-Suomessakin. Alueen suomenkieliset eivät juuri pyri asemansa parantamiseen Ahvenanmaalla tai pidä aiheesta kovaa ääntä. Ulkopuolisen kanssa asiasta voi kuitenkin olla mielenkiintoista keskustella. Ahvenanmaan suomenkielisiin kohdistuva tutkimus lisää myös tietoa tilanteesta Manner-Suomen puolella, mikä tarjoaa tutkimukseen osallistuville mahdollisuuden tulla kuulluiksi. Teemahaastattelu mahdollistaa vapaan sanan haastateltaville, mutta ennalta määritellyt teemat auttavat kuitenkin pysymään tutkittavan aiheen piirissä. Aineiston kattavuuden kannalta aiheessa pysyminen on tärkeää kun haastateltavia on kohdallaisen pieni joukko.

Tämän tutkielman haastattelurunkoa varten muodostettiin kolme keskeistä teemaa (haastattelun tukena käytetty kysymyspatteri: liite 1). Ensimmäinen teema on ”suomenkielisten ryhmä” ja sen on tarkoitus tuoda tietoa siitä, **millainen etninen ryhmä Ahvenanmaan suomenkieliset kokevat olevansa**. Tämän teeman alla keskustellaan siitä, kuinka vahvasti

suomenkieliset identifioituvat ryhmäänsä ja missä määrin he kokevat siihen yhteenkuuluvuutta. Lisäksi keskustellaan yhteisen äidinkielen, kulttuurin ja alkuperän merkityksestä tämän yhteenkuuluvuuden muodostumiseksi. Tarkoitus on myös keskustella siitä, missä määrin suomenkielisten sosiaaliset verkostot ovat suomenkielisyyteen rakentuvia ja millaista toimintaa sen ympärille on rakennettu. Samalla keskustellaan myös Ahvenisten toiminnasta ja sen merkityksestä yhteisöllisyyden ylläpitäjänä.

Haastattelun toinen teema on ”suomen kielen asema ja käyttömahdollisuudet”. Tarkoituksena on tiedustella, **mitä mieltä suomenkieliset ovat äidinkiellensä laillisesta asemasta Ahvenanmaalla**. Halutaan selvittää, ovatko suomenkieliset tyytyväisiä tämänhetkisiin oikeuksiinsa, ja missä tilanteissa heillä on mahdollisuus käyttää äidinkieltään. Samalla tiedustellaan onko olemassa kielenkäyttöön liittyviä epäkohtia, joihin haastateltavat haluaisivat muutosta tai jonka puolesta he ovat jo toimineet. Toisaalta halutaan tietää, onko omasta äidinkielestä ollut myös jotakin hyötyä tai haittaa Ahvenanmaalla eläessä. Tarkoituksena on selvittää syitä sille, **miksi oikeuksia halutaan parantaa tai vastaavasti miksi parannuksiin ei pyritä**.

Kolmas teemahaastattelun aihepiiri on ”suhteet ruotsinkielisiin”. Tämän teeman sisällä keskustellaan **suomenkielisten verkostoitumisesta ruotsinkielisen valtaväestön kanssa**: kokevatko he sen luontevaksi vai onko se vaikeaa. Samalla tiedustellaan mahdollisia syitä tähän. Lisäksi keskustellaan suomenkielisten kokemuksista vieraan kielen käyttämisestä kommunikointikielenä ja sen vaikutuksista jokapäiväiseen elämään. Teemaan liittyy myös keskustelua näiden kahden ryhmän mahdollisista keskinäisistä ennakkoluuloista ja siitä, kuinka ne ilmenevät. Tarkoituksena on siis ottaa selvää, **miten suomenkieliset ovat sopeutuneet ruotsinkieliseen maakuntaan ja kokevatko he olonsa tervetulleiksi**.

6.2 Aineiston kerääminen

Sopivien haastateltavien löytämiseksi otettiin yhteyttä Ahveniset ry:n puheenjohtajaan. Hän tiedotti tutkimuksesta yhdistyksen jäsenille henkilökohtaisesti sekä yhdistyksen Internet-sivujen kautta. Puheenjohtaja välitti listan haastattelusta kiinnostuneiden yhteystiedoista ja osa haastattelusta kiinnostuneista otti yhteyttä oma-aloitteisesti. Haastatteluajataulu oli pitkälle suunniteltu jo ennen aineistonkeruumatkaa Ahvenanmaalle toukokuussa 2011.

Aineistoa varten haluttiin haastatella taustoiltaan mahdollisimman erilaisia Ahvenanmaalla asuvia suomenkielisiä. Siksi valmiiden kontaktien lisäksi päätettiin käyttää niin sanottua lumipallotekniikkaa uusien haastateltavien tavoittamiseksi. Haastateltavilta tiedusteltiin potentiaalisten uusien kontaktien yhteystietoja, jotta aineistoon saataisiin mahdollisimman monipuolisia kokemuksia.

Lopulta päädyttiin haastattelemaan 16 Ahvenanmaalla pitkään asunutta henkilöä. Haastateltavien joukko oli tavoitteiden mukaisesti hyvin heterogeeninen. Haastateltavien ikäkauma oli 13–86 vuotta, ja heistä neljä oli miehiä ja naisia oli kaksitoista. Puolet haastateltavista asui Maarianhaminassa, puolet pääsaaren pienemmissä kunnissa. Haastateltavien joukossa oli eri ammattiryhmien edustajia, opiskelijoita ja eläkeläisiä. Myös haastateltavien ydinperheet erosivat huomattavasti toisistaan: osalla haastateltavista oli ahvenanmaalainen puoliso, osa oli muuttanut Ahvenanmaalle yhdessä suomenkielisen puolison kanssa, osa oli eronnut tai jäänyt leskeksi. Haastateltavista kaksi (13- ja 16-vuotiaat nuoret) oli syntynyt Ahvenanmaalla ja muut olivat muuttaneet maakuntaan lähinnä työn tai puolison vuoksi. Ahvenanmaalle muuttaneista useimmat olivat asuneet Ahvenanmaalla jo vuosikymmeniä, uusinkin Ahvenanmaalle muuttanut jo yhdeksän vuotta. Kaikki haastateltavat tunsivat Ahveniset ry:n toimintaa ainakin jonkin verran. Mukana oli niin yhdistyksen perustajajäseniä kuin aivan vastikään toimintaan liittyneitäkin. Osa haastateltavista ei ollut kiinnostuneita Ahveniset ry:n toiminnasta.

Kaikki haastateltavat suhtautuivat haastatteluun positiivisesti. Teemahaastattelun runko osoittautui hyväksi, sillä yksinkertaisuudessaan se antoi hyvin tilaa haastateltavien kertomuksille, mutta auttoi kuitenkin pysymään keskeisten teemojen parissa. Haastattelujen kesto vaihteli 20 minuutista puoleentoista tuntiin. Osa haastatteluista toteutettiin haastateltavien toiveiden mukaisesti parihaastatteluina. Haastattelut pidettiin haastateltavien preferenssien mukaan heidän kotonaan, Maarianhaminan kirjastossa tai kahvilassa.

Haastatteluja litteroidessa on pyritty mahdollisimman sanatarkasti kirjoittamaan se, mitä haastateltavat ovat kertoneet. Kuitenkaan esimerkiksi tahattomia äännähdyksiä, sanoissa sekaisin menemistä tai puheen taukoja ei ole kirjoitettu auki. Tutkimuskysymysten ja käytetyn analyysimetodin kannalta olennaisempaa on se, mitä haastateltavat sanovat ja mitä asioita he nostavat esille. Koska jotkut haastateltavista tuntevat toisensa ja koska osa haastateltavista on varsin tunnettuja henkilöitä muiden Ahvenanmaan suomenkielisten keskuudessa, on suorista lainauksista poistettu henkilöön liittyvät tunnistetiedot kuten ikä ja suku-

puoli. Tällä pyritään suojelemaan haastateltavien yksityisyyttä erityisesti arkaluontoisten asioiden kohdalla. Lisäksi sukupuolen tai tarkan iän paljastaminen ei useimmissa tapauksissa ole tutkimuskysymysten kannalta olennaista.

6.3 Analyysimenetelmä

6.3.1 Sosiaalinen konstruktionismi lähtökohtana

Tutkielmassa käytetyn analyysimenetelmän taustalla vaikuttaa sosiaalinen konstruktionismi, eli käsitys siitä, että todellisuus on sosiaalisesti rakentunut. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tiedonsosiologian tehtävänä on tutkia tätä rakentumisprosessia (Berger & Luckmann 1966, 13). Näkökulman lähtökohta on se, että jokapäiväinen elämismaailma on subjektien ajattelun ja toiminnan tuottamaa, ja samalla tämä elämismaailman todellisuus on olemassa juuri ajattelussa ja toiminnassa. Arkielämässä kieli toimii järjestelmänä, jonka avulla voi välittää kokemuksia ja järjestää ne mielekkääksi kokonaisuudeksi. Kieli toimii myös välineenä tiedon, mielipiteiden ja merkitysten jakamisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (emt., 33–37.) Tällä tavoin kieli on erittäin keskeisessä asemassa todellisuuden muodostamisessa.

Jokainen ihminen kehittyy ennalta järjestäytyneessä yhteiskuntarakenteessa, johon ihmiset joutuvat suuressa määrin mukautumaan. Yhteiskunnallinen järjestys on seurausta yksilöiden toiminnan totunnaistumisesta eli vakiintumisesta. Yksilöiden totunnaistuneen vuorovaikutuksellisen inhimillisen toiminnan seurauksena toiminta voi taas instituutioitua, eli tulla kyseisen yhteiskuntaryhmän jäsenten jakamaksi ja omaksuttavissa olevaksi. Tämä yhteiskunnallinen järjestys on siis ihmisten välisen vuorovaikutuksen tuottama ja se muotoutuu jatkuvasti uudelleen vuorovaikutusprosesseissa. Yhteiskunnan rakentumisprosessi on siis dialektinen, eli jokainen yhteiskunnan jäsen muokkaa toimintaympäristöään ja toimintaympäristö taas vaikuttaa jokaisen toimintaan. Myös toimintaympäristömme - ”objektiivinen todellisuus” - toiminnan rajoja asettavine instituutioineen on siis ihmisten tuottamaa ja rakentamaa, objektivoitunutta inhimillistä toimintaa. (Berger & Luckmann 1966, 69–79.)

Tämän tutkimuksen perusoletus on se, että etniset ryhmät ovat muodostuneet vuorovaikutuksen, yksilöiden ryhmille antamien merkitysten ja ryhmille tyypillisen toiminnan totunnaistumisen seurauksena. Vallitseva yhteiskunnallinen järjestys otetaan helposti valmiiksi annettuna tilana, vaikka se on muotoutunut ja jatkuvasti muokkautuu yksilöiden ja etnisten ryhmien välisen vuorovaikutuksen sekä toimintaympäristöön liittyvien oletusten seurauksena. Yksi tämän tutkielman keskeisimmistä tarkoituksista on löytää tämän etnisen ryhmän rakentumisprosessin taustalla vaikuttavia tekijöitä ja toisaalta niiden pohjalta pohtia, millaiseksi ryhmän asema on mahdollisesti lähitulevaisuudessa muuttumassa. Tutkielman keskiössä ovat haastateltavien omat kokemukset tilanteestaan ja heidän arvionsa siihen vaikuttaneista tekijöistä. Niinpä kieli on tässä tutkielmassa erittäin merkittävässä asemassa niin kokemusten välittymisessä kuin toisaalta todellisuuden rakentamisessa; aivan kuten Berger ja Luckmann näkevät. Samalla on syytä tiedostaa, ettei tutkija pysty ulkoistamaan itseään ryhmää tarkkailevaksi objektiiviseksi tiedon välittäjäksi, vaan hän osallistuu tähän rakentumisprosessiin tekemällä havainnoistaan johtopäätöksiä etnisestä ryhmästä.

6.3.2 Merkitysrakenteiden tulkinta

Tämän tutkielman keskiössä ovat haastateltavien selonteot siitä, millaiseksi ryhmäksi he käsittävät Ahvenanmaan suomenkielisten muodostaman vähemmistön, ja millaista Ahvenanmaalle integroituminen on. Vähemmistön identiteetin muotoutuminen ja yhteiskuntaan sopeutuminen käsitetään tässä tutkielmassa jatkuvasti käynnissä oleviksi prosesseiksi, joihin vaikuttavat useat taustalla olevat kontekstuaaliset tekijät sekä ryhmien ja yksilöiden välinen suora ja esimerkiksi politiikan ja medioiden kautta tapahtuva vuorovaikutus. Analyysissa pyritäänkin löytämään niitä haastateltavien esille tuomia rakenteita ja toiminnan konventioita, jotka vaikuttavat näihin prosesseihin. Moilasen ja Räihän (2001, 62) mukaan *”merkitysrakenteiden tulkinnan analyysissa lähtökohtana on, että puheet ovat vihjeitä pinnan alla olevista rakenteista”*. Menetelmässä siis ne asiat, mitä haastateltavat sanovat, eivät itsessään ole tutkimustuloksia. Tutkijan tehtävä on löytää haastateltavien lausumissa piilevät merkitykset ja päästä havaintojen taakse, siihen mitä lausumat kertovat tutkittavasta asiasta (emt., 55–56). Tämän tutkielman tarkoitus ei ole yksinomaan tyytyä kuvailemaan, millainen vähemmistö on kyseessä, vaan selvittää millaisten olemassa olevien struktuurien ja representaatioiden myötä vähemmistön jäsenten käsitys omasta ryhmästään on muotoutunut ja jatkuvasti uudelleenrakentuu.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysin prosessi on luonteeltaan sekä analyttistä että synteettistä. Aineisto pyritään jäsentelemään systemaattisesti erilaisiin luokkiin ja teema-alueisiin, ja toisaalta pyritään löytämään kokonaisvaltaisia koko aineistoa kattavia rakenteita. Tämän prosessin aikana aineisto siis hajotetaan pieniksi paloiksi, järjestetään uudeksi asiakokonaisuuksiksi ja karsitaan epäolennaisuuksia. Näiden rekonstruktioiden pohjalta tutkija rakentaa tulkintansa ja siten käsitteellistää aineistonsa. Tutkijan rooli laadullisessa tutkimuksessa on suuri ja tulokset ovat aina tulkintoja. Siten tutkija tuo oman kontribuutionsa tutkittavan ilmiön uudelleenrakentumiseen. (Kiviniemi 2001, 78.) Analyysissa pyritäänkin yhtäältä liittämään haastatteluista tehtyt havainnot keskusteluun aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa ja toisaalta testaamaan tutkimuksen kulkua ohjanneiden teorioiden paikkansapitävyyttä.

Haastattelujen analyysin lähestymistapa on ollut vahvasti aineistolähtöinen. Aineistolähtöisellä lähestymistavalla tarkoitetaan Moilasan ja Räihän (2001, 53) mukaan sitä, että etsitään aineistosta niitä teemoja, joista haastateltavat eli informantit itse puhuvat. Toki haastatteluja ovat ohjanneet intuition, kirjallisuuden ja aiemmin tehtyjen tutkimusten perusteella muodostamani keskeisiksi oletetut teemat ja niiden perusteella muodostuneilla kysymyksillä on voinut olla merkitystä siihen, mitä asioita haastateltavat ovat korostaneet. Kuitenkin keskustelujen myötä tutkimuskysymykset tarkentuivat entisestään, sillä haastateltavat painottivat osittain eri asioita, kuin mihin teemahaastattelun runko ohjasi.

Esimerkiksi aiemmin muodostettu teema ”suhteet ruotsinkielisiin” nähtiin asiana, joka vaikuttaa sekä ryhmän *etniseen identiteettiin* että *Ahvenanmaalle sopeutumiseen*, eikä näistä suhteista juuri puhuttu irrallisena teemana. Myös aiemmin muodostettu teema ”suomen kielen asema” oli *etniseen identiteettiin* vahvasti linkittyvä asia, jonka nähtiin olevan yksi eniten Ahvenanmaalle sopeutumiseen vaikuttavista asioista. Keskeistä haastatteluissa oli myös *muutokseen liittyvä diskurssi*: keskustelu siitä, mihin asioihin haluttiin muutoksia, ja mikä merkitys näihin muutoksiin pyrkimisellä on sekä etniselle identiteetille että yhteiskuntaan sopeutumisen prosesseille. Niinpä haastateltavien merkityksellisiksi kokemat asiat ryhmittyivät uudennlaisiksi kokonaisuuksiksi. Aineisto onkin luokiteltu uudestaan näihin yllämainittuihin teemoihin liittyviksi keskusteluiksi. Nämä uudet teemat toimivat analyysissa keskustelun runkona, mutta ne nähdään myös itsessään sekä tekijöinä että taustarakenteina etnisen ryhmän uudelleenmäärittymisen prosessissa.

7 TULOKSET

7.1 Suomalaisuus identiteettinä

Ensimmäinen teema on *suomalaisuus identiteettinä*. Haastateltavien kertomuksissa oli paljon viitteitä siitä, että vaikka Ahvenanmaan suomenkieliset muodostavat varsin heterogeenisen joukon, kyseessä on määritelmällisesti ja myös ryhmän jäsenten omien kokemusten mukaan ryhmä, jota on mielekästä tutkia etnisenä vähemmistönä. Tämän etnisen ryhmän jäsenten kokemukset omasta ryhmästään yhtäältä antavat kuvailevaa tietoa siitä, millainen ryhmä on kyseessä ja toisaalta kuvailun pohjalta hahmottuvan ryhmän etnisen identiteetin tilan nähdään vaikuttavan ryhmäidentiteetin jatkuvaan uudelleenmuovautumiseen. Suomenkielisten omaan ryhmään samaistuminen ilmeni erityisesti tekemällä selvä ero ahvenanmaalaisuuteen nähden. Suomen kieli, yhteinen kulttuuri ja perinteet olivat myös asioita, joiden merkitystä korostettiin suomalaisuudessa. Ahvenanmaan suomenkielisten Ahveniset ry:n koettiin olevan yhteisön kiinteyttä luova tekijä, jonka merkitys tässä on kuitenkin vuosien saatossa vähentynyt. Sen sijaan epämuodolliset suomenkieliset sosiaaliset verkostot koettiin tärkeäksi ryhmän voimavaraksi. Suomenkieliset kokivat myös, ettei suomenkielisyyttä enää peitellä, kuten vuosikymmeniä sitten oli tapana, joten ryhmän etnisen itsevarmuuden koettiin lisääntyneen.

7.1.1 Rajanveto ahvenanmaalaisuuteen

Verkuyten (2005, 199) korostaa etnisessä identiteetissä henkilön positiivista omaan ryhmään samaistumisen merkitystä: sitä, että oma etninen alkuperä siihen liittyvine kulttuuripiirteineen hyväksytään osaksi omaa sosiaalista identiteettiä. Haastatellut suhtautuivatkin positiivisesti Suomeen ja pitivät suomalaisuutta tärkeänä osana identiteettiään. Suurin osa suomenkielisistä ahvenanmaalaisista on maakuntaan aikuisena muuttaneita, joten sen puolesta täyttävät etnisen ryhmän määritelmälliset ulkoiset luokittelupiirteet (Allardt 1981, 38–40). Hyvin moni haastateltavista määritteli itsensä vahvasti suomalaiseksi, ei niinkään ahvenanmaalaiseksi. Kaikki haastateltavista kokivat suomalaisuuden olevan olennainen osa heidän identiteettiään. Eräs haastateltavista totesi olevansa ”*suomalainen ihan juuriani myöten, ei minua ahvenanmaalaiseksi saada.*” Vähemmistössä ollessa oman alkuperän merkitys identiteetille voi myös korostua: ”*Jos multa on sitä kysytty, mä sanon että mä*

olen Stadin kundi, joka asuu Maarianhaminassa. Että mä oon sieltä kotosin ja mun identiteetti on siellä. Että mä koen, että se on täällä ollessa jopa vahvistunut.” Ahvenanmaalla syntyneellä ja siellä koko elämänsä asuneella suomenkielisellä sukupolvella identifioituminen ahvenanmaalaiseksi on luonnollisesti voimakkaampaa: *”Kyl mää tykkään, et mejän lapset, ne on enemmän oolantilaisia ku oolantilaiset.”*

Ahvenanmaalaisuus identiteettinä oli monelle haastateltavalle saavuttamattomissa oleva asia, joka ei liity pelkästään ruotsinkielisyyteen vaan myös Ahvenanmaan omaan kulttuuriin. Liebkindin (1988, 66–67) mukaan osa identiteettisisällöstä on annettua, ja sitä osaa on hyvin vaikea muuttaa. Ahvenanmaalaisuuden voidaan katsoa sisältävän paljon ”annettuja”, vaikeasti saavutettavissa olevia piirteitä. Tätä vahvistaa myös Bodgan Staten havainto ahvenanmaalaisen identiteetin saavuttamattomuudesta hänen tutkimuksessaan maahanmuuttajien integroitumisesta Ahvenanmaalle (2009, 30). Eräs haastateltavista epäili, pystyykö kukaan Ahvenanmaalle muuttanut koskaan sanomaan itseään ahvenanmaalaiseksi. Toinen haastateltava mietti syytä tälle: *”Ei se oo siitä kielestä, vaan varmasti se on se ahvenanmaalaisuus. Että se on niin vahvasti identiteettinä, että muilla ei voi olla sitä identiteettiä kun ei olla täällä syntyneitä.”* Hänen mukaansa sama ongelma on myös Ahvenanmaan muilla ruotsinkielisillä ryhmillä eli Ruotsista muuttaneilla ja suomenruotsalaisilla. Erään haastateltavan kuuleman mukaan jotkut suomenruotsalaisetkin kokevat asemansa alkupe-ränsä vuoksi erikoiseksi Ahvenanmaalla: *”Suomenruotsalaiset sanoo, että niistä tulee yhtäkkiä suomenkielisiä Ahvenanmaalla. Että sit niitä aletaan mollimaan siitä, että ne osaa suomea.”* Ahvenanmaalaisuus identiteettinä edellyttäisi mahdollisesti siis oman etnisen ryhmän merkityksen vähentämistä sosiaaliselle identiteetille. Eräs haastateltavista koki tämän avartavaksi oivallukseksi: *”Sä et pääse niinku siihen porukkaan luopumatta siitä identiteetistä aika pitkälle, niin se samalla antaa sen etäisyyden, että näkee sen aseman.”* Voidaankin nähdä, että valtaväestön identiteetin saavuttamattomuus myös osaltaan lisää omaan ryhmään samaistumista.

Suomenkielisten muodostama ryhmä oli haastateltavien mukaan erityinen muihin paikallisiin vähemmistöihin verrattuna. Eräs nainen vertasi omia kokemuksiaan serbialaisen ystävänsä tilanteeseen: *”Ehkä sellasille, jotka tulee muista maista, jolla ei oo suomen kieltä taustalla. Niin se on ehkä enempi niillä semmonen, että tarve, esimerkiks tää serbialainen rouva. Enempi sellanen tarve tulla ahvenanmaalaiseksi, koska hän on muuttanut itsestään*

riippumattomista syistä tänne.” Suomenkielisen vähemmistön historiallisista ja poliittisista syistä johtuvaa tilanteen erityisyyttä ei tulisikaan jättää huomioimatta tutkimuksissa.

7.1.2 Kieli ja kulttuuri yhdistäjinä

Vaikka äidinkieli ei kokonaan määrää etniseen ryhmään kuulumista, luo se rajoja sosiaalisille tilanteille ja sitä kautta sosiaalisten verkostojen muodostumiseen (May 2001, 131). Useat haastateltavat kertoivat, että äidinkieli on heille erittäin merkittävä asia sosiaalisten verkostojen muodostumisessa ja suomenkielisiin on haastateltavien mukaan huomattavasti helpompi tutustua. Eräs haastateltava kertoi, että hänen ystäväpiirissään *”on enimmäkseen suomenkielisiä, mutta kyllä joku ruotsinkielinenkin on. Että useesti on niin, että ne on enempikin tuttavina ne ruotsinkieliset, että niinkun ystävyysrajoilla.”* Toisaalta katsottiin, että ystäväpiirien syntymiseen vaikuttavat kielen lisäksi myös yhteinen tausta ja elämäntilanne: *”Ehkä se voi olla, että just tänne muuttaneena helpommin tutustuu ihmisiin, jotka on muuttanu tänne”* ja *”on niitä joilla on vähän sama tilanne, että on haku päällä kavereitten kanssa, niin niihin on paljon helpompi tarrautua.”* Osa iäkkäämmistä suomenkielisistä on muodostanut koko ystäväpiirinsä täysin suomenkielisten varaan, eikä ruotsin kielen taito välttämättä riitä ystävyysuhteiden solmimiseen ruotsinkielisten kanssa: *”No se on hyvin pieni se mejän lähin tuttavapiiri ja siellä suomea aina puhutaan kun käydään kylässä.”* Aina ystäväpiirin laajentamiselle ruotsinkielisiin ei nähty olevan edes tarvetta.

Etnistä ryhmää yhdistää myös yhteinen kulttuuri ja historia. Halu säilyttää ryhmään kuuluvaa kulttuuri ja perinne on Hannikaisen (1997, 37) mukaan yksi vähemmistön olemassaolon edellytys. Usealle Ahvenanmaalle muuttaneelle Manner-Suomen tapahtumat ovat edelleen tärkeitä ja tämä kiinnostus nähtiin suomenkielisiä yhdistäväksi asiaksi. Useimmat haastateltavista vierailivat säännöllisin väliajoin Manner-Suomen puolella. *”Katse itään päin”* myös uutisten ja kulttuurin suhteen nähtiin merkittävänä erona ahvenanmaalaisiin nähden. *”Nyt mä olen ruvennut paljon aina seuraamaan suomalaista tv:tä, että mä tiien kyllä kaikki mitä tapahtuu ja ne kiinnostaa mua paljon enemmän kun kaikki tuolla Ruotsissa.”* Myös Suomen lippu mainittiin monesti suomenkielisille merkittävänä asiana, ja lippu nostettiin usein salkoon ahvenanmaalaisen mielipiteistä huolimatta. Eräs haastateltavista kertoi, että *”siitä on lehdistäkin kirjoitettu ku mun vanhemmilla on Suomen lippu salossa.”* Haastateltavien mukaan suomenkielisten kanssa seurustellessa keskustelunaiheet useammin

liittyvät Manner-Suomeen ja kulttuurieroihin. Lisäksi eräs haastateltava koki, että *”maantieto on sellanen suomenkielisten kanssa, et me tunnetaan maantietoo Suomen puolelta paljon paremmin kun ahvenanmaalaiset.”* Fishmanin luokittelun mukaisesti yksi etnisyyttä määrittävä komponentti on ryhmän historian, perinteiden ja tapojen *tunteminen*, ”knowing” (Verkuyten 2005, 200). Haastateltavat vahvistivat kiinnostuksen näihin asioihin ryhmää yhdistäväksi piirteeksi. Lisäksi suomen kielen taito nähtiin eduksi siinä mielessä, että näiden tapahtumien seuraaminen oli mahdollista:

”Kaikki uutiset, kaikki tapahtumat, kaikki maailman tapahtumat, niin sillä tavalla on niinku etuajassa, kun jos vaan luottasin niihin paikallisiin lehtiin mitä täällä on. Et siinä mielessä on, ittelle on ollut hyötyä kaikista, että on pystynyt hakemaan ajan tasassa olevaa tietoa.”

7.1.3 Ryhmän organisoituminen

Yksi etnisen ryhmän voimakkuutta määrittävä tekijä on ryhmää varten perustetut yhteiskunnalliset instituutiot ja muut organisoitumisen muodot (Allardt 1981, 214) sekä etnisyyden toteuttaminen erilaisten ryhmäaktiiviteettien ja käyttäytymistapojen muodossa (Verkuyten 2005, 198). Ryhmäjäsenyydet erilaisissa yhdistyksissä ja organisaatioissa ovat Liebkinderin (1988, 67) luokittelun mukaisia saavutettuja identiteettisältöjä. Ahvenanmaan ainoa suomenkielisten yhdistys Ahveniset tarjoaa suomenkielisille mahdollisuuksia käyttää suomen kieltä ja tavata muita suomenkielisiä. Varsinkin yhdistyksen alkuaikoina tämä korostui, ja eräs haastateltavista kuvaileekin aikaa seuraavasti: *”Siinä me tavattiin ja laulettiin kaikkia näitä vanhoja suomalaisia lauluja ja sit oli aina joku joka osas kertoa vanhoja suomalaisia sananlaskuja ja sitten me pidettiin arpajaisia.”* Alkuaikoina toiminta sisälsi myös tapahtumia, joilla kerättiin lisää varoja yhdistyksen toimintaa varten.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että yhdistys oli vuonna 1972 syntynyt tarpeeseen. Suomenkielisyyttä on vanhempien vastaajien mukaan joutunut peittelemään menneinä vuosikymmeninä, jolloin asenteet suomen kieltä kohtaan olivat negatiivisempia. Erään ikäkkäämmän haastateltavan mukaan suomenkieliseen yhdistykseen liittyminenäkään ei Ahvenisten alkuaikoina välttämättä ollut helppoa kaikille: *”Kyllä nuo, ketkä on avioitunu tän-*

ne, nuo nuoret plikat niin kyl ne saa niinku Suomi-seurassaki olla. Ennemmin ei ollu, sitten vasta kun ne jäi leskeksi niin tulivat. Niitä on varmasti sitten kiellettyki silloin aikonaan.”

Ahvenisten toiminta on muuttunut vuosikymmenten aikana uusien jäsenien myötä. Nuoremman sukupolven jäsenet ovat yrittäneet elvyttää ja uudistaa toimintaa. *”Kun nää nuoret tuli niin niil oli tietoo, että ’Sieltä ja sieltä saa avustuksii’. Ei yritettykään itte mittään saada ja se toiminta muuttu aika tavalla”,* kertoi eräs jäsen toiminnan luonteen muuttumisesta. Kuitenkaan haastateltavien kertomusten perusteella Ahveniset ei tälläkään hetkellä innosta suurta osaa maakunnan suomenkielisistä: *”En tiedä sitten ennen kun minä olen ollut mukana, mutta ei Ahvenisetkaan ole pystyneet tekemään sellasta foorumia joka houkutteli si sitten kaikkia suomenkielisiä.”* Yhdistyksen tarjoaman toiminnan sisältö ei tuntunut mielekkäältä kaikkien haastateltavien kohdalta. Eräs haastateltava toivoi, ettei toiminta jämahäisi liikaa itseään toistavaksi, vaan että se uudistuisi uusien jäsenryhmien tavoittamiseksi: *”Kulttuurista ei voi säilöä vaan sitä pitää luoda. Että luodaan uutta, jotain uusia elämyksiä, tehdä uusia asioita.”* Toisaalta myös ajanpuute mainittiin useasti mahdollisena syynä sille, miksi toiminta ei ole aktiivisempaa ja jäseniä ei ole enempää. *”Se taitaa olla vähän joka ikisessä yhdistyksessä vähän kiikun kaakun, moni menee just sen takia, ettei ihmisillä yksinkertaisesti resursseja riitä.”*

Lähes yksimielisiä oltiin kuitenkin siitä, että Ahvenisten tehtävänä ei ole toimia suomenkielisten etujärjestönä Ahvenanmaalla, sillä Ahvenisia ei ole perustettu sitä varten. *”Se ei oo mikään puolueellinen yhdistys, että Ahveniset on perustettu sen takia, että suomenkieliset voi tavata toisiaan ja niil on kivaa yhdessä ja ne harrastaa yhdessä erilaisia juttuja. Että siinä ei oo politiikan kanssa mitään tekemistä.”* Jotkut näkivät Ahvenisten toiminnan sellaisenaan suomenkielistä identiteettiä voimaannuttavana: *”Ahvenisissa on sitten tää kerhotoiminta, joka tukee sitten hirveesti suomenkielisten kieli-identiteettiä. Että he (lapset) ensinnäkin ymmärtävät, että joku muukin kuin äiti puhuu sitä outoa kieltä. Siitä on ollut paljon positiivisia vaikutuksia.”* Monetkaan haastateltavista eivät olleet innoissaan ajatuksesta ylipäänsä perustaa erityisesti suomenkielisten etuja ajavaa yhdistystä: *”Että onko, et joku sellanen instituutio, joka on siellä vaan olemassa sen takia, että se puolustaa jotakin kielipoliittista juttua... Niin se voi köyhtyä sisällöllisesti tosi paljon. Että se kulttuuri köyhtyy sisällöllisesti vaikka ne raamit on jäljellä.”* Haastateltavien mukaan toiminnalle kaivataan tietynlaista uudistamista, mutta yhdistyksen alkuperäiseen ideologiaan perustuen.

Ahveniset ry:n lisäksi kirkko on järjestänyt Ahvenanmaalla toimintaa suomenkielisille. Eräs haastateltavista koki, että kirkon toiminta toimii hyvänä vastavoimana poliittiselle kireydelle: *”Kirkollahan on suomenkielisiä ryhmiä, ollut aina, et se on ollut vapaamielimpi kuin tää poliittinen yhteisö.”* Haastateltavat kertoivat kirkon puolesta järjestettävän toimintaa myös suomenkielisille lapsille: *”Kirkollahan on tää seurakunnan tää muskari, siinähan mä oon ollu molempien lasten kanssa.”* Itsehallintolaki ei koske kirkon toimintaa, joten toiminnan ei tarvitse olla ruotsinkielistä. Eräs haastateltavista koki sen vapaannuttavaksi: *”Siellä saa olla. Sitä ei pysty kieltämään.”*

7.1.4 Yhteisön itsevarmuus

Vuosikymmenten aikana suomenkielisten omaan etnisyyteen liittyvä itsetunto on haastateltavien mukaan parantunut. Aiemmin suomenkielisyyteen on liittynyt häpeää ja jopa radikaalia kielen häivyttämistä: *”Mut kyl mä muistan sillon alkuaikoina niin kyl määki sitä suomen kieltä häpesin. Siis että ei tahtonu puhua. Niin häpes. Emmä tavallaan hävenny, mut olin hiljaa sitte.”* Tämä viestii Ahvenanmaan suomenkielisillä olleen Liebkindin (1997a, 201) luokittelun mukaisia epävarman vähemmistön piirteitä. Allardt Ljunggrenin (2008, 29–31) mukaan Ahvenanmaan suomenkielinen vähemmistö on kuitenkin muuttunut epävarmasta vähemmistöstä varmempaan suuntaan. Yhtenä syynä tähän voisi olla erään haastateltavan esille tuoma muutos Ahvenanmaan suomenkielisissä: *”Mikä nykyään on ero, niin ne ketkä tulee, ne on melkein kouluttautuneita nuoria naisia ja miehiä. Ku ennen vanhaan oli päinvastoin, oli työläisporukkaa.”* Koulutuksen vuoksi ruotsin kielen taito on vahvempi ja nykyään Ahvenanmaalle muutetaan muistakin syistä kuin esimerkiksi työllisyystilanteen sanelemana. Toinen haastateltava koki myös asian olevan näin: *”Esimerkiks ne nuoret jotka tänä päivänä, jotka on 5-10 vuoden sisään tänne muuttanu. Niin niillä on niin vahva itsetunto ettei sitä itsetuntoa pysty täällä kukaan enää tramppaamaan.”*

Verkuytenin (2009, 184) mukaan etnisyyden korostaminen tai peittely voi vaihdella tilanteesta ja seurasta riippuen. Vaikka kieltä tai alkuperää ei häpeäisikään, sen korostaminen ei välttämättä kaikissa tilanteissa ole sosiaalisesti järkevää: *”Eihän kielten taitamisesta sinänsä koskaan oo haittaa mutta oman suomenkielisyytensä korostaminen, etnisen taustan korostaminen, niin siitä ei kyllä oo sinänsä mitään hyötyä.”* Eräs haastateltava huomautti, että vaikka hän puhuukin suomea, hän pyrkii ottamaan ruotsinkielisten viihtyvyyden huo-

mioon: ”Koska se joilleki kuitenkin täällä on ihan shokki, että suomenkielisyyys lisääntyy, niin en mä nyt siitä hirveesti kailota ja huuda ja puhu ja yritä kuulua ylimpänä.”

Eräillä haastatteluun osallistuneilla naisilla syynä suomen kielen peittelyyn oli ollut ahvenanmaalainen mies. ”Minun miehenikin oli semmonen, että ei suomea saanu sille. Mulla oli miehen veljen rouva Suomesta kotosin ja me puhuttiin aina (1950-luvulla) suomea keskenämme, ja siitä oli aina vähän kinaa, ja kotirauhan takia mejän piti kääntää se kieli aina ruotsiksi.” Kyseinen haastateltava oli alkanut jo unohtaa suomen kielen, kunnes tuli mukaan Ahvenisten toimintaan. Kyseinen nainen ei ole kokemuksensa kanssa yksin. Toinen haastateltava kertoi:

”Mullaki on työkavereita, jotka sanoo, että ’Mun vaimo oli suomenkielinen’. Oli. Ja lapset puhuu vaan ruotsii ja lapsille ei oo puhuttu suomee. Mä oon, että ’Aha’. Se on aika... Mä oon puhunu entisten työkavereitten kanssa, että ei vielä 1980-luvulla uskaltanu puhuu lasten kanssa suomee.”

7.1.5 Epämuodolliset sosiaaliset verkostot voimavarana

Etnisen ryhmän sisäinen verkostoituminen luo sitouttavaa sosiaalista pääomaa (Ruuskanen 2001, 97–98). Osa haastateltavista koki, että suomenkieliset löytävät toisensa myös ilman yhdistystä. Sitouttavaa sosiaalista pääomaa näyttää siis syntyvän myös ilman yhdistystoimintaa ja sen ulkopuolella, epämuodollisten kontaktien kautta. Myös yleinen ilmapiiri suomen kieltä kohtaan on Ahvenanmaalla positiivisempi kuin vuosikymmeniä sitten, eikä suomenkielisyyttä peitellä enää samalla tavoin. Tämä voi olla osasyynä sille, miksi suomen kielen käyttömahdollisuuksia tarjoavalle yhdistykselle ei ole enää yhtä suurta tarvetta.

Vaikka suomenkielisiä yhdistyksiä on vain yksi ja sen lisäksi vain kirkko tarjoaa toimintaa suomen kielellä, kukaan ei varsinaisesti maininnut yhdistystoiminnan vähäisyyttä ongelmaksi suomenkielisten muodostamaa vähemmistöä ajatellen. Kaikki haastateltavat määrittelivät itsensä suomenkieliseen vähemmistöön kuuluvaksi ja raportoivat yhteenkuuluvuudesta muihin suomenkielisiin. Erään vastaajan mukaan vähemmistön tulisikin itse määritellä itsensä, ja muodostua itselle luontaisella tavalla. Esimerkiksi vähemmistöä tukevat instituutiot tai niiden puute hänen mukaansa eivät ole mikään mittari vähemmistömallin toimivuudesta tämän päivän globalisoituneessa maailmassa. Hänen mielestään ”niitten ryhmien,

millanen identiteetti heillä on, niin heidän pitäis määritellä se minkälainen heillä on ja käydä siitä keskustelua. Mutta mä en usko että tää instituutiomalli sopii niinku kaikille vähemmistöille.” Voidaankin kysyä, onko sosiaalianthropologien korostama etnisen ryhmän muodollinen sosiaalinen organisoituminen (Allardt 1981, 214–216) aina hyvä mittari ryhmän kiinteydelle tai sen aseman vakaudelle kaikkien etnisten vähemmistöjen kohdalla. Suomenruotsalainen malli, instituutioiden muodossa ilmentyvä vähemmistön vahva yhteiskunnallinen asema, ei välttämättä ole vähemmistöille ainoa tapa jäsentyä.

7.2 Ahvenanmaalle sopeutuminen

Toinen keskeinen keskustelunaihe oli *Ahvenanmaalle sopeutuminen*. Haastateltavat kertoivat, millaista ruotsinkieliseen yhteiskuntaan sopeutuminen on ollut ja mitkä asiat siihen heidän mielestään vaikuttavat. Haastateltavien mukaan yhteiskuntaan integroitumista vaikeuttaa ahvenanmaalaisten keskinäinen ”sisäpiiriläisyys”, vaikeus päästä mukaan paikallisten sosiaalisiin piireihin. Ahvenanmaalaiset perhesuhteet ja oman suomalaisuuden vapaaehtoinen taka-alalle jättäminen nähtiin integroitumista helpottaviksi tekijöiksi. Sopeutumiseen vaikuttavat haastateltavien mielestä jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa välittyvät ahvenanmaalaisten asenteet sekä mediassa näkyvät ja poliittisten toimien myötä ilmentyvät yhteiskunnalliset intressit. Suomen kielen käyttömahdollisuuksiin oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta jonkin verran kielteisten asenteiden nähtiin ilmenevän esimerkiksi työssä käytettävään kieleen liittyvässä kontrollissa. Ahvenanmaalaisen integraatiopolitiikan nähtiin toteutuneen osittain hyvin, mutta suomalaiset olivat jääneet joidenkin mielestä integraatiota-voitteiden ulkopuolelle.

7.2.1 Ahvenanmaalaisten sisäpiiri

Ahvenanmaalaiset muodostavat Liebkindin (1997b, 201) luokittelun mukaisen varman vähemmistön, jolle on ominaista vahva omaan ryhmään identifioituminen ja halu säilyttää omat kulttuuriset piirteensä, mikä voi vaikeuttaa ulkopuolisten pääsemistä ryhmän jäseniksi. Toisaalta kyse ei välttämättä ole pelkästä ahvenanmaalaisuudesta, vaan siitä, että pienelle paikkakunnalle ominaisesti Ahvenanmaalla ihmiset tuntevat toisensa ja siihen sisäpiiriin

voi olla vaikea päästä mukaan: ”*Mikä eniten niinku ihmetyttää, on niinku tää ’piiri pieni pyörä’ missä sitte... kaikki tuntee kaikki ja kaikki on melkein toisilleen sukulaisia, että se on sellanen periferia tää.*”

Eräs vastaajista koki, että hänet jätetään alkuperänsä vuoksi ulkopuolelle, vaikka hän on pyrkinyt olemaan aloitteellinen kontaktien ottamisessa: ”*Kyl mun mielestä sitä voi sanoa epäoikeudenmukaiseks kohteluks, et jos sua kutsutaan kahville, etkä sä koskaan tuu. Etkä sä sano mitään syytä. Ja sit jossain samassa tilaisuudessa tulee joku toinen sun tuttu siihe sun kanssa juttelee, niin ne on ’Nähdään sitte tiistaina’.*” Kaikki haastateltavat eivät kokeineet asian olevan näin. Eräs haastateltavista koki ahvenanmaalaiset hyvinkin ystävällisiksi: ”*Kyllä mää voin sanoa että kyllä mua enemmän ois kutsuttu kylään kun on tullu mentyä. Et ei ne kyllä millään lailla oo mua siellä sitten eristäny, ei ihmiset oo halunneet eristää, et se täytyy sanoa kyllä.*”

7.2.2 Perhesuhteiden merkitys

Useiden tutkimusten mukaan useammat kontaktit ryhmien välillä vähentävät ryhmien välisiä ennakkoluuloja (Liebkind ym. 2007, 415–416). Jotkut vastaajista katsoivat, että Ahvenanmaalle sopeutumista helpottaa huomattavasti, jos on paikallinen puoliso. Puolison kautta sosiaaliset verkostot laajenevat automaattisesti myös paikallisiin: ”*Heidän ei tartte luoda itte mitään, et se tulee sieltä miehen puolelta suoraan sellanen puolikas valmiina, johon he vaan etsii sitten jonkun oman paikkansa.*” Moni haastateltavista koki, että kun on ruotsinkielinen puoliso, ei omalla äidinkielellä ole niin suurta merkitystä sosiaalisten verkostojen muodostumisessa.

”*Että on joku nainen joka on tullu tänne ja löytänyt sen ahvenanmaalaisen miehen ja mennyt naimisiin. Niin sillä on sitten se miehen suku, kaikki ja kaikki sen ystävät. Siinä on sitten ehkä helpommin tyytyväinen siihen, että kaikki muuttuu ruotsinkieliseksi. Kun perheen tapaa, niin kaikki on ruotsinkielistä.*”

Lisäksi kun puoliso on ruotsinkielinen, kasvaa perheen lapsista useimmiten kaksikielisiä. Kaksikielisissä perheissä nähtiin usein tärkeänä se, että kukin voi ilmaista itseään vapaasti valitsemallaan kielellä. Oman suomenkielisyyden ylikorostaminen olisi erään näkemyksen

mukaan vahingollista: ”Kun meillä kotona puhutaan molempia kieliä. Niin jos mä nyt rupeen hirveesti huutaa suomen kielen puolesta niin mä tavallaan niinku, mun täytyy, mä oon jotenki omaa perhettäni vastaan. Tai jos he rupee korostaa ruotsinkielisyyttä niin he on mua vastaan.” Kun perhe on kaksikielinen, on ruotsinkieliseen yhteiskuntaan sopeutuminen usein haastateltavien mukaan helpompaa, sillä äidinkieli ei välttämättä ole enää yhtä suuri määrittäjä identiteetille.

7.2.3 Suomalaisuuden häivyttäminen

Joillekin suomenkielisyys on edelleen asia, jota ei haluta tuoda edes esille kanssakäymisessä ahvenanmaalaisten kanssa: ”Vaikka ne osaishi suomea niin ne ei uskalla puhua sitä kun ne miettii, mitä muut ajattelevat. Ja varsinkin nuorena kun miettii niin ei uskalla olla oma itsensä ja puhua sitä äidinkieltänsä.” Haastateltavien mukaan Ahvenanmaalla ilmapiiri on kuitenkin muuttunut siihen suuntaan, että suomen kielen puhumista ei tarvitse enää samaan tapaan peitellä kuin aiemmin. Allardt Ljunggrenin (2008, 23–24) väitöskirjatutkimuksen mukaan suomenkielisten ryhmä on samaan aikaan muuttunut epävarmasta varmempaan suuntaan. Suomenkielisyyttä ei hävetä samalla tavalla vaan oikeutta puhua omaa äidinkieltään tuodaan esille: ”Mä oon omille lapsille yrittänykin sanoo sitä, että sun täytyy sitten tehdä heti selväks, että te puhutte myös suomea ja teillä on oikeus puhua keskenänne suomea, olitte te sitten ihan missä tahansa.”

Kaikki eivät halua muista syistä korostaa liikaa suomalaisuuttaan. Ei siksi, että omaa alkuperää hävettäisiin, vaan pikemminkin siksi, että pienessä yhteisössä oman pienen nurkkakunnan perustamista ei nähdä mielekkääksi. Ahvenanmaalle sopeutuminen nähtiin näiden vastaajien mukaan helpommaksi, kun yhteiskunnan yksikielisyyteen sopeudutaan sen sijaan, että lähdetään äänekkäästi hakemaan omalle ryhmälle erityisoikeuksia. Tavoitteeksi haastateltavat näkivät sen, että he voisivat integroitua Ahvenanmaalle niin, ettei omaa taustaa tarvitsisi kuitenkaan häivyttää:

”Et jollaki lailla sillä tavalla, että tottuu maan ja paikallisiin tapoihin, että ei erotu, siihen, massaan tavallaan menee. Että kaikki toimii hyvin ja normaalisti, mutta kuitenkin sä saat pitää oman itsesi ja identiteettisi ja itsetuntosi tallella ilman, että joku polkee sua kaiken aikaa.”

7.2.4 Vuorovaikutuksessa välittyvät asenteet

Vaikka Ahvenanmaan suomenkieliset ei siis ole joukko, joka äänekkäästi vaatisi lisää oikeuksia suomen kielelle, haastateltavat kokivat, että jotkut ahvenanmaalaiset suhtautuvat asenteidensa puolesta hyökkäävästi suomen kieltä kohtaan. Tämä voi liittyä ahvenanmaalaisen epävarman enemmistön identiteettiin, johon liittyy valta-aseman uhatuksi tuleminen ja sen vuoksi vähemmistön vaatimusten torjuminen (Liebkind 1997a, 201). Joskus ikäviä kommentteja on tultu sanomaan vasten kasvoja: *”Oon ihan ala-asteellakin saanu kuulla kaikkee törkeysiä. Että miten suhtaudutaan kaksikieliseen lapseen. Mä en viitti nyt toistaa kaikkee, mutta kaikkee niinku et ’Mitä sä täällä suomalainen’ ja ’Häivy täältä’.*” Viitteitä tällaisesta ahvenanmaalaisen nuorten negatiivisesta suhtautumisesta suomenkielisiin löysi myös Allardt Ljunggren (2008, 238) väitöskirjatutkimuksessaan.

Kokonaan negatiiviset asenteet suomenkielisiä kohtaan eivät kuitenkaan rajaudu Ahvenanmaan nuorisoon. Eräs haastateltava kertoi negatiivisista kokemuksistaan sukulaisnaisensa kanssa: *”Mä olin 2-3 vuotta jo ollu kun hän sano, että ”Varför kom du hit?” ja oikeen vihaa tuli sieltä silmistä. Et siinä on niinku käsittämätöntä, et kyllähän siinä vieraanpelkoa oli siinä.*” Haastateltavien mukaan kasvokkainen halveksunta on kuitenkin harvinaista ja negatiivisuus suomen kieltä kohtaan ilmenee enemmän muilla tavoin.

7.2.5 Median välittämät mielikuvat

Enemmän negatiiviset asenteet suomen kieltä kohtaan purkautuvat yksittäisten ihmisten mielipiteinä esimerkiksi paikallislehtien tekstiviestipalstalla: *”Ahvenanmaan lehdissä kun lukee niitä messejä (tekstiviestejä) niin kyllä se monta kertaa niinku vihloo, kun lukee niitä. Kun ne kuulee tai näkee suomen kielen jossain, niin sitten ne sitä, heti kirjoitetaan.*” Eräs haastateltavista ajatteli, että *”Tietysti ne on sellasia provosoivia ihmisiä kun ne voi kirjoittaa sinne nimimerkillä mitä tahansa. Mutta tämä hiukan antaa kuvaa siitä, miten osa ahvenanmaalaisista suhtautuu suomenkielisiin, että kaikki mikä on suomen kielellä niin se on pahasta.*”

Kaikkien vastaajien mukaan suomen kielen vastaisuus ei kuitenkaan rajoittunut lehdissä tekstiviestipalstoihin, vaan oli tunnistettavissa myös monien artikkelien sisällössä: *”Se on tyypillinen median tapa, että se ei lue siinä suoranaisesti se lause, vaan siitä kyllä ymmär-*

tää, mistä siinä on kyse.” Eräs haastateltava kertoi työpaikan saatuaan lukeneensa paikallislehdestä saaneensa paikan ”kolmesta vammastaan huolimatta”: *”Että mulla oli niinku tällasia negatiivisia puolia ja ne mun negatiiviset puolet oli ne, että mä olin nainen, mä olin suomenkielinen ja mä olin sosiaalidemokraatti.”* Haastateltavat kertoivat myös, että suomen kielellä ilmoittaminen paikallislehdissä on mahdotonta. Vain toinen paikallislehti suostuu julkaisemaan ilmoituksen – sekin vain siinä tapauksessa, että teksti on myös ruotsiksi.

Paikallislehtien lisäksi radio on sellainen media, jossa suomen kieltä ei haluta kuulla. Eräs haastateltavista kertoi, että hän on työnsä puolesta ollut monesti paikallisladiossa haastateltavana ja saanut sen yhteydessä valita toivekappaleensa radiossa soitettavaksi: *”Siitä tulee meteliä, että Ahvenanmaan radiossa on soitettu suomenkielinen kappale.”* Tämänkaltaiset negatiiviset asenteet ja niiden julkinen purkautuminen voivat haastateltavien kokemusten mukaan vaikeuttaa Ahvenanmaalle sopeutumista ja juurtumista.

7.2.6 Poliittiset intressit

Monelle haastateltavalle ikävintä on se, kun suomen kielen vastaiset asenteet tulevat päättäjien tasolta: *”Asenne on hirveä. Ja se on ihan poliittiselta tasolta tulee. Siis se asenne on hirveä, ei niinkään käytännön jutut.”* Haastateltavien mukaan nämä asenteet eivät ole mitenkään peiteltyjä: *”Näistä joidenkin poliitikkojen lausunnoista kuulee selvästi, että osa on ihan, että minkä takia suomalaisia on täällä niin paljon ja palveluja on suomeksi.”* Eräs haastateltavista on ollut Maakuntapäivillä, ja hän esitti suomen kielen aseman puolestapuhujen olevan vähissä päättäjien keskuudessa: *”Siellä on vaan, sanotaan nyt ehkä 5-6, ketkä on samaa mieltä ku minä. Meitä on 30. Kaikki muut on, että ’ei missään nimessä’.”*

Haastateltavien mukaan poliittinen ilmapiiri Ahvenanmaalla on sellainen, että ruotsin kielen lailla taattuun erityisasemaan vedotaan usein ja sen varjolla suomen kielen oikeuksiin liittyvä keskustelu lopetetaan alkuunsa. Niinpä Suomen Ahvenanmaata kohtaan harjoittamasta positiivisesta erityiskohtelusta näyttäisi seuraavan Ahvenanmaan vähemmistöjä kohtaan harjoitettavaa syrjäntäpolitiikkaa (ks. tämän tutkielman kappale 4.1 Vähemmistöpolitiikat). *”Että sellaista kielikeskustelua täällä on käyty että ’Ruotsinkieliset on kielivähemmistö – punkt slut’ ja muita vähemmistöjä ei ole olemassakaan.”* Suomen kielen aseman

ajaminen julkisuudessa nähtiin ”poliittiseksi itsemurhaksi”: *”Et menee oma poliittinen ura, ja en tiedä mitä Ahvenanmaan poliittiset puolueet sanoo, jos joku haluais olla mukana ja voimakkaasti ajaa suomenkielisen asiaa.”* Pienelle paikkakunnalle sopeutuminen vaikeutuu huomattavasti, jos saa hankalan ihmisen leiman. Myös Colemanin (1988, 104–105) mukaan tiiviin yhteisön sosiaaliset verkostot synnyttävät paineita ottaa koko ryhmä huomioon sen sijaan, että yksilö tavoittelisi omaa etuaan.

Haastateltavat uskoivat syynä negatiiviseen asenneilmapiiriin olevan pelko siitä, että ruotsin kielen suvereeni yksikielinen asema Ahvenanmaalla häviäisi: *”No tietyt tahot näkee sen ehkä uhkana että jos suomen kieli ottaa liikaa jalansijaa niin perusväestön, yksikielisten ruotsinkielisten, asema tulis niinku riskeeratuksi.”* Erään haastateltavan mukaan ahvenanmaalaiset eivät pidä suomenkielisiä niinkään vähemmistönä Ahvenanmaalla, vaan *”ahvenanmaalaiset on ylipäänsä sitä mieltä, että Ahvenanmaan suomenkieliset ovat enemmistön edustajia Ahvenanmaalla.”* Pelkoon on haastateltavien mukaan vaikuttanut myös Manner-Suomen tämänhetkinen poliittinen ilmapiiri. Ruotsin kielen aseman koettiin olevan manteleella vaakalaudalla ja sen pelättiin vaikuttavan myös Ahvenanmaan tilanteeseen. *”Varsinkin nyt kun perussuomalaiset on ollu vauhdissaan niin sehän on lisännyt tätä suomenkielisten oikeutta sortaa ruotsinkielisiä”*, näki eräs haastateltavista.

Pelko suomen kielestä valtaamassa tilaa Ahvenanmaan yksikieliseltä asemalta koetaan suomenkielisten keskuudessa irrationaaliseksi, sillä kielikylvyt ja muiden kuin ruotsinkielisten palveleminen omalla kielellään ei haastateltavien mukaan ruotsin kielen laillista asemaa muuta millään lailla: *”Mä olen sanonu joskus jollekin, että kyllä se suomen kieli on niin vaikee kieli. Että ettette kyllä sitä yhden yön yli opi. Että kyllä se vaatii aika paljon enemmän kuin sen, että joku puhuu sulle suomea vähän siinä vieressä.”*

Haastateltavat kokivat, että vaikka median ja politiikan luoma asenneilmapiiri suomen kieltä kohtaan on negatiivinen, he olivat vain harvoin kokeneet epäoikeutettua kohtelua päivittäisessä vuorovaikutuksessa: *”Se on niinku enempi tuolla poliitikkojen taholla, että ne jarruttelee kerta kaikkiaan sitä kehitystä, mikä täällä niinku kanssaihmisissä tapahtuu.”* Eri-tyisesti Ahvenanmaalla kannustettiin siihen, että vanhemmat puhuisivat lapsilleen suomea: *”Just se kun ne kuulee, että lapsille puhuu suomea, niin en mittään negatiivista oo kuullu siitä, että ’Täällä pitää puhua ruotsia’, vaan sanotaan, että ’Tosi hyvä kun tulee kaksikielisiä lapsia’.”* Eräs haastateltava huomautti, että Ahvenanmaa on hyvin monikulttuurinen paikka, jossa on asukkaita kymmenistä eri maista. Hän vitsaili, että muiden kulttuurien

läsnäolo on voinut lisätä suvaitsevaisuutta myös suomalaisia kohtaan: *”Se, että on tullu paljon muita maahanmuuttajia joilla, josta on enemmän ongelmaa ku suomalaisista, niin kyllähän siinä sitten nousee arvoon arvaamattomaan.”*

Suomen kielen asemasta keskustellessa olisi tärkeää, ettei sekoitettaisi sosiaalisia ja poliittisia näkemyksiä: *”Että vaikka jotkut ei tykkää, niin toiset taas tykkää. Esimerkiksi mun miehen kaikki sukulaiset on kannustanu mejän lapsia olemaan kaksikielisiä. Mutta sitten se poliittinen kuvio on ihan toinen.”* Jotkut haastateltavista kokivat, että vaikka poliittisesti on paineita pitää Ahvenanmaa yksikielisenä alueena, ei suomen kieltä pyritä häivyttämään sosiaalisissa kontakteissa tai kiistämään sen merkitystä ahvenanmaalaisille. Useimmat haastateltavista eivät olleet kokeneet syrjintää äidinkieltensä vuoksi. Kuitenkin kokemus siitä, että mannersuomalaiset näkivät Ahvenanmaan suomenkielisten aseman huonompana kuin se heidän omasta mielestään on, oli yleinen:

”Kun me oltiin aina hänen siskon tykönä tuolla, ni hänen miehensä aina sano siellä, että ’Tulkaa pois sieltä, kun te ootte toisen luokan kansalaisii’. Mää tykkään, että heillä oli paljon huonompi olla siellä suomenkielisten joukos, ei heil ollu mittää semmost. Meil oli ihan hyvä olla täällä.”

7.2.7 Suomen kielen käyttömahdollisuudet

Useimmat haastateltavista ovat tyytyväisiä maakunnan lailliseen yksikielisyyteen ja pitävät sitä edelleen perusteltuna: *”Kun se on laissa säännetty, että tämä pidetään ruotsinkielisenä, niin kai se sen vuoksi täytyy kunnioittaa sitä lakia”.* Tiettyjä palveluja oli haastateltavien mukaan kuitenkin mahdollista saada myös suomeksi: *”Että jos sä pidät huolta esimerkiksi siitä, että pankkipalveluissa ja veroasioissa ja niin edelleen vaadit, että ne lomakkeet pitää saada suomeksi, niin kyllähän se onnistuu.”* Haastateltavien mukaan myös terveydenhuoltopalveluja oli tarvittaessa mahdollista saada suomeksi. Monikaan ei vaatinut, että lisää palveluja pitäisi tarjota suomen kielellä.

Suomalaisten sovinnaisuudesta huolimatta asenteet suomen kielen käyttämisestä viranhoito-kielenä kohtaan ovat usein jyrkän torjuvia. Paradoksaaliseksi tilanteen tekee se, että käytännössä suomen kielen taitamisesta Ahvenanmaalla on paljonkin hyötyä. Tämän on osoittanut esimerkiksi Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimiston teettämä tutkimus suomen

kielen merkityksestä työnhaussa Ahvenanmaalla (ÅSUB 2008:1, 51). Eräs haastateltavista huomautti: *”Se suomenkielisyys, siitä on lähinnä etua työmarkkinoilla, mutta julkisella sektorilla on hyvin kaksinainen suhtautuminen siihen, että esimerkiksi maakunnan hallituksessa ei saa vaatia keneltäkään, että osaa suomea.”* Sama pätee turismialalla, missä eräällä haastateltavalla oli omasta äidinkielestä ollut suuri etu: *”Se on kyllä hyvä, että mä oon saanu Ahvenanmaalla melko paljon parempia töitä, mä en ois ikinä saanu mantereen puolella.”* Suomen kielen taito on siis myös haastateltavien mukaan ollut monelle valttikortti työtä hakiessa.

Ahvenanmaalla ainoa hyväksytty viranhoitokieli on kuitenkin ruotsi. Erään haastateltavan mukaan ahvenanmaalainen ei saa edes näyttää ymmärtävänsä suomea, jotta suomalaiset eivät ajattelisi, että ahvenanmaalaiset osaisivat sitä puhua. *”Että ei saa antaa sitä pikusormea ollenkaan.”* Tämä on asia, jota myös suomenkielisille on painotettu: *”Ja sit ku mä kävin työhaastatteluissa ja mä huomasin, että se oli hirveen tärkeä, etten mä saanu missään yhteydessä käyttää suomen kieltä.”* Suomen kieltä eivät virkamiehet saa lain mukaan käyttää viranhoitokielenä, vaikka keskustelun molemmat osapuolet olisivat suomenkielisiä. Tämä tuntui monesta haastateltavalta hyvin ristiriitaiselta:

”Siis kaikkien virkamiesten pitää käyttää vain ruotsia kaikessa asiainnissa mantereen kanssa. Mutta esimerkiksi sosiaalityöntekijänä, sehän on potilaan parhaaksi jos pitää vaikka soittaa jonnekki Seinäjoen sosiaalitoimistoon. Niin eihän me nyt ruotsia aleta puhumaan, sehän ois ihan älytöntä!”

7.2.8 Integraation toteutuminen

Useat haastateltavista olivat sopeutuneet Ahvenanmaalle hyvin, ja uskoivat jäävänsä sinne loppuelämäkseen: *”Jos sitten 10–15 vuotta täällä asunut niin kyllähän sitä aika hyvin on tänne juurtunu. No kyllä oikeestaan kaikki on tyytyväisiä, tai no lähes kaikki. Yhen mää muistan poikkeuksen, joka ei oo tyytyväinen täällä olemiseen, mutta muuten oikeestaan järkeensä.”* Ahvenanmaalle muuttaneena suomenkielisenä tietynlaiset juurettomuuden tunteet ovat kuitenkin haastateltavien mukaan yleisiä. Eräs haastateltavista kertoi kokemuksistaan seuraavasti: *”Kun me mennään Suomeen, niin ne sanoo, että ’Ai tuolla on nuo ahvenanmaalaiset’, mutta kun me ollaan täällä, niin me ollaan kuitenkin se Ahvenanmaal-*

le muuttanut perhe.” Muuttaminen pois Ahvenanmaalta voi tuntua vaikealta ajatukselta senkin vuoksi, että omat lapset ovat halunneet jäädä sinne. ”Joskus mä oon sanonu, että mä haluaisin muuttaa vielä mantereelle takaisin, mutta meillä on täällä pienet pojanpojat ja me vissiin vanhenemme täällä”, epäili eräs haastateltavista. Useimmat haastateltavista olivat kuitenkin avoimia vaihtoehdolle muuttaa mahdollisesti jossain vaiheessa mantereelle. Kaikille Ahvenanmaalle jääminen ei ollut lainkaan mieluinen vaihtoehto: ”No itse asiassa jos mä ihan suoraan sanon, mulla on aina matkalaukku valmiina pakattuna. Että en mä sillä lailla tuu koskaan kotiutumaan tänne.”

Maahanmuuttajien integroitumista koskevan tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat kokevat integroituneensa Ahvenanmaalle kohtalaisen hyvin (State 2007, 12). Eräs haastateltavista huomauttikin, ettei Ahvenanmaan kotouttamiseen tähtäävä vähemmistöpolitiikka ole kokonaan epäonnistunut tavoitteissaan.

”Niin sellanen positiivinen nationalismi pitäis löytää. Se ois tosi tärkeätä. Sellanen, joka sulkee toisia kulttuureja sisäänsä eikä jätä niitä ulkopuolelle. Siinä kyllä tätä Ahvenanmaata vois tutkia, että täällä se on onnistunu tosi hyvin. Jos jätetään huomioon ottamatta suomenkieliset, jossa tää poliittinen kysymys on ihan eri luokkaa.”

Kyseinen haastateltava näki Ahvenanmaan malliesimerkkinä sen toteutumisen suhteen – suomenkielisen vähemmistön integroimista lukuunottamatta. Suomenkielisyyden näkeminen uhkana voi osaltaan johtua ahvenanmaalaisten epävarman enemmistön (Allardt Ljunggren 2008, 31) luonteesta.

7.3 Halu muutoksiin

Kaikissa haastatteluissa yksi keskeisimmistä keskustelunaiheista oli myös *halu muutoksiin*. Tähän asiakokonaisuuteen liittyvät asiat, joihin haastateltavat kaipaivat muutosta liittyen yhteisön ja kielen asemaan ja toisaalta keskustelu siitä, miksi muutoksia ei vaadittu nykyistä kärkeämmin. Suurimmat asiat, joihin haastateltavat kaipaivat muutosta, olivat mahdollisuus saada kotikielen opetusta suomen kielellä sekä muutos poliittisessa asenneilmapiirissä positiivisempaan suuntaan. Pyrkimys näihin muutoksiin ja etenkin niiden toteutuminen

toimisivat keskeisinä suomen kielen ja suomenkielisten aseman parantajana sekä muuttaisivat Ahvenanmaalle sopeutumista erilaiseksi. Jotkut haastateltavat toivat esille järjestäytymisen ja suomen kielen aseman parantamiseen pyrkimisen vaihtoehtona nykytilanteelle, mutta idea ei saanut suurta kannatusta haastateltavien keskuudessa. Tärkeämpää useimmille haastateltavista oli sovinnollinen integroituminen Ahvenanmaalle.

7.3.1 Suomen kotikieliopetus

Ahvenanmaalla suomenkielinen ei voi saada suomen kielen opetusta kotikielenä julkisissa oppilaitoksissa. Vaikka tämä perustuu itsehallintolakiin, moni suomenkielinen näki sen epäkohtana, johon haluaisi muutosta: *”Se on sellanen asia, jossa tapahtuu kyllä huutava vääryys. Että kyllä ne, joilla on kotikielenä suomi, niin pitäisi saada tukea siihen jo päiväkodista lähtien.”* Suomi on vastuussa kansainvälisten sopimusten noudattamisesta ja Suomen ratifioima UNESCO:n sopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla (59/1971) edellyttäisi suomen kielen kotikieliopetusta Ahvenanmaalla. Se, että Ahvenanmaalla eivät toteudu samat oikeudet kuin Manner-Suomessa, nähtiin tämän asian suhteen epäoikeudenmukaisena: *”No jos nyt ajattelee asiaa vähän laajemmalti, yleismaailmallisesti, niin kyl se tietysti on väärin kun täällä suomalaisia on yhtä paljon ku Suomessa on ruotsinkielisiä, noin niinku prosentuaalisesti, niin kyllä sitä sais olla suomenkielinen kouluki.”*

Eniten tämä vaikuttaa niihin kaksikielisiin lapsiin, jotka joutuvat opiskelemaan suomea vieraana kielenä ja aloittamaan kielen opiskelun alkeista. Eräs haastateltavista uskoi tämän olleen pojalleen turhauttavaa: *”Sehän siinä oli hullua kun hän (poika) oli käyny suomenkielistä koulua niin sitten 11-vuotiaana meni täällä kouluun niin hänelle opetettiin sanomaan kymmenen kertaa ’Päivää’ muun luokan seassa.”* Toinen alaikäisistä haastateltavista koki, että hänen äidinkielen taitonsa on heikompi juuri tämän takia:

”Oisin halunnut oppii lukee ja kirjottaa aikasemmin. Että kyllähän mä opin sen kotoota sitten vanhemmilta, mutta ei se oo kuitenkaan sitten sama asia kun ei saa koulussa sitä opetusta, niin ei tuu kuitenkaan ihan täydellinen kirjoittamisessa.”

Suomen kielen saaminen kotikielen opetuksiksi kouluun, on asia, johon Ahvenanmaan suomenkieliset ovat pyrkineet vaikuttamaan. Tässä mielessä Ahvenanmaan suomenkieli-

sellä vähemmistöllä on myös Liebkindin luokittelun (1997ba, 201) mukaisia varman vähemmistön piirteitä: onhan tämä osoitus oman aseman tunnustamisen vaatimisesta. Moni kertoi asiaan liittyvästä adressista, johon oli kerätty nimiä muutamia vuosia sitten. Eräs haastateltavista huomautti, että kun tällaisen asian puolesta lähtee kampanjoimaan, saa varautua paikallisten vastaprotestiin:

”Että sillon ku mä olin kanssa siinä nimienkeruukampanjassa, niin tuli monet työkaverit, että ’Älä sä luule, että me sua ruvetaan tukemaan tässä asiassa’. Että tuli kuitenkin, mä olin ihan yllättyny, että mä oon ollu töissä jo vuosikausia niin ollaan näin tiukkoja.”

Adressiin oli saatu haastateltavien mukaan noin 1000–1500 nimeä. Asia jätettiin kuitenkin Maakuntapäivillä käsittelemättä itsehallintolakiin viitaten: *”Niin me vietiin ne tuonne päätäjille, eikä ne ees vaivautunut kuulemma kauheesti sitä lukemaan, että ne vaan hoki sitä lakipykälää, että ’Meillä on tämmönen laki’.”* Tällä hetkellä suomen kielen opettaminen kotikielenä onkin edelleen vanhempien omalla vastuulla. Useimmat olivat myös pessimistisiä sen suhteen, että muutosta suomen kielen opetukseen kotikielenä olisi tulossa, eikä asiaan liittyen olla tällä hetkellä kampanjoimassa.

7.3.2 Järjestäytyminen vaihtoehtona

Eräs haastateltavista pohti, mikseivät suomenkieliset vaadi tasavertaisia palveluita omalla kielellään, kuten suomenruotsalaiset tekevät: *”Jos ruotsinkieliset vaatii itselleen palveluja ja joka lappunen pitää olla ruotsinkielinen, käännetty vielä heidän omalle äidinkielelleen niin minkä takia sitten, se ei vaan mee mun jakeluun, minkä takia meillä ei oo mahdollista saada sitä palveluja suomeks?”* Osa vastaajista olikin vahvasti sitä mieltä, että tasa-arvon vuoksi samojen kielellisten oikeuksien pitäisi koskea Ahvenanmaan suomenkielisiä asukkaita. Jotkut kuitenkin huomauttivat, että alueen yksikielisyys on yleensä hyväksytty tosiasia Ahvenanmaalle muuttaessa ja lisää oikeuksia ei sen vuoksi lähdetä vaatimaan:

”Ehkä se on ku muuttaa tänne, ni sopeutuu niinku olemaan maassa maan tavalla. Et sen tietää kun tänne muuttaa, niin se on ruotsi ainoana kielenä. Että niinku, ja sitten varsinki ku tietää, että koululain mukaan ja eri lakien mukaan, ni ei pysty tavallaan vaatimaan sitä.”

Toisaalta muiden kuin ruotsinkielisten osuus Ahvenanmaalla kasvaa jatkuvasti, joten mikäli vähemmistöryhmät haluaisivat järjestäytyä ajamaan kielellisiä oikeuksiaan, puolueenkin perustaminen olisi mahdollista. Eräs haastateltavista oli laskeskellut, että kasaan saataisiin isokin puolue: *”Me saatas siihen jopa seittemän ehdokasta jos ajatellaan väestöryhmiä, kuinka paljon on muualta muuttaneita. Et jos ne kaikki äänestäs sitä tiettyä puoluetta, niin meillä ois tuolla iso puolue, joka ajas mejän asioita.”* Maakuntapäivillä olleet suomenkieliset eivät ole profiloituneet vähemmistökielien oikeuksien ajajana: *”Ja on meillä Maakuntapäivillä on ollut ja on nyttenki ihmisiä, jotka on äidinkieleltään suomenkielisiä, mutta he ei oo koskaan ajaneet mitään suomenkielisten asiaa.”* Käytännössä suomen kielen aseman parantamiseen tähtääviä ehdokkaita ei haastateltavien mukaan ole maakunnassa ehdolla. Erään haastateltavan on tämän vuoksi ollut vaikea edes löytää ihmistä, kelle antaa äänensä vaaleissa: *”No eihän meikäläinen voi sellasta ihmistä äänestää kenen elämän tarkoitus on vaan edistää ruotsin kieltä. Kaikki muut asiat on ihan toisarvoisia.”* Toisaalta eräs vastaajista pohti, että vika voi olla muuallakin: *”Ehkä siinä suomenkieliset ei oo olleet kauheen hyviä kertomaankaan, että mitä oikein haluttais.”*

7.3.3 Muutokset suomen kielen asemassa

Suurimpana esteenä suomen kielen käyttöön liittyvien oikeuksien muutoksille mainittiin itsehallintolaki. Vaikka muutokset laissa ovatkin mahdollisia, ei pykälään alueen yksikielisydestä ollut vastaajien mukaan luvassa muutoksia.

”Niin kauan kun voidaan viitata tähän kansainväliseen sopimukseen, että Ahvenanmaa hyväksyi, että on tällainen osa Suomen valtiota sillä ehdolla, että Ahvenanmaa saa tällaiset takuut kielen ja kulttuurin säilyttämisestä, niin en mä usko, että siihen pystytään vaikuttamaan.”

Useimpien vastaajien mukaan Ahvenanmaan laillinen yksikielisyys on niin perustavanlaatuinen Ahvenanmaahan liittyvä piirre, ettei sitä helposti muuteta. Eräs vastaajista kuitenkin huomautti, ettei se, että joku asia on kirjattu lakiin kuitenkaan tarkoita, ettei se voisi muuttua: *”Jokaisessa lehdessä melkein päivittäin lukee, kun se kielikysymys tulee aina esille, niin porukka on niin, että ’Ei kun mejän laissa lukee’ ja sit kun siihen kun huomauttaa, että ’No muokatkaa sitä, eihän se oo sen vaikeempaa’, niin ollaan niin että ’Ei’.”*

Haastateltavien mukaan ahvenanmaalaisten suomen kielen taito on yleensä erittäin heikko. Suomen kielen opetuksen vahvistamisesta voisi olla hyötyä myös ahvenanmaalaisille. Etenkin Ahvenanmaan kaksikieliset lapset nähtiin tässä mielessä mahdollisuutena, joka maakuntahallituksen kannattaisi huomioida. Koska on todettu, että suomen kieli on kaikes- ta huolimatta tarpeellinen kieli monen viran hoitamisessa ja siksi estää useaa ahvenanmaa- laista saamaan koulutustaan vastaavaa työtä (esim. ÅSUB 2008:1, 54), olisi haastateltavien näkemysten mukaan ahvenanmaalaisten kannalta parempi, että he hallitsisivat kielen. Jos he osaisivat suomea, ei heidän tarvitsisi palkata suomenkielisiä kielitaitoa vaativiin virkoi- hin.

7.3.4 Integroituminen ennen kaikkea

Usein muutoksiin ei pyritty sen vuoksi, että Ahvenanmaalle kotiutuminen tuntui tärkeäm- mältä tavoitteelta. Esimerkiksi kokonaan ruotsinkielinen opetus Ahvenanmaalla koettiin perusteltuna, eikä monikaan pitänyt suomenkielisen koulun perustamista nähty mielekkää- nä vaihtoehtona. Kokemusten mukaan ruotsin kielen oppiminen ei yleensä tuota suuria vaikeuksia lapsille: *”Jos lapsia muuttaa täältä Suomen mantereelta, niin ne oppii tosi no- peesti ruotsia kun ne ruotsin kielellä opiskelee.”* Jotkut haastateltavista kokivat, että lapset pääsevät paremmin mukaan Ahvenanmaan yhteiskuntaan, kun heitä ei eristetä suomenkie- liseen kouluun: *”Mut mä olen omasta mielestäni sitä mieltä, että jos täällä asuu, niin lap- set pitääki pistää ruotsalaiseen kouluun, että ne tulee sisään tähän meininkiin.”* Eräs haas- tateltava äiti kertoi ehdottaneensa lapsilleen, että he aloittaisivat suomen kielen opiskelun koulussa jo ensimmäisestä luokasta alkaen, viidesluokkalaisten ryhmässä. Lapset eivät kuitenkaan halunneet erottua joukosta sen vuoksi: *”Ei ne sitä häpee mut... että se ois heille joku erilainen elämä vaan sen takii, että he puhuu jotain toista kieltä. Niin se ei ollu mei- dän lasten mielestä kiva eikä sen arvosta.”* Tämä viittaisi siihen, että myöskään lapset ei- vät halua korostaa suomenkielisyyttään vaan pyrkivät mieluummin integroitumaan Ahve- nanmaan ruotsinkieliseen yhteiskuntaan sen erityispiirteet hyväksyen.

Haastateltavien puheissa korostui huomio siitä, että vähemmistöjen kulttuurinen integraatio olisi sekä enemmistön että vähemmistöjen kannalta kaikista edullisin menettelytapa. Maa- kunnan yksikielisyyteen sopeutuminen oli useimmille tärkein tavoite, sillä mikäli siellä halusi asua. Omankielisen pienen yhteisön perustamiseen ei ollut tarvetta, vaan integroitu-

minen tuntui mielekkäämmältä vaihtoehdolta. ”*Mä en halua kuulua vähemmistöön, kun mä haluun kuulua enemmistöön. Et mä haluun, missä mä nyt asunkin, niin mun mielestä on kaikkien etu, että mä toimin sen yhteisön hyväksi.*”

7.3.5 Pyrkimys positiiviseen asennemuutokseen

Ahvenanmaan virallisesti yksikielinen ruotsinkielinen asema ei ollut asia, johon muutosta juurikaan olisi kaivattu. Yksikielisyyden ei kuitenkaan tarvitsisi haastateltavien mielestä tarkoittaa sitä, että suomen kieltä vastustettaisiin niin kovasti: ”*Kyllä mää tykkääнки, että se on ihan hyvä sillä tavalla, mutta eihän sitä tarvitsisi vastustaa tätä suomen kieltä. Mä tykkään, että se on rikkaus jos osaa ne molemmat kielet.*” Tärkeintä monen haastateltavan mielestä olisi, että suomen kieleen ei suhtauduttaisi sen kummemmin kuin muihinkaan kieliin. Eräs vastaajista toivoi, ”*että otettais suomen kieli niinku mikä tahansa kieli*” ja että ”*aggressiivinen suhtautuminen suomen kieleen*” loppuisi. Etnisen ryhmän tarve tulla tunnistetuksi sosiaalisesti on luonnollinen ja ryhmän tarpeiden huomiotta jättäminen lisää osaltaan ryhmän epävarmuutta (Liebkind 1997b, 42). Eräs haastateltavista uskoi ikävien asenteiden synnyttävän myös sopeutumisvaikeuksia Ahvenanmaalle muuttaville: ”*Se ei johdu susta, se johtuu tästä yhteiskunnasta, suvaitsemattomuudesta mikä tääl on muita kohtaan.*” Erään vastaajan mielestä ”*suomalainen hyväksytään niin kauan, kun hän ei ota itseensä esille, tämä on totuus. Niin kauan kun puhuu ruotsii.*”

Etnisten ryhmien toisiaan koskevat asenteet ennustavat sitä, millaisiksi ryhmien väliset suhteet muodostuvat, joten positiivinen asennemuutos helpottaa vähemmistöjen jäsenten yhteiskuntaan integroitumista (Jasinskaja-Lahti & Mähönen 2009, 111). Vaikka asennemuutosta vastaajien mielestä oli viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtunut, nousi se kuitenkin asiana, johon muutosta edelleen kaivataan. Kuitenkaan monetkaan vastaajista eivät raportoineet suurista epäoikeudenmukaisuuksista. Eräs haastateltava tiivisti kokemuksensa Ahvenanmaalla asumisesta seuraavasti: ”*Mä oon ollu kyllä tyytyväinen. Se voi olla, että jotkut asiat on kismittänyt joskus, mutta se on kyllä ihan varmasti joka paikassa kyllä.*”

7.4 Johtopäätökset

Tutkimuksen pääasiallinen **tarkoituksena oli tuottaa lisää tietoa siitä, millaisen etnisen ryhmän Ahvenanmaan suomenkieliset muodostavat sekä pohtia millainen on suomenkielisten asukkaiden ja suomen kielen asema ahvenanmaalaisessa yhteiskunnassa.** Aiemmin tehtyjen tutkimusten tulosten välittämisen lisäksi tietoa tilanteesta pyrittiin tuottamaan antamalla ääni Ahvenanmaan suomenkielisille haastattelujen muodossa. Haastattelujen aineistolähtöisen analyysin avulla pyrittiin erittelemään niitä asioita, joilla suomenkielisten itsensä mielestä on ollut merkitystä heidän oman etnisen ryhmänsä aseman ja luonteen muodostumisessa. Etnisen ryhmän määritelmä sisältää tässä tutkimuksessa sekä yksilön että ryhmän ominaisuuksiin liittyviä seikkoja. Ryhmän voidaan katsoa olevan olemassa, kun sen jäseniä yhdistävät alkuperä ja kulttuuriset piirteet, mutta henkilökohtainen ryhmän kokeminen omaksi on olemassaolon kannalta yhtä olennaista. Lisäksi ryhmärajojen korostetaan muodostuvan ryhmien sisäisessä ja niiden välisessä vuorovaikutuksessa. Etnisen ryhmän olemusta tuleekin tarkastella myös suhteessa muihin ryhmiin ja kontekstiin liittyvät seikat huomioon ottaen. Tutkimustuloksia tarkastellessa on hyvä pitää mielessä, että 16 suomenkielisen haastattelun perusteella suuria johtopäätöksiä koko ryhmästä ei voida vetää.

Haastateltavien omaan ryhmään samaistumisen aste oli korkea. Ahvenanmaalle muuttaneiden haastateltujen joukosta kaikki kokivat olevansa lähtökohtaisesti suomalaisia, vaikka osa koki myös ahvenanmaalaisuuden olevan osa sosiaalista identiteettiään. Myös Ahvenanmaalla syntyneillä haastatelluilla suomalaisuus oli tärkeä osa omaa itseä. Ryhmään samaistuminen korostui myös sanavalinnoissa: esimerkiksi ryhmästä puhuttaessa käytettiin usein sanaa ”suomalaiset” sen sijaan että olisi puhuttu ”suomenkielisistä”. Yleisesti tunnistettavissa oli myös huomio ahvenanmaalaisuuden erityislaatuisuudesta: identiteetistä, jota kukaan muu kuin Ahvenanmaalla syntynyt ei haastateltavien mielestä voi täysin saavuttaa. Toisaalta tämä valtaväestön identiteetin saavuttamattomuus näytti vahvistavan suomenkielisten omaan ryhmään samaistumista.

Useiden haastateltujen sosiaaliset verkostot koostuivat pitkälti muista suomenkielisistä. Sen perusteella Granovetterin luokittelun mukaiset oman etnisen ryhmän sisäiset ”vahvat sidokset” vaikuttivat olevan merkityksellisiä ryhmän jäsenille. Aina keskinäisen verkostoitumisen ei kuitenkaan katsottu johtuvan pelkästään yhteisestä äidinkielestä ja alkuperästä vaan myös samankaltaisesta elämäntilanteesta. Osa koki ahvenanmaalalaisten kanssa

ystävystymisen olevan haasteellista, mikä oli myös tärkeä syy verkostoitumiseen omankielisten kanssa. Kaikilla ei kuitenkaan ollut vaikeuksia verkostoitua paikallisten kanssa ja etenkin ahvenanmaalainen puoliso nähtiin siinä helpottavana tekijänä. Kaikille suomenkielisyys ei tuntunut olevan yhtä merkittävä osa sosiaalista identiteettiä. Vaikka monien suomenkielisten ystävyys-suhteet perustuvat paljolti vahvuihin siteisiin, eivät suomenkieliset ole ryhmänä pyrkineet eristäytymään muista korostamalla erityislaatuisuuttaan ja vaatimaan ryhmälleen erityisoikeuksia. Päinvastoin, **he pyrkivät integroitumaan ruotsinkieliseen yhteiskuntaan pitämättä itsestään suurta meteliä.** Näin ollen voidaan suomenkielillä nähdä ryhmätasolla olevan myös ”silloittavaa sosiaalista pääomaa” eli vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita muiden etnisten ryhmien ja yhteisöjen kanssa.

Siteet Manner-Suomeen olivat useimmilla haastatelluilla edelleen vahvat. Kaikki haastateltavat kertoivat vierailevansa Manner-Suomessa vähintään kerran vuodessa, suurin osa reilusti useammin. Lisäksi suomenkielisiä yhdisti myös suuntautuminen Suomeen päin esimerkiksi seurattujen medioiden suhteen. Suomenkieliset kokivat tuntevansa ahvenanmaalaisia paremmin suomalaiseen kulttuuriin liittyviä perinteitä, suomalaista politiikkaa, historiaa ja maantiedettä. Kiinnostus näihin asioihin nähtiin tärkeänä suomenkielisiä yhdistävänä asiana. Suomalaista kulttuuria ylläpidetään myös Ahveniset ry:n suomenkielisen toiminnan kautta. Ahveniset ry järjestää suomalaista toimintaa kansallisina juhlapäivinä ja silloin tällöin tapahtumia, joissa tarkoitus on lähinnä tavata muita suomenkielisiä ja keskustella suomeksi. Lisäksi kirkko järjestää ohjelmaa, palveluja ja kirkollisia toimituksia suomeksi. **Kieli, keskeisenä kulttuurin ilmentymänä, olikin haastateltavien mielestä yksi tärkeimmistä suomalaisuuteen liittyvistä asioista.**

Tutkimuksessa vahvistui käsitys siitä, että **Ahvenanmaan suomenkieliset ovat etnisenä vähemmistönä muuttuneet itsevarmempaan suuntaan.** Siinä kun haastateltavien mukaan aiemmin suomenkielisyyteen on liittynyt häpeää ja kielen välttämistä sosiaalisissa tilanteissa, nykyään suomenkieliset puhuvat avoimesti keskenään suomea. **Suomalaisuutta ei enää peitellä samalla tavalla kuin ennen ja positiivisempaa suhtautumista suomen kielistä kohtaan vaaditaan myös muilta.** Vuosikymmenien aikana tilanne on muuttunut siis paljonkin. Tämä näyttää johtuvan esimerkiksi siitä, että nykyään Ahvenanmaalle muuttavat suomenkieliset ovat useammin kielitaitoisia korkeakoulutettuja, kun taas vuosikymmeniä aiemmin maakuntaan muutettiin työn perässä vaikka ilman ruotsin kielen taitoa. Toisaalta myös yleinen asenneilmapiiri Ahvenanmaalle muuttaneita kohtaan on muuttunut

avoimemmaksi. Lisäksi tänä päivänä maakunnassa asuvista jopa joka kolmas on kotoisin muualta kuin Ahvenanmaalta, joten maakunnan monikulttuurisuus on lisääntynyt, ja suomen kieli ei ole enää ainoa vieras kieli Ahvenanmaalla.

Sosiaaliantropologit ovat korostaneet etniseen ryhmään liittyvien instituutioiden merkitystä ryhmän elinvoimaisuuden ylläpitämisessä. **Ahvenanmaan suomenkielisyyteen liittyvät instituutiot rajoittuvat käytännössä yhteen yhdistykseen, Ahvenisiin.** Kyseinen yhdistys ei tavoita läheskään kaikkia alueen suomenkielisiä ja sen tarkoitus ei ole toimia suomenkielisten etujen puolestapuhujana. Myöskään suomenkielistä toimintaa tarjoava kirkko ei ota kantaa suomenkielisten asemaan liittyen. Ahvenanmaan suomenkieliset eivät kuitenkaan nostaneet suomenkielisyyteen liittyvän julkisen toiminnan vähäisyyttä esille ongelmana tai juurikaan nähneet, että kielellisten oikeuksien puolesta pitäisi ”nousta barrikadeille”. Siksi voidaan kysyä, onko niin sanottu suomenruotsalainen instituutioihin nojaava vähemmistömalli ideaalinen tai ainoa tapa mitata vähemmistön elinvoimaisuutta. Vähemmistö voi olla läsnä yhteiskunnassa ja säilyttää etnisen identiteettinsä valtakulttuuriin sulautumatta myös vaihtoehtoisilla tavoilla, kuten Ahvenanmaan suomenkieliset ovat tehneet. Etnisen ryhmän ei tarvitse olla muodollisesti järjestäytynyt oikeuksiensa puolesta ajami- seksi vaan etnisyyttä voidaan myös toteuttaa sitä korostamatta. Etnistä ryhmää määritelles- sä huomio tulisi entistä enemmän kiinnittää historialliseen ja geografiseen kontekstiin, joka usein selittää vähemmistön toimintaa huomattavan paljon.

Allardt Ljunggren esittää väitöskirjassaan huomion, että Ahvenanmaan suomenkielisellä vähemmistöllä on myös epävarman vähemmistön piirteitä, koska he eivät korosta suomenkielisyyttään sosiaalisissa tilanteissa. Liebkinderin varmoihin ja epävarmoihin vähemmistöihin ja enemmistöihin luokitellun teoreettisen nelikentän mukaan näin näyttäisikin olevan, mutta toisaalta voidaan kysyä, onko tällöin kyseessä ryhmän epävarmuuteen liittyvä piirre vai onko etnisyyden häivyttämisen taustalla esimerkiksi halu sovinnaisuuteen ja ruotsinkieliseen yhteiskuntaan sopeutumiseen. Ahvenanmaalle muuttaneet suomenkieliset ovat tehneet sen omasta tahdostaan eikä heidän motiivinsa Ahvenanmaalle muuttamiseen ole ollut suomen kielen oikeuksien parantaminen. **Oman alkuperän ja äidinkielen korostamisessa ei välttämättä nähdä olevan mitään hyötyä tai järkeä oman elämänlaadun kannalta.**

Suomenkieliset kokivat etnisen ryhmänsä aseman Ahvenanmaalla kohtalaisen hyväksi. Suomenkieliset ovat tottuneet asioimaan useimmiten ruotsin kielellä, mutta tarvittaessa

palvelut ovat järjestyneet useimmiten suomen kielelläkin. ÅSUB:n teettämän tutkimuksen mukaan suomenkieliset ovat kokeneet äidinkieleensä liittyvää syrjintää enemmän kuin Ahvenanmaan muunkieliset asukkaat, mutta haastatteluaineistossa tämä ei korostunut erityisesti. **Negatiivisten, varsinaiseksi syrjimiseksi luettavien kokemusten korostettiin olevan harvinaisia ja niiden koettiin liittyvän yksittäisten henkilöiden mielipiteisiin.** Jotkut haastateltavista kokivat syrjinnäksi sen, että ahvenanmaalaiset eivät halunneet juuri tutustua heihin. Osa koki tämän kaltaisen ”sisäpiiriläisyyden” olevan pikkupaikkakunnalle tyypillinen piirre, jolloin ulkopuolelle jättäminen ei sinänsä välttämättä liity tiettyyn kieleen tai alkuperään, vaan yksinkertaisesti siihen, että tiiviiseen yhteisöön mukaan pääseminen on ylipäänsä haasteellista.

Vuorovaikutuksessa muiden kanssa suomenkielisiä ei suurimman osan mielestä syrjitä vaan pikemminkin äidinkielen ylläpitämiseen ja erityisesti kaksikielisten lasten kasvattamiseen rohkaistaan. Onkin tärkeää erottaa suomenkielisten asemassa poliittinen ja sosiaalinen puoli. **Monien ahvenanmaalaisten poliittisiin intresseihin kuuluu Ahvenanmaan yksikielisen aseman ylläpitäminen ja siihen nojaten pyrkimykset parantaa suomen kielen asemaa torjutaan herkästi.** Haastateltavat uskoivat ahvenanmaalaisten pitävän muiden kielten aseman parantamista uhkana alueen ominaispiirteiden säilyttämiselle. Vaikka haastateltavat uskoivat tiedostavansa syyt tämänkaltaiselle poliittiselle toiminnalle, eivät he kokeneet pelon olevan rationaalista. Heidän mielestä tilaa ja oikeuksia muillekin kielille ja kulttuureille voisi antaa ilman, että luovutaan alueen laillisesta yksikielisyydestä.

Poliittisen toiminnan lisäksi suomen kieltä tuodaan ikävässä mielessä esille paikallisissa medioissa. Negatiivisuus näkyy niin paikallislehtien artikkelien sisällössä, yksityisten ihmisten mielipiteinä tekstiviestipalstalla kuin lehden toimintatavoissa esimerkiksi mainoksissa sallittujen kielten suhteen. Haastateltavien mukaan myös suomen kielen kuuluminen radiossa aiheutti närkästystä joissain ahvenanmaalaisissa. Toisaalta paikallisia medioita voidaan pitää myös politiikan keinoina ja sen purkautumiskanavina, heijastamassa poliittista todellisuutta.

Ahvenanmaa on ryhtynyt poliittisiin toimiin maahanmuuttajien integroimiseksi Ahvenanmaalle. Maahanmuuttajien integroiminen on onnistunut tutkimusten mukaan kohtalaisen hyvin, ja tämä huomio mainittiin muutamissa haastatteluissakin. Suomalaisten integroitumista Ahvenanmaalle ei ole kuitenkaan juurikaan tutkittu aiemmin. **Suurin osa haastateluista oli tyytyväisiä Ahvenanmaalla asumiseen** ja he kokivat kotoutuneensa sinne niin

hyvin, että he uskoivat jäävänsä sinne loppuelämäkseen. Siitä huolimatta useimmat pitivät mahdollisena myös Suomeen muuttoa jossain vaiheessa ja muutama haastatelluista piti sitä Ahvenanmaata mieluisempana vaihtoehtona. Ahvenanmaan maantieteellinen läheisyys kuitenkin takaa sen, että Suomessa pääsee vierailemaan usein ja helposti, joten useimmille haastatelluista Ahvenanmaalla asuminen ei ollut tuottanut suurempia sopeutumisvaikeuksia.

Huomattavaa oli, että suurin osa haastateltavista ei pyrkinyt muutoksiin suomen kielen aseman parantamiseksi Ahvenanmaalla. Heille oikeuksien puolesta nousemista mielekkäämpi vaihtoehto oli yrittää integroitua Ahvenanmaalle mahdollisimman hyvin, kuitenkin omaa alkuperää ja etnistä identiteettiä unohtamatta. Suomen kielen korostaminen ja sen oikeuksien puolesta toimiminen tuntui monesta suomenkielisestä tarpeettomalta vaihtoehdolta tai riskialttiilta toiminnalta – varsinkin jos siitä seuraa eristymistä muista ahvenanmaalaisista. Negatiivisessa mielessä erottautumista vältetään, sillä pienellä paikkakunnalla maineensa menettää nopeasti. Suomen kielen puolesta puhuminen koettiin juuri tällaiseksi ”kuumaksi perunaksi”, keskustelunaiheeksi jota kannattaa välttää, ellei tunne kanssakeskustelijoiden mielipiteitä. Ahvenanmaan suomenkieliset ovat maakuntaan muuttaessaan olleet tietoisia alueen yksikielisyydestä ja sinne muuttaminen on ollut oma valinta. Koska useimmat asuvat maakunnassa tarkoituksenaan jäädä sinne, he haluavat kotoutua sinne niin, että pystyvät elämään sovussa muiden ahvenanmaalaisien kanssa.

Yksi asia, johon muutosta haluttiin, nousi haastatteluissa yli muiden. **Useimmat haastateltavista pitivät vääryytenä sitä, etteivät Ahvenanmaan suomenkieliset ja kaksikieliset lapset voineet saada suomen kielen kotikieliopetusta julkisissa oppilaitoksissa,** vaan heidän täytyi opiskella koulussa suomen kieltä vieraana kielenä. Tämä koettiin huonoksi siksi, että lasten suomen kielen taso jää väistämättä huonommaksi kuin mihin edellytykset olisivat, etenkin kirjoitustaidon ja kieliopin osalta. Suomen kielen opettaminen jää vanhempien vastuulle ja kouluajan ulkopuolelle, jolloin lapsen motivaation ja jaksamisen vuoksi se jää helposti heikolle tasolle. Epäkohta koettiin niin suureksi, että sen puolesta oli jopa kampanjoitu. Haastateltavat uskoivat, että suomen kielen kotikieliopetuksesta olisi hyötyä myös ahvenanmaalaisille itselleen. Silloin Ahvenanmaalle jäisi enemmän kaksikielisiä asukkaita, joilta virallinen yhteydenpito Suomeen sujuisi kätevästi.

Itsehallintolain muutoksia suomen kielen kannalta edullisempaan suuntaan pidettiin kuitenkin epätodennäköisinä. Lain perustavanlaatuisimpia kohtia on Ahvenanmaalle

taattu virallinen yksikielisyys, johon viittaamalla pyrkimykset suomen kielen aseman parantamiseksi tukahdutetaan poliittisesti. Lain ollessa voimassa edes Maakuntapäivien suomenkieliset edustajat eivät pysty suomen kielen asemaa juuri parantamaan. Muutama haastateltavista heitti ilmaan ajatuksen sellaisen puolueen perustamisesta, joka pyrkisi muidenkin kielten aseman parantamiseen. Koska muiden kuin syntyperältään ahvenanmaalaisten asukkaiden suhteellinen lukumäärä kasvaa jatkuvasti, osa haastateltavista uskoi olevan mahdollista saada puolueelle suurikin kannatus. Suuri osa haastateltavista oli kuitenkin epäileväisiä tämän toteutumiesn suhteen. Omankielisten ahvenanmaalaisten etujen ajamista tärkeämmäksi tavoitteeksi elämänlaadun kannalta koettiin usein Ahvenanmaalle kotiutuminen.

Vaikka suomen kielen virallinen asema on heikko Ahvenanmaalla, moni haastatelluista oli huomannut äidinkiелensä taitamisen arvon. Esimerkiksi tiedonhankinta ja ajan hermolla pysyminen koettiin helpommaksi, kun pystyi seuraamaan valtakunnan suurempia medioita sen sijaan että tyytyisi Ahvenanmaan paikallislehtien seuraamiseen. Lisäksi osa haastatelluista koki saaneensa Ahvenanmaalta äidinkiелensä ansiosta paremman työpaikan kuin mihin Suomessa olisi ollut mahdollisuus. Toisaalta jotkut haastatelluista mainitsivat, että suomen kielen taito voi myös vaikeuttaa työn saamista. Se johtuu heidän mielestään siitä, että koska suomen kielen taitoa ei saa vaatia esimerkiksi virkamiehiltä, ei työtä välttämättä haluta antaa suomenkieliselle sen vuoksi, ettei suomen kielen osaamisen nähtäisi vaikuttaneen työllistymiseen.

Suurin osa haastatelluista siis koki, että vaikka suomen kielellä ei olekaan kansalliskiелен asemaa Ahvenanmaalla ja vaikka palveluja ei aina ole saatavilla omalla äidinkiелellä, ei suomenkielisiä syrjitä erityisesti sosiaalisessa kanssakäymisessä. Lähtökohtaisesti useimpien haastateltavien mukaan ahvenanmaalaisilla ei ole mitään suomenkielisiä vastaan, mutta jos äidinkieltään alkaa käyttää aseena Ahvenanmaan itsehallintoasemaa vastaan, voi asenne suomalaisia kohtaan muuttua. Erityisen rajanvedon suomenkielisten asemasta puhuttaessa haastateltavat halusivat siis tehdä poliittisen ja sosiaalisen tilanteen välille: **suomenkielisten asema ei siis ole samanlainen kuin suomen kiелен asema.**

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen tavoitteiden toteutuminen

Tämän tutkielman tarkoitus oli ensinnäkin tuottaa lisätietoa siitä, millaisen etnisen ryhmän Ahvenanmaan suomenkieliset kokevat muodostavansa, ja toiseksi, millaiseksi suomenkieliset ahvenanmaalaiset näkevät oman ryhmänsä ja kielensä aseman Ahvenanmaalla. Tutkimuskysymykset olivat relevantteja, sillä useimmissa Ahvenanmaata koskevissa tutkimuksissa kyseinen vähemmistö on sivuutettu tai sitä ei ole käsitelty erillisenä ryhmänä. Lisäksi hyvin moni haastatelluista koki, että mantereella asuvilla suomalaisilla on väärä kuva Ahvenanmaasta ja mannersuomalaisten asemasta siellä. Tämän tutkielman antia voidaan pitää tärkeänä myös siltä osin, että se on toiminut foorumina paikallisten suomenkielisten kokemuksille.

Teemahaastattelu valittiin aineistonkeruumenetelmäksi, sillä molempiin keskeisiin tutkimusongelmiin oletettiin saatavan parhaiten vastauksia antamalla ääni suomenkielisille itselleen. Kun tarkoituksena on välittää ihmisten kokemuksia, olisi esimerkiksi kyselylomaketta käyttämällä jäänyt monta tarinaa kuulematta. Teemahaastattelussa haastateltavat puhuivat kokemuksistaan avoimesti, mutta heidän anonymiteettinsa pystyttiin turvaamaan tunnistettavuustiedot poistamalla. Siinä mielessä aineistonkeruumenetelmän valinta oli onnistunut. Toisaalta kyselylomaketta tai kirjoituspyyntöä käyttämällä vastaajien lukumäärää olisi voinut kasvattaa huomattavasti, jolloin tulokset olisivat vahvemmin yleistettävissä koko Ahvenanmaan suomenkielistä väestöä koskevaksi. Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin ei kuitenkaan olisi välttämättä saatu kyseisillä keinoilla yhtä kattavasti tietoa, sillä tutkimuksen kohteena olivat nimenomaan ihmisten kokemukset.

Haastateltavien joukko muodostui pitkälti niin sanotusti viidakkorummun kautta. Haastattelumahdollisuudesta tiedotettiin Ahveniset ry:n kanavien kautta ja lisää haastateltavia saatiin tiedustelemalla näin syntyneiltä kontakteilta uusia haastateltavia. Voidaan pohtia, onko otos edustava, sillä haastatteluun osallistuminen ei ollut sattumanvaraista vaan haastateltavien joukko muodostui osittain tuttavien tuttavista. Toisaalta tutkielman tarkoitus ei ollut tuottaa kokonaisvaltaista kuvausta suomenkielisestä vähemmistöstä vaan tuoda esille mahdollisimman monenlaisia näkemyksiä suomenkielisten muodostamasta etnisestä ryhmästä. Haastatteluun päätyneet 16 henkilöä osoittautuivatkin hyvin heterogeeniseksi joukoksi

paitsi elämäntilanteensa myös kokemuksiensa puolesta, minkä ansiosta aineistosta tuli monipuolinen. Ryhmän heterogeenisyys kertoo tietysti jo itsessään jotain olennaista Ahvenanmaan suomenkielisten muodostamasta etnisestä ryhmästä. Pitkälle ulottuvia yleistyksiä ei kuudentoista haastateltavan kokemusten perusteella kuitenkaan voida lähteä tekemään.

Tutkimuksen keskeisimmän tavoitteen, joka oli lisätiedon tuottaminen Ahvenanmaan suomenkielisestä vähemmistöstä, voidaan nähdä toteutuneen kohtalaisen hyvin. Kuitenkin, kuten tutkielmassa todetaan, etniset ryhmät muodostuvat sosiaalisesti eri tahojen välisessä vuorovaikutuksessa ja siten kyseessä on jatkuvasti muotoutuva prosessi. Kerätyn aineiston ja aiempien tutkimusten avulla on löydetty erilaisia tekijöitä, joilla on ollut merkitystä ryhmän luonteen muodostumisessa. Kuitenkin on pidettävä mielessä, että tutkielmaa tehdessään tutkija on osallistunut suomenkielisen vähemmistön representaation luomiseen ainakin yhtä paljon kuin haastateltavat itse poimimalla aineistosta keskeiseksi näkemänsä asiat ja tekemällä omia tulkintojaan niistä. Oletus ryhmän muodostumisesta on tässä tutkielmassa sosiaaliskonstruktivistinen ja sama teoreettinen lähtökohta on nähtävissä koko tutkielman kirjoittamisprosessissa: teoria ja analyysi ovat ohjanneet toisiaan, ja tutkimuskysymykset ovatkin jatkuvasti tarkentuneet prosessin aikana.

8.2 Ahvenanmaan suomenkielisten tulevaisuus

Globalisaatio on näkyvä ilmiö myös jatkuvasti kansainvälistyvässä Ahvenanmaalla. Vain 28000 asukkaan maakunnassa asuu kymmeniä eri kansalaisuuksia edustavia asukkaita, joten suomenkieliset ovat nykyään vain yksi Ahvenanmaan monista kielivähemmistöistä. Ahvenanmaalla tätä muutostrendiä ei ole jätetty huomioimatta, vaan maahanmuuttajien paremmaksi integroimiseksi on ryhdytty poliittisiin toimiin, ja tutkimusten sekä suomenkielisten kokemusten mukaan siinä on onnistuttukin hyvin. Ahvenanmaan kansainvälistynyt ilmapiiri on mahdollisesti myös vaikuttanut positiivisesti ahvenanmaalaisten suomenkielisiin liittyviin asenteisiin. Haastateltavat kertoivat asennemuutoksesta, joka on vuosikymmenien aikana tapahtunut. Suhtautuminen suomenkielisiin on muuttunut selvästi suvaitsevaisemmaksi.

Samaan aikaan Ahvenanmaalla toivotaan muutoksia itsehallintolakiin. Ahvenanmaan päätösvallan alle halutaan entistä enemmän asioita, ja Suomen valtion vastuulle jätettäisiin

vain perusoikeuksiin ja turvallisuuspolitiikkaan kuuluvat ydinalueet. Aloite on otettu käsittelemään oikeusministerin asettamassa työryhmässä, joten muutoksia itsehallintolakiin on mahdollisesti tulossa jo lähitulevaisuudessa. Koska tarkempaa tietoa siitä, millaisia muutoksia suuremman päätösvallan puitteissa tehtäisiin, on suomenkielisten ja muiden Ahvenanmaalla läsnä olevien vähemmistöjen aseman tulevaisuutta vaikea ennustaa. Yhtäältä poliittisissa toimissa ei anneta periksi alueen yksikielisyyden suhteen, mutta toisaalta paikalliset vähemmistöt huomioidaan muilla tavoin, heidän integroimisensa keskeisenä tavoitteena.

On todettu, että Ahvenanmaan nykyinen itsehallintolaki ja siihen perustuvat menettelytavat ovat osittain ristiriidassa kansainvälisten sopimusten kanssa. Myös haastateltavat nostivat epäkohtana esiin sen, ettei suomen kielen kotikieliopetusta ole mahdollista saada Ahvenanmaalla, mikä UNESCO:n yleissopimuksen (56/1971) mukaan pitäisi olla mahdollista. Voidaankin kysyä, tulisiko tässä tapauksessa Suomen valtion, sopimuksen ratifioineena valtiona puuttua tilanteeseen ja vaatia muutoksia. Toisaalta haastattelujen perusteella Ahvenanmaan suomenkieliset, joita asia varsinaisesti koskee, eivät halua profiloitua suomen kielen oikeuksien kovaäänisinä puolustajina. Kotikielen opetuksen puolesta tehty aloite oli torjuttu Maakuntapäivillä, minkä johdosta myös suomenkieliset ovat jättäneet asian sikseen. Sovinnollinen integroituminen Ahvenanmaalle koettiin useimmiten oikeuksien lisäämistä tärkeämpänä tavoitteena. Siksi voidaan kyseenalaistaa, tulisiko asiaa edes nostaa uudelleen esiin.

Ahvenanmaan itsehallinto-oikeus ja siihen perustuva alueen yksikielinen status olivat ylipäänsä yleisesti hyväksyttyjä asioita Ahvenanmaan suomenkielisten keskuudessa, eikä monikaan ollut valmis lähtemään hakemaan äidinkielelleen enemmän oikeuksia esimerkiksi järjestäytymällä puolueeksi tai perustamalla kantaaottavampaa yhdistystä. Suomenkieliset näyttävät tästä syystä pysyvän tulevaisuudessakin hiljaisena ja sovinnaalisena, vahvaa keskinäistä yhteenkuuluvuutta kokevana vähemmistönä Ahvenanmaalla.

8.3 Jatkotutkimusehdotukset

Ahvenanmaan suomenkielisten asemaa tutkittaessa myös paikallisille ruotsinkielisille voisi antaa puheenvuoron. Aineistosta nousi esiin joidenkin ruotsinkielisten asukkaiden ikävät

asenteet suomenkielisyyttä kohtaan, minkä alkuperästä voisi saada lisätietoa ruotsinkielisiä haastattelemalla. Lisäksi voisi olla kiinnostavaa tutkia Ahvenanmaalla toimivien puolueiden politiikkaohjelmia ja ahvenanmaalaisten äänestämiskäyttäytymistä, sekä mahdollisesti haastatella Maakuntapäivien edustajia, ja etsiä perusteita sille, miksi alueen yksikielisestä luonteesta ei juuri jousteta. Tutkimus olisi merkittävä, sillä syiden paikallistaminen voisi auttaa Ahvenanmaan suomenkielisten ja muiden vähemmistöjen integroitumista Ahvenanmaalle niin, ettei omaa äidinkieltä tarvitsisi unohtaa. Yhtenä tutkimuksen taustateorian voisi käyttää Liebkindin käsitteistön mukaista Ahvenanmaan ruotsinkielisten varman vähemmistön ja epävarman enemmistön ”kaksoisidentiteettiä”.

Tärkeää olisi myös päivittää sosiologinen etnisen ryhmän määritelmä ja sen muodostumiseen vaikuttavat osa-alueet. Monissa määritelmässä todetaan, että etninen ryhmä määrittyy ryhmän jäsenten ryhmään samaistumisen, ulkoisten luokittelupiirteiden ja vuorovaikutukseen sekä sosiaaliseen organisoitumiseen liittyvien piirteiden kautta. Uusimmissa tutkimuksissa etenkin sosiaalista organisoitumista julkisten instituutioiden muodossa on korostettu. Ahvenanmaan suomenkielisillä tällaisia instituutioita ei ole juurikaan, mutta silti kyseessä on varma ja vahvasti yhteenkuuluvuutta korostava vähemmistö. Etninen ryhmä voisi järjestäytyä myös vaihtoehtoisilla tavoilla ja pysyä siitä huolimatta elinvoimaisena. Olisi tärkeää, että etnisiä ryhmiä koskevissa tutkimuksissa annettaisiin entistä enemmän painoarvoa kontekstille, jossa ryhmät ovat ja asuvat, sillä se auttaa monesti ymmärtämään tutkittavan vähemmistön tilannetta jopa muita vaikuttavia tekijöitä paremmin.

Lähteet:

Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä 2001.

Aaltola, Juhani & Valli, Raine: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. painos. PS Kustannus, Jyväskylä 2010, 26–44.

Allardt Ljunggren, Barbro: *Åland som språksamhälle. Språk och språkliga attityder på Åland ur ett ungdomsperspektiv*. Stockholm University, Faculty of Humanities, Centre for Research on Bilingualism. Tukholma 2008.

Allardt, Erik & Starck, Christian: *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta*. WSOY, Juva 1981.

Allardt, Erik: *Kansallis-alueelliset vähemmistöt*. Teoksessa Allardt, Erik & Starck, Christian: *Vähemmistö, kieli ja yhteiskunta*. WSOY, Juva 1981, s. 15-91.

Barth, Fredrik: *Introduction*. Teoksessa Barth, Fredrik (toim.): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Universitetsforlaget, Oslo 1969, s. 9-37. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa:)

http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic228815.files/Week_2/Barth%20Introduction%20Ethnic%20Groups%20and%20Boundaries%20.pdf [Viitattu 6.1.2012]

Berger, Peter & Luckmann, Thomas: *The Social Construction of Reality*. Penguin Books Ltd, Middlesex 1966.

Brown, Rupert & Gaertner, Sam: *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup processes*. Blackwell Publishing, Padstow 2001.

Coleman, James: *Social capital in the creation of human capital*. American Journal of Sociology 94. The University of Chicago Press, 1988, s. 95–120. Saatavilla [www-muodossa:](http://onemvweb.com/sources/sources/social_capital.pdf) http://onemvweb.com/sources/sources/social_capital.pdf [Viitattu 5.1.2012]

Dahlgren, Taina ym. (toim.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki 1997.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana: *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. painos. PS Kustannus, Jyväskylä 2010, 26–44.

Giddens, Anthony: *Sociology, 4th Edition*. Blackwell Publishing Ltd, Cambridge 2001.

Granholm, Petra: *Översikt av lagstifning och policy gällande integrationen av inflyttade i Finland och på Åland*. Ålands fredsinstitut, Maarianhamina 2009.

Granovetter, Mark: *The strength of weak ties*. American journal of Sociology. Volume 7, Issue 6. University of Chicago Press 1973, s. 1360–1380). Saatavilla www-muodossa: <http://www.stanford.edu/dept/soc/people/mgranovetter/documents/granstrengthweakties.pdf> [Viitattu 23.1.2012]

Hannikainen Lauri: *Cultural, linguistic and educational rights in the Åland islands*. The advisory board for international human rights affairs. Helsinki 1992.

Hannikainen, Lauri: *Ahvenanmaan itsehallinnon ja ruotsinkielisyyden kansainväliset perusteet*. Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti, Turku 1993.

Hannikainen, Lauri: *Vähemmistöjen suojelu kansainvälisessä oikeudessa 1990-luvulla*. Teoksessa Dahlgren, Taina ym. (toim.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki 1997, s. 32–55.

Ilmonen, Kaj (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2001.

Internationella dokument om Åland / Ahvenanmaan kansainvälisiä asiakirjoja 1856-1994. Ålands kulturstiftelse, Maarianhamina 2007.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna: *Identities, Intergroup Relations and Acculturation – The Cornerstones of Intercultural Encounters*. Gaudeamus, Helsinki 2009.

Kaunismaa, Pekka: *Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma*. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2001, s.119–143.

Keskinen, Jarkko & Teräs, Kari: *Luottamus, sosiaalinen pääoma, historia*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008.

Kiviniemi, Kari: *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä 2001, s. 68–84.

Liebkind, Karmela ym.: *Ruotsalaisuus ja suomalaisuus enemmistönä ja vähemmistönä*. Teoksessa Junila, Marianne & Westin, Charles (toim.): *Kahdella puolen Pohjanlahtea II, Enemmistöjen ja vähemmistöjen kesken*. Hakapaino Oy, Helsinki 2007.

Liebkind, Karmela: *Ennakkoluulot ja niiden uhrit*. Teoksessa Dahlgren, Taina ym. (toim.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki 1997a, s. 199–226.

Liebkind, Karmela: *Eräitä kulttuurimoniarvoisuuden teorian ja soveltamisen ongelmia: etnisen identiteetin kompleksisuus*. Teoksessa Pentikäinen, Juha ym. (toim.): *Suomen kulttuurivähemmistöt*, Yliopistopaino, Helsinki 1997b, s. 27–47.

Liebkind, Karmela: *Ethnic Identity and acculturation*. Teoksessa Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna: *Identities, Intergroup Relations and Acculturation – The Cornerstones of Intercultural Encounters*. Gaudeamus, Helsinki 2009, s. 13–38.

Liebkind, Karmela: *Me ja muukalaiset – Ryhmäraajat ihmisten suhteissa*. Painokaari Oy, Helsinki 1988.

Lång, K. J. & Mohell, Ulla: *Syrjinnän estämisen ja vähemmistöjen suojan institutionaaliset rakenteet*. Teoksessa Dahlgren, Taina ym. (toim.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki 1997, 20–31.

Moilanen, Pentti & Räihä, Pekka: *Merkitysrakenteiden tulkinta*. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli Raine (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä 2001, s. 44–67.

Pentikäinen, Juha ym. (toim.): *Suomen kulttuurivähemmistöt*. Yliopistopaino, Helsinki 1997.

Pentikäinen, Marja ym.: *Suomalainen maasta- ja maahanmuutto*. Teoksessa Pentikäinen, Juha ym. (toim.): *Suomen kulttuurivähemmistöt*, Yliopistopaino, Helsinki 1997, s. 195–242.

Pyykkönen, Miikka: *Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2007.

Ruuskanen, Petri: *Luottamus verkostotalouden laidalla*. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2001, s. 93–118.

Scheinin, Martin: *Mitä on syrjintä?* Teoksessa Dahlgren, Taina ym. (toim.): *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki 1997, s. 7-19.

Simon, Bernd ym.: *The Social Psychology of Minority-Majority Relations*. Teoksessa Brown, Rupert & Gaertner, Sam (toim.): *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup processes*. Blackwell Publishing, Padstow 2001, s. 303–323.

Skuttnab-Kangas, Tove: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Painokaari Oy, Helsinki 1988.

State, Bodgan: *Immigrant integration on Åland – an exploratory study*. Ålands fredsinstitut, Maarianhamina 2007.

State, Bodgan: *Strangers by Degrees – Attitudes towards Immigrants in the Åland Islands*. Ålands fredsinstitut, Maarianhamina 2009.

Tajfel, Henri & Turner, John: *The social identity theory of intergroup behaviour*. Chicago 1986, s. 7-24. Saatavilla [www-muodossa:](http://www.muodossa:)

<http://faculty.kent.edu/updegraffj/gradsocial/readings/tajfel.pdf> [Viitattu 23.1.2012]

Verkuyten, Maykel: *Studying ethnic identity*. Teoksessa Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna: *Identities, Intergroup Relations and Acculturation – The Cornerstones of Intercultural Encounters*. Gaudeamus, Helsinki 2009, s. 41–51.

Verkuyten, Maykel: *The Social Psychology of Ethnic Identity*. Psychology Press, Hove 2005.

ÅSUB Rapport 2008:1: *Det finska språkets ställning inom det åländska arbetslivet*. ÅSUB, Maarianhamina 2008.

ÅSUB Rapport 2009:7: *Behovet av finska i ålänningarnas vardagsliv – Den svenskspråkiga servicen inom offentlig sector och handel*. ÅSUB, Maarianhamina 2009.

ÅSUB Rapport 2010:8: *Upplevd diskriminering i det åländska samhället år 2010*. ÅSUB, Maarianhamina 2010.

Lait, asetukset ja sopimukset:

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.

Laki vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta 13.7.2001/660.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976.

Yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla 56/1971.

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja 1992.

Ahvenanmaan itsehallintolaki 16.8.1991/1144.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628.

Terveystieteidenhuoltolaki 30.12.2010/1326.

Yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksen alalla 56/1971.

Liite 1: Teemahaastattelun runko

